

GÂNDIREA

ANUL IX
No. 5

GÂNDIREA

ȘCOALA REGELUI MIHAIU

DE
VASILE BĂNCILĂ

II

Suveranitatea școlii în procesul educativ, făcută și mai stringentă când e vorba de formarea conducătorilor de oameni, pune cu atât mai poruncitor problema naturii școlii regelui Mihaiu. De felul cum va fi concepută această școală, depinde înainte de toate viitoarea formație a regelui nostru. Alternativele sunt acestea : e nevoie de un tip cu totul nou de școală sau de o foarte bună școală de tip obișnuit? Răspunsul e implicat chiar în considerațiile precedente și e vremea să-l dăm formal pe față și să-l analizăm. O spunem din capul locului : ne ridicăm contra preconizării unei școli radical aparte, diferită chiar în temelii de ceea ce se întâlnește obișnuit, ceva care nu s'a mai văzut și care o să apară acum dintr'o imaginație mesianică și originală. E momentul să adâncim ideea că, mai ales când e vorba de educația celor mari, trebuie să păstrăm zelos condițiile obișnuite ale formării adevăratului om. Nu vom rămâne la acestea, dar trebuie să zidim pe ele. Cazuri pilduitoare stau la îndemână. Feudalii își trimeteau feciorii la curtea altor feudali, pentru a-i face să deprindă mai incisiv secretele carierii armelor și toată îndemânarea vieții cavaleresti. Miliardarii americani impun fiilor lor să lucreze în fabrici, lăsându-i să se țină singuri deasupra, până își iau adevăratul majorat de om. Ludovic Filip al Franței, regele burghez, își trimetea copiii în școlile statului — excelentă intuiție gospodărească la un monarh, nespecializat în chestiuni de educație. „Fiul împăratului”, adică al împăratului Japoniei, își face serviciul la trupă, într'un regiment de infanterie, ca orice soldat, lucru asupra căruia a insistat, la noi, talentatul gazetar la care ne-am referit. Am merge chiar mai departe : ideal ar fi ca regele Mihaiu nici să nu știe că e rege, atâta vreme cât e copil. Lucru imposibil în practică, dar care spune mult asupra grijei, pe care trebuie să o avem, de a nu-i denatura condițiile eficace de adevărată educație. Viața se însărcinează singură să pună oricărui copil încercări mai mult sau mai puțin dure și ele trebuie rezolvate de copil cu răbdare și cu pasiune, pentru beneficiul educativ pe care-l cuprind. Pe de altă parte, amorul propriu însuș se structurează în limite și direcții mai proprii când nu există, prematur, obsesia unei situații cu totul și cu totul speciale. Pășania lui Fénelon cu ducele de Burgundia, elevul său, trebuie spusă. Odată, pe când îl ținea de rău, ducele s'a înfuriat atât de tare, încât i-a răspuns : „Non, non, Monsieur, je sais qui je suis, et qui vous êtes!”. A trebuit marea virtuozitate a lui Fénelon, ca să îndrepte această vanitate, dar toată lumea n'are arta lui Fénelon sau, mai bine zis, numai toată lumea o are : lumea obișnuită, care în general e dreaptă, dar nu menajează și în care e pus să se desvolte un copil.

În acest sens, avem o povestire de o bărbătească duioșie a unui din preceptorii lui Ludovic al 14-lea, despre Henric al IV-lea. De îndată ce acesta s'a născut, bunicul său, regele Navarrei, l-a dus în camera lui, dând mamei pruncului, fiica sa, testamentul într'o cutie de aur, și spunându-i : „Ma fille, voilà qui est à vous, et ceci est à moi”. Apoi, potrivit tradiției, a frecat buzele copilului cu un cățel de usturoiu și i-a dat o picătură de vin. Dar ceea ce e mai interesant, e ceea ce a urmat :

„Dans la suite, il ne voulut pas qu'on le nourrît avec la délicatesse qu'on a d'ordinaire pour les gens de cette qualité, sachant bien que dans un corps mou n'habite ordinairement qu'une âme molle et faible. Il défendit aussi qu'on l'habillât richement, ni qu'on lui donnât des babioles ; qu'on le flattât et qu'on le traitât de prince, parce que toutes ces choses ne font que donner de la vanité et élèvent le coeur des enfants plutôt dans l'orgueil que dans les sentiments de la générosité. Mais il ordonna qu'on l'habillât et qu'on le nourrît comme les autres enfants du pays....” (Hardouin de Péréfixe). Iată lucruri vechi de aproape patru sute de ani și totuși foarte actuale. Dacă Henric al IV-lea a devenit cel mai popular rege al Franței și dorea ca fiecare țaran să aibă, Duminica, o fiertură de pasăre, se datorește și acestei educații. Dorim deci regelui Mihaiu o școală, care să-i asigure în primul rând regimul normal de educație, ceea ce n'ar putea fi într'o școală aparte căci, chiar bine intenționată, ea s'ar desvoltă în altă atmosferă. Examenul de viață, pe care-l dă un copil în general, trebuie să-l dea și regele Mihaiu și mai ales el. Formarea omului e o cursă cu obstacole, în care învingi învingându-te pe tine însuși. Un rege e mai presus de toate o voință ce domnește asupra altora și asupra sa și voința se formează trecând prin vămile aspre dar binefăcătoare ale vieții, care nu omagiază pe nimeni. Școala potrivită, acum, pentru regele Mihaiu este deci, în esență, tot o școală de tip comun. Dar să ne înțelegem : așa cum ar trebui să fie o asemenea școală. O școală de tip obișnuit, însă funcționând ideal. Corectată, nu montată. Adică așa cum ar trebui să fie, de fapt, pentru orice copil. Doar în sensul acestei idealizări, care nu e de tip și de principiu, ci de realizare, trebuie să se caute ceea ce ar fi particular în școala regelui Mihaiu. Nu e nevoie, de exemplu, ca, în clasa Sa, să fie anormali morali ori intelectuali, cari să dea exemple rele — afară de acele umane și domestice exemple rele, cari-și au și ele importanța lor educativă indirectă — ori cari să deprime elanul progresului intelectual, căci nici pentru copiii obișnuiți nu trebuie asemenea exemple, pedagogia cerând clase aparte pentru anormali. Și așa mai departe cu toate racilele, nu *principiare ci istorice*, ale școlii comune actuale. Iar părinții copiilor din școala, la care va învăța regele Mihaiu, să fie instruiți să-și lase copiii în pace să-și facă reciproc educația așa cum cere sinceritatea lor, precum și aceea nu fonciară dar condițională egalitate umană, care prinde așa de bine în procesul educativ. Vorbind mai sus de virtuțile școlii ca factor de educație, am înțeles școala în acest sens. Dacă o construim esențial altfel decât se construiește, îi sabotăm rezultatele firești. O școală factice, fadă, pudrată, seră de artificialități umane, o școală în ale cărei artere spirituale nu mai svâcnește ingenu sângele realității vii, nu mai dă fructele educative, pe cari le-am descris. Ar fi o adevărată înșelare de sine însăși să credem că-i dăm regelui nostru o școală, dându-I o astfel de școală. Iar țara n'are nici un interes să-și fure căciula singură.

Și cu aceasta ajungem la punctul principal, pe care voiam să-l discutăm : dacă școala regelui Mihaiu e ținută sau nu să se caracterizeze prin varietatea socială și etnică, de care s'a pomenit. În adevăr, o școală ideală trebuie să aibă o cât mai mare felurime socială în ceea ce privește populația elevilor săi. Rațiunile sunt evidente și ele nu au scăpat niciunui om de școală, de îndată ce obsesia aristocratică nu a mai fost tiranică. Unii pedagogi au cerut chiar ca orice elev să învețe și o meserie ori să lucreze în atelierul școlii, sub titlul de lucru manual, alături de colegii lui mai săraci, pentru ca din această ucenicie camaraderească să rezulte o mentalitate democratică mai de fond. Mai cu seamă în secolul al 18-lea se puneau mari speranțe în amestecul social al copiilor de școală ca mijloc, pe deoparte, de a înlătură prezumția ciocoiască a rangului social, pe de alta, de a oferi elevilor un mediu complex de cunoștințe și atitudini de viață, care să ducă la omul integral. Căci oricine a trecut prin școală știe că elevii nu-și fac mizerii de situația socială sau ele sunt secundare și vin din cauza sugestiilor date de părinți. Școala e azi societatea, în care meritul personal își găsește cea mai amplă și mai prestigioasă valorificare. Chiar loaza din școală, care a devenit mai târziu, să zicem, mare demnitar, tot va simți un fior când va întâlni pe fostul premiant din clasa lui și, în orice caz, acesta din urmă îl va putea privi drept în ochi. Acestea nu însemnează însă că numaidecât toate principalele profesii ale societății românești trebuie să fie reprezentate în școala regelui

Mihaiu. Chiar de ar fi posibil, dar, oricum, o școală nu e un muzeu sociologic. Și, mai ales, nu înseamnă că trebuie să fie, de exemplu, „un copil de miner de pe valea Jiului sau de lucrător dela Reșița” etc... Fiindcă toți acești copii adunați în București și trebuind, firește, să fie bine întreținuți căci nu degeaba au fost smulși din mediul lor pentru a servi ca elevi la școala regelui, își vor schimba psihologia. Mici pensionari fericiți din punct de vedere biologic, având pe deasupra prezumția că ei formează școala regelui, vor căpăta curând psihologie de soldați din garda regală. De mediul lor de acasă nu le va veni la îndemână nici măcar să mai vorbească — afară dacă nu vor suferi de dorul lui, cece e alt rău. Dar de ce vrem să căutăm cu tot dinadinsul ceva nou și riscant, când avem ce ne trebuie aproape de noi? Aproape orice școală primară are varietate socială remarcabilă și, în orice caz, se poate găsi una ideală sub acest raport. Nu înseamnă că elevii dela o astfel de școală nu vor fi ajutați, dar ei își vor păstra condiția și mediul lor natural. Dacă regele Mihaiu s'ar fi jucat cu copiii din partea locului (căci pentru aceasta nu e nevoie să se importe prinți din străinătate), aceștia L-ar fi dus singuri la școala lor. La o astfel de școală să meargă micul rege Mihaiu, în fiecare zi, pe jos, purtându-și singur cărțile și temele făcute, având doar un însoțitor. Regele merge la școală cu copiii poporului Lui : nu e vorba de măgulirea țării, dar țara va fi liniștită știind mereu aceasta. Va fi fericită privind sau închipuindu-și pe gingașul trecător august, care-și face datoria față de El și față de viață. Și în afară de beneficiile educative ale școlii ca atare, în acest omagiu zilnic și practic al micului rege va fi izvorul devoțiunii calme și hotărâte, pe care va trebui să o simtă mai târziu pentru neamul și misiunea Lui.

Cum rămâne însă cu varietatea etnică a școlii regelui nostru? Pentru această propunere am rezervat un veto îndelung chibzuit și hotărît, a cărui rațiune o vom tâlmăci. Mai întâiu, să complectăm propunerea aceasta pentru a o avea întreagă în față : varietatea etnică înseamnă în acelaș timp și varietate religioasă. În școala regelui vor fi deci tot atâtea neamuri și tot atâtea confesiuni, câte sunt în România. Orice spirit drept, înainte chiar de a examina mai departe această propunere, va pune întrebarea : cu ce drept vom lua copiii de minoritari, din școala regelui, posibilitatea de ași face educația în limba și spiritul nației lor? Fiindcă, în orice caz, ei nu pot fi piese de sacrificiu. Când vor veni la școală, nici nu vor ști măcar limba română. Iar dacă o vor ști de-acasă, nu vor mai prezenta acelaș interes. Dar să lăsăm la o parte această considerație, deși e gravă. Urmează ca regele Mihaiu să-și facă o intuiție despre fiecare minoritate din România după reprezentantul ei din școala Lui! E drept și științific aceasta? Oricât i-am alege — și cine ne dă voie să facem pe larg această selecție? — pentru a fi reprezentanții corecți ai neamului lor, va fi cu neputință în practică. După prezentarea lor individuală va fi să se judece și poporul respectiv. Un copil bine dotat și, mai ales, simpatic, va da altă imagine despre neamul lui decât un altul cu însușiri diferite. Regele își va corecta mai târziu ideile? Dar tocmai pentru a nu fi nevoie de o astfel de corectare s'a închipuit o asemenea școală! Și corectarea nici nu va fi ușor posibilă, pentru că intuițiile din școala primară lasă urme organice. Așadar felul cum se vor înfățișa reprezentații minorităților în școala regelui, va avea repercuzări în viitor până și în politica monarhului nostru! E mult mai drept și mai științific ca regele Mihaiu să-și cunoască propriul neam și popoarele minoritare făcând excursii variate și atente în toată țara, în vremea vacanțelor, cât vor dura anii de școlaritate. Și acest procedeu, valabil pentru toți copiii, se potrivește regelui. E mult mai nimerit, ca metodă, să meargă regele la țară decât să vină țara la El : în acest pelerinaj, sufletul micului rege se va deprinde tainic să venereze țara Lui. Alt inconvenient : într'o asemenea școală „rezumat al României Mari”, cum i s'a zis, în ce chip se vor face lecțiile de istorie națională? Liga Națiunilor cere ca istoria în școli să nu mai desvolte ura între națiuni. Cine ar putea fi de altă părere? Dar să nu se uite că, în școala elementară, istoria trebuie tratată în gen de epopee. Iar epopeea cere idealizare și chiar anume exagerări de ordin strict metodologic. Nu se va face aceasta? Atunci istoria va fi fadă — și istoria e printre cele mai însemnate obiecte de educație, nu numai etnică, mai ales în școala primară. În prima alternativă, se vor insulta — cu câtă neiertată și fatală cruzime? — sau cel puțin se vor obidi

adânc sufletele copiilor minoritari ; în a doua alternativă, se va confiscă una din posibilitățile capitale de educație — și aceasta tocmai în școala regelui ! Și e lesne de văzut că istoria e, hotărît, cea mai importantă disciplină pentru formarea unui viitor rege !

Cu acestea însă nu suntem decât la începutul neajunsurilor. Dacă e ca propunerea de mai sus să se aplice sincer — și nici că s'ar putea altfel — copiii minoritari în școala regelui Mihaiu ar fi destul de mulți, mai ales dacă se ia în considerație că toată clasa nu poate fi prea numeroasă căci e vorba de o clasă model și n'ar fi pedagogic — deși suntem de părere ca elevii clasei, în care va învăța regele, să fie ceva mai mulți decât maximum prevăzut de regulile pedagogice, tocmai pentru a fi o lume mai bogată. Dar să zicem că acești copii minoritari vor fi puțini : câțiva. În cazul acesta ei riscă să fie repede desnaționalizați sau să fie luați în răs. Copiii se desnaționalizează repede și copiii caută orice motiv să râdă unii de alții, mai ales că la poporul român e curent să se ironizeze străinii, deși fără răutate, și mai ales că înseși lecțiile de istorie, după cum am văzut, ar putea da sugestii în această direcție. Și într'un caz și în altul, unde mai e efectul scontat de propunerea amintită ? E o naivitate să se creadă că acești copii minoritari vor sta să povestească cum e pe la ei ori că ceilalți îi vor ascultă îndelung în această privință. Copiii nu fac anchete de acest soi. Nu cunoaștem copiii și îi judecăm după noi. Ei n'au simțul variantelor istorice și geografice, de aceea n'au nici interes nici înțelegere pentru aceste lucruri. Și, mai ales, copiii de minoritari vor simți repede că sunt străini — afară dacă nu se vor desnaționaliza — și se vor închide hermetic în ei : curios, copiii stăpânesc, ca nimeni alții, arta acestei retrageri și disimulări în propriul eu. Dealtfel, fără să mergem așa de departe, ne-am putea întreba câți dintre copii de țărani români, cari vin la școlile dela oraș, povestesc colegilor lor orășeni despre cum e la ei. Foarte puțini. E adevărat, copiii vorbesc mult și-și mărturisesc de toate : dar pentru aceasta trebuie împlinite, în chip natural, anume condiții foarte generale dar reale de asemănare socială, ce nu înlătură varietatea de care am vorbit mai sus, însă o pun în valoare educativă. Dacă se iau copii prea dispași, ei sau se închid în ei sau se uniformizează. Mai ales desnaționalizarea copiilor de minoritari e un lucru, care dă de gândit : am repetă în mic și fără să vrem experiența cu ienicerii, dar în sens spiritual. Înainte de toate însă, e de mirare cum s'a putut crede că acești copii își vor păstra individualitatea etnică, pentru a servi de prilej educativ. Aceasta dovedește încăcdată cât e de grea și de necunoscută psihologia vieții de școală. S'ar putea însă spune că acești copii minoritari să nu vină singuri în Capitală, ci cu familiile lor, cari le vor garantă, măcar în parte, păstrarea caracterului etnic. Măsura nu înlătură decât o nuanță a răului și, pe urmă, e greu, dacă nu imposibil, de pus în practică. Se va face o mică colonie, asemenea satelor exotice instalate provizoriu în Bois-de-Boulogne ? Pe lângă o școală muzeu, vom avea și o colonie muzeu ? Iată la ce surprize, la ce inedit, duc consecvențele unei idei dacă stai să le urmărești. Rămâne atunci ca elevii să locuiască în internat. Alt rău. Internat în școala primară ? Adică trist regim de orfelinat. Familia și libertatea asemenea păsărelelor sunt indispensabile mai ales în cursul elementar al școlarității. Copilul de Moș, de Vrâncean sau de minoritar va preferă de o mie de ori să rămână în satul sau mahalaua lui de naștere. Iar cu sila nu se face educație, căci sila dreptate n'are. În școala regelui copiii trebuie să respire bucuria de a trăi, nu numai fiindcă e dreptul copilăriei, dar dreptul regelui : de a crește într'o atmosferă de optimism ingenu și creiator. Atunci, pentru a epuiză ipotezele, să luăm copii de minoritari, cari locuiesc în București. Dar ei nu vor fi exemplare tipice, ci mai mult cosmopoliți. Nu vor reflectă organic acel „chez nous”, pe care s'a bizuit atât de mult propunerea în discuție. Așadar este când rău când superflu de a se aduce câțiva mincritari la școala regelui, oricât alaiu și cricât calcul s'ar pune în aceasta.

Să luăm acum celălalt caz : că nu va fi minoritate din țara noastră, care să nu-și aibă un reprezentant în școala regelui — mic și ciudat parlament etnic — sau chiar că se va înmulți înadins numărul acestor reprezentanți, tocmai pentru a-i face să-și păstreze individualitatea. Va fi mai bine ? Va fi mai rău ! Una din ideile cele mai scumpe ale pedagogiei actuale e să se realizeze ceea ce se chiamă „atmosferă” în clasă, adică o unitate zeloasă, pură și caldă de simțire împrejurul unei idei,

a unei imagini sau a unui act. Cine n'a simțit că atunci când în clasă se realizează astfel de momente, se sublimează sufletele? Sunt aspectele siderale ale profesiei de educator. Și sunt tot atâtea stele noi, cari apar și rămân în universul sufletesc al fiecărui elev. Această atmosferă e necesară pretutindeni : în educația intelectuală, artistică, morală. Deasemenea în educația etnică și religioasă, ceea ce tocmai ne interesează acum. Psihologia arată că sufletul e pregătit prin ereditate ca să interiorizeze, să trăiască, mai mult anume idei sau simple imagini. Spencer însuși, deși pozitivist, a susținut aceasta în primul volum al psihologiei lui. Dar aceasta e de cea mai mare însemnătate pentru viața etnică și religioasă. Valorile tradiționale vor fi simțite de cei cari au moștenit oarecum fâgașul anticipat al tradiției, forma care urmează să organizeze tradițional experiența. Pentru aceștia bunurile tradiționale vor alcătui tot ce e mai intim, mai absolut, pe câtă vreme pentru ceilalți vor rămâne veșnic inaccesibile, de aceea le vor urî fulminant sau le vor disprețui sau vor recunoaște numai sincer că nu le pot înțelege. Rezultă că, pentru a realiza o unitate de atmosferă etnică sau religioasă, cei prezenți trebuie să aparțină aceluiaș bloc tradițional. Uneori chiar și atmosfera artistică cere acest lucru : când opera de artă are un conținut concret etnic, deși semnificațiile sunt generale. Sunt aspecte frumoase nu numai pentru că-s frumoase așa zicând în ele însele, dar și pentru că izbânzile dela Rahova și Călugăreni sunt mai strălucite decât cele dela Maraton și Salamina, iar Suceava, Baia și Târgoviște mai mult decât Sparta, Atena și Corint, ca să utilizăm figura oratorică a lui Kogălniceanu. Și aceasta nu în sens politic, tendențios, cum s'ar crede, ci strict psihologic. Sufletul e integral chiar și în aprecierea artistică. Vine și aici cu generozitatea lui morală, cu devoțiunea religioasă, cu vibrația etnică ori, dimpotrivă, cu sterilitatea morală, neputința religioasă sau pustiul etnic. Aprecieria estetică nu e o funcție aparte, exercitată ca de un organ special, ci tot sufletul instalat într'un anume fel. În aprecieria estetică ajung neștiut toate izvoarele sufletului, primind o anume formă, forma estetică, pe care însă ele o hrănesc cu diversitatea și generozitatea lor. Dezinteresare sau contemplație artistică nu înseamnă abstracție de valorile morale, etnice sau religioase, ci numai sublimarea lor până la a fi transformate în categorii de înțelegere a semnificațiilor operei de artă. Un artist cu fonduri morale totodată va valorifica mai mult o operă de artă cu sensuri morale implicate, decât unul fără coarde morale. La fel cu opera cuprinzând material sau sensuri etnice ori religioase. Evident, când e vorba de o operă de artă ce are puțin atingere cu aceste valori, e altceva. Dar, în cazurile celelalte, se poate întâmpla chiar ceva mai mult : ca o operă de artă autentică, să nu fie apreciată ca atare fiindcă cuprinde un anume material etnic sau religios sau moral, care se cere înțeles mai întâiu în el însuși. După cum iarăș se poate întâmpla ca generozitatea fondurilor etnice, religioase, morale, să împrumute unei opere o valoare artistică mai mare decât aceea, pe care o are și care e reală, pentru cel ce o dă, reală în sens artistic iar nu moral, etnic sau religios. Astfel de cazuri se întâmplă oarecum în fiecare zi. De fapt, ceea ce face relativitatea aprecierii artistice, între oameni inteligenți și instruiți, e mai ales diversitatea acestor fonduri sufletești de ordin pragmatic. În legătură cu toate aceste considerații, ne amintim de o întâmplare, ce merită să fie povestită. Asistam, ca elev, la reprezentarea, pentru școlari, a piesei „Răzvan și Vidra” a lui Hașdeu. Această poezie dramatică este, desigur, discutabilă, dar noi o trăiam cu o duioșie intensă, aproape religioasă. La începutul cântului al doilea, răzeșul și hoții își fac de lucru. Sunt într'o pădure din codrii Orheiului. Dela un timp, răzeșul prinde să cânte :

Bat-o scârba răzășie!
 Eu credeam că-i boierie,
 Și-i curată calicie!
 Ani întregi m'am judecat
 Și nimic n'am câștigat.
 Eu umblam la judecată,
 Copiii-mi plângeau pe vatră.

.....

Frunză verde lemn sucit,
Și de când m'am haiducit,
Dragu-mi-i drumul cotit
Și de umbr' acoperit.

Sărmane melodii naive, dar sfințite de durerea, pe care au acumulat-o și filtrat-o veacurile. Nai-vitatea și frăgezimea noastră etnică ne făceau să ne pierdem în acest trecut nu numai românesc, dar adânc uman. Fluidul imponderabilelor istorice ne vrăjea peste cuvinte, peste melodia, pe cari le auzeam, — când, am fost readuși brusc la cotidian de o isbucnire de râs. O undă de durere ne-a învăluit sufletele. Înțelegeam că e firesc să fie așa : eră un coleg cu alt trecut etnic. Ne durea totuși și niciodată după aceea nu i-am amintit cazul : ne feream instinctiv. Fiindcă simțeam că aceste lucruri nu depind de capriciul personal, ci sunt valori sufletești intransmisibile în esența lor. Și dacă așa stau lucrurile, atunci ce trebuie să gândim de școala polietică a regelului nostru sub acest raport? Chestiunea e cu atât mai gravă cu cât, în copilărie, aceste valori trebuie realizate pentru întâia oară : mai târziu ele pot fi apărate de atacuri și disonanțe. Acum se pot pierde pentru totdeauna.

Aceleași lucruri se vădesc chiar și când e vorba numai de înțelegerea cuvintelor ca atare. Când am întâlnit întâia oară expresia „câtinică vreme” în Ispirescu, parc'a fost o regăsire. Asemenea descoperiri facem deseori și întotdeauna ni se pare că ne descoperim pe noi înșine. Bucuria avută atunci a fost atât de mare, încât am spus unui elev, pe care tocmai îl meditam și care voia să învețe românește, fiindcă naționalitatea lui fusese înglobată la țara noastră : „Ce frumos e cuvântul acesta : „câtinică”! — „De ce e frumos? Nu e nici frumos nici urît”. Iată, în adevăr, un răspuns revelator. Așa este, cuvântul în el însuși nu e nici frumos, nici urît. Și cu toate acestea, îl simțeam cu o bucurie înduicșată aproape fizică, degetele se mișcau a mângâiere ca pentru o ființă mică și orfană. Mi-era teamă să nu-l pierd, îl căutam și-l ocroteam — și ne simțeam prieteni de destin parc'aș fi descoperit pe mezinul familiei... Căci cuvintele au cutii de rezonanță strict originale, in-traductibile. Prin acestea ele ne unesc cu trecutul ; în nimic trecutul nu trăiește mai specific și mai discret ca în acest halo lăuntric al cuvintelor. Pe măsură ce cuvintele se șterg și se scutură de aceste sensuri, moare și specificul trecutului. Moare pentru a doua oară și pentru totdeauna. Rămâne numai forma ori numai substitutul lui așa cum îl vor fabrica istoricii, pentru fiecare epocă altfel. Cuvintele sunt memoria directă a trecutului, pentru a vorbi într'un limbaj, care e al psihologilor, pe când istoria ar fi memoria propriu zisă și deaceea variabilă. De fapt, cuvintele au, afară de noțiunea logică, un ezoteric, pe care nu-l prind decât fidelii, fiindcă el cere să fie recreiat în fiecare cm. Când va fi deci ca o clasă de elevi să simtă, mai mult inconștient, frumusețea unei pagini de limbă la un loc cu acea a povestirii, întâia condiție de realizat va fi ingenuitatea aportului etnic. Și aici trebuie unitate de atmosferă. Sunt deci valori educative, cari, pentru a fi realizate, cer o generoasă atmosferă simpatică lor. Sunt momente culminante, în cari o singură disonanță poate compromite totul. Dar când va fi un mănunchiu de fatale și organice disonanțe? Deaceea regele Mihai trebuie să crească într'o școală unitară din acest punct de vedere, să respire permanent o atmosferă consistentă, care să-L pătrundă organic și să ni-L dea suflet întreg, în care un neam să se poate încrede.

Dar problema mai are o latură. O școală dispartă din punct de vedere etnic și religios, nu e numai lipsită de posibilitatea largă a formării atmosferei, ci atrage și alt rău : nu numai că nu dă, dar ia și ceea ce există. Adică dă intuiția de relativitate a valorilor, la o vârstă când ea duce la nihilismul valorilor. In cazul de față, relativitatea etnică și religioasă. Și pentru a nu face simple speculații într'un domeniu așa de grav, să ne referim tot la un caz aevae. Am profesat câțiva ani la un liceu particular din Capitală, ce avea elevi din toate neamurile din România. Liceu admirabil organizat, model din multe puncte de vedere. Și cu toate acestea, eră un adevărat cimitir al valorilor etnice și religioase, deși se făcea totul ca acestea să fie cultivate. Lipsea ceva, în pofida devotamentului pedagogic apreciabil, dar nimeni nu-și dădea seama anume ce. Și cum morala însăși

are corespondențe subterane cu etnicul și religiosul, se înregistrează și oarecare deficit moral : disciplina elevilor eră când cazonă, când de simpli oameni de societate, adică de profesioniști sterili ai culanței și ai cavalerismului formal : niciodată n'am văzut producându-se un elan colectiv de moralitate totodată intimă și monumentală. Ceva de han și de farmacie. Pe elevi puține lucruri îi legau împreună ; profesorii degeaba se adresau sufletului lor în anume domenii : toiagul rar făcea să țâșnească apă vie din stâncă. Elevii făceau impresia că s'au elementarizat. Diferențele etnice, religioase și, parțial, implicit morale, parcă se volatilizaseră. Calitatea de a aparține unei nații sau alteia devenise o simplă etichetă civilă de unde, în realitate, ea e o masă de interese sufletești, de care pedagogul se servește pentru a face educația întregului suflet. Acești elevi pierduseră simțul naționalității. Cât pentru religie, își băteau rând pe rând joc de rabin, de pastor, de preotul ortodox... și mai ales râdeau unii de alții — iar, în definitiv, de sufletul lor. În realitate nimeni nu mai credea. Și cum s'ar putea altfel? Într'o școală organizată pe o astfel de bază, parcă se face o demonstrație concretă înadins ca să se arate relativitatea și contradicțiile etnicului și religiosului. Iar copiii sunt adeseori logicieni implacabili : nici o concluzie nu le rezistă. Și au dreptate : ce să gândească ei când, la ora de religie, unii colegi pleacă sau cu toții se despart, ducându-se la educatori diferiți? În loc de comunitate adâncă de viață, care e lucrul esențial în vraja educativă a școlii, se instaurează bănuială, relativitate, ironie, nihilism. De fapt, ceea ce a izbit morala și religia în epoca modernă a fost și conștiința variațiilor istorice și geografice, așa numitul scepticism moral și religios, căci un cap neformat nu-și poate da seama că toate râurile curg în jos, pentru a localiza o metaforă. Relativismul trebuie să încoroneze educația, iar nu să-i stea la bază. Educația adevărată, atât cea individuală cât și cea socială, debutează cu dogmă, pentru a ajunge cu timpul la libertate. În însăși viața animalelor și a plantelor, pentru a se produce o nouă diferențiere, trebuie permanența îndelungată a unui mediu omogen. Simțul relativist e de mare preț și, când se altoiește pe anume credințe de fond, e floarea culturii. Dar nu trebuie oferit din copilărie : ar fi să punem flori de ornament la baza clădirilor, în loc de blocuri de piatră. Mediul cu sugestii relativiste ar duce pe copii la pulverizarea sufletului, iar, cu vremea, la acel avorton sufletesc al speciei umane, pe care l-a dat epoca noastră : omul fără nici o credință.

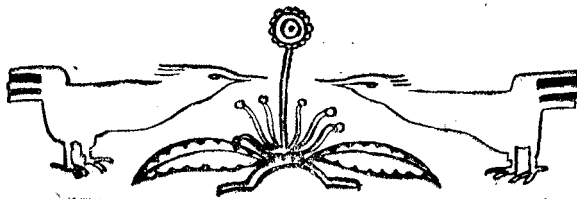
Concluzia e deci clară : o școală cu varietate etnică și religioasă remarcabilă prepară pentru cosmopolitism și ateism. Tocmai o astfel de școală să dăm regelui Mihai? Nici minoritarii, nici Români, nici El nu vor căpăta o educație etnică și religioasă. Se va pregăti tocmai domnia „protipendadei cu spiritul desrădăcinat din realitățile naționale” și, adăogăm noi, religioase, de care se temeă înfățișătorul propunerii în discuție și pe care, în acest chip, voiă să o înlăture. Lucrurile sunt așa de clare că nu mai e nevoie de nici o experiență. Și, de-ar fi nevoie, tocmai cu regele să facem experiență? Nu putem să o facem nici măcar cu alt copil. Rousseau o interzice cu drept cuvânt când spune că un educator nu trebuie să fi făcut întâiu o educație, pentru a fi bun pentru alta : „s'il en fallait deux pour réussir, de quel droit entreprendrait-on la première?”. Arlechinadă pedagogică pentru regele Mihai? Se putea o mai improprie propunere? Și un mai elocvent caz de contradicție între intenții și realizări? Dealtfel bizareria acestei propuneri e aduimecată chiar dela prima impresie, pe care examinarea ulterioară nu face decât să o justifice. Țara nu se poate rezumă, cum s'a crezut, ci numai simboliză. Și chiar de s'ar putea rezumă : etnicul și religiosul, în faza de închegare, se adâncesc prin omogeneizare, nu prin diversitate. Ce va crede micul rege că-i țara Lui? Atlas geografic, muzeu etnografic, panopticum etnic? Ce intuiție își va construi de caracterul istoric al patriei Lui și ce simț al marilor și misterioaselor deveniri viitoare își va fi apropiat? Netrăind caracterul organic, care dă intuiția de unic și de absolut, al neamului Său, nu se va simți identificat cu noi în frumusețile, nenorocirile și chiar mediocritățile noastre, căci nu-I vom putea oferi splendorile exterioare ale civilizației moderne. De unde atunci izvorul să răspundă fanatic „îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul”, iar nu „sales valaques”? Nu, n'avem dreptul să păcătuim față de regele Mihai, cum nu-l avem nici pe acela față de noi. Micul rege trebuie să

trăiască în atmosfera absolută a nației Lui, să respire organic un ethos, o reprezentare amplă, intimă și coerentă a vieții.

Mai e nevoie să stăruim că nu înțelegem o educație șovinistă pentru regele Mihaiu, după cum nu înțelegem nici una bigotă? Șovinismul este escamotarea și exploatarea naționalismului, care, când e autentic, cuprinde virtual umanitarismul ca floarea, fructul. Se poate chiar spune că naționalismul, în gradul său superior, nu se poate realiza, dacă nu atrage în structura lui o bună doză de umanitarism. Oricum, condamnăm deoptrivă șovinismul și cosmopolitismul. Iar bigotismul este transformarea religiei în opacă superstiție de casă.

Însă, înainte de orice, trebuie să se aibă în vedere că regele are menirea să servească valorile istorice ale poporului său. În conștiința istorică de azi, poporul e încă un absolut. Iar regele face istorie, nu experiență. A sacrifică poporul tău pentru o idee, ca să dai exemplu, e o atitudine de poet — și chiar un poet a și recomandat-o la noi — iar nu de conducător angrenat în cursul vieții. Umanitatea va veni odată, dacă e să evoluăm normal, dar nu prin suprimarea etnicului, ci prin ideala-i valorificare. — Mai e însă ceva : regele nostru va domni peste mai multe popoare. Aceasta nu înseamnă că trebuie să fie educat în afara etnicului și a religiei. Din contră, aici e un argument, care vine să le împlinescă pe cele de mai sus. Hetaira nu poate înțelege sufletul mamei. Regele nu va putea intui durerile și aspirațiile tuturor neamurilor din țara Lui, dacă nu va fi trăit întâiu, epic, viața propriului său popor. Iubirea în general cere, metodologic, prealabila exercitare a ei în cazuri particulare. Fără un asemenea exercițiu, regele nu va avea nici educație etnică, nici umanitară, ci una simplă cosmopolită. Afară de acestea, regele mai are nevoie de religie, chiar dacă n'ar fi decât să simtă că are un stăpân. Nu se va ști niciodată de câte auguste fără de legi a fost crutată istoria, datorită ideii de Dumnezeu. Căci poporul știe să fie mai mult robul sau călăul regelui, decât stăpânul lui. Se știe importanța în general a religiei și, din punct de vedere social, mai ales pentru popor. Se poate spune că pentru rege religia e tot atât de însemnată cât și pentru popor.

Un prinț primește deobiceiu educația cea mai puțin reală. Valorile etnice i se predau, e adevărat, uneori chiar cu multă îngrijire, dar mediul în care e silit să trăiască le expropriază de suc vital, reducându-le mai mult la postura de garnituri solemne. Fără istoricitate, efectivă în structura lui sufletească, fără etnic și credință, educația sa e foarte puțin substanțială, eul său nesprins pe valori granitice. Religia, etnicul, devin mai mult amabilități de domnie, expresia unei morale cavalierești sau a unei voințe de bun gospodar, în cazul cel bun. Firește, nu vorbim de excepții. Mediul obișnuit al prinților e un motiv, ce se adaugă la rândul lui, ca școala să nu vină la ei acasă, ci să fie un prilej ca să-i fure cât mai mult din acest mediu, plasându-i la un loc cu copiii țării, cari cresc în atmosfera efectivă a valorilor istorice. Destul cosmopolitism fatal va fi împrejurul prințului, cel puțin școala, la care va învăța, să se bucure de plenitudine istorică. Altfel se înlesnește o psihologie de commis-voyageur-i încoronati, cel puțin inutili. Educația artificială în acest domeniu e o adevărată crimă, de care însuș prințul, devenit mai târziu monarhul țării, ar putea cere socoteală sfetnicilor săi. Deaceea, fiind vorba să dăm regelui nostru o școală, trebuie să I-o dăm întreagă, nefalsificată, înzestrată cu toate putințele ei esențiale de educație. Aceasta înseamnă, în primul rând, o școală cu *varietate socială, dar nu cu varietate etnică și religioasă*. Beneficiile varietății sociale s'au arătat cu talent, cu patetism, cu vigoare, de însuș autorul propunerii. Celelalte sunt însă iluzorii cri chiar calamități de educație. Nu e vorba, firește, de exclusivitate etnică și religioasă matematică. Aceasta nu e nici la școlile obișnuite. Dar, în orice caz, de asigurarea unei dominante etnic-religioase, cu respirația largă și suverană, în ambianța școlii regelui Mihaiu.

V E R S U R I

DE

V. CIOCĂLTEU

J O C D E A U R

Cu ochi orbiți de soare și de cer
Dând suflet nou pământului arid
Am înălțat în calea voastră zid
De cremene și smălț cu grinzi de fier.

In umbra lui mă joc cu mingi de aur
Călite 'n flacări albe fără fum,
Și 'ngrop ca faraonii un tezaur
In inima nisipului din drum.

Privesc din pulbere spre munți cum noșii
Se-alungă peste culmi în pâlcuri grele
Și 'n joc rotat ca șoimii și cocorii
Trec prin furtuna patimelor mele.

Pot anii răi de-acum să mă desmierde
Și ploaia să'mi trimită suliți reci,
Ca piramidele nepieritoare 'n veci
Din templul meu nimic nu se va pierde.

NOCTURNĂ

Stelelor

În câmpia cu reflexe de argint turnat în noapte,
Peste grâul 'nalt cu spicele plesnind de boabe coapte,
Strajă : cercul ars al fabricelor negre din orașe
Paratrăsnete spre fulger, — sus în râpa cu făgașe
Șanțuri deschizându-și gura 'n văgăuni, — și'n depărtare
Supte 'n fluviile repezi, șerpi de câmp în drum spre mare,
Peste lespezi reci de munte prăvălite în vâlcele
Raza voastră pură cade 'n praful gândurilor mele.

Tulburată'i apa străzii de păcate și de vicii
Prin păduri topesc în frunze pietre scumpe licuricii,
Tot mai neagră 'i haina nopții, și 'n tăcerea mai adâncă
Țipă fără' de leac nebuna cu ochi mari, cu sâni de stâncă.

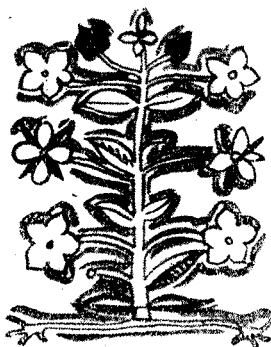
COLOQUIU TRIST

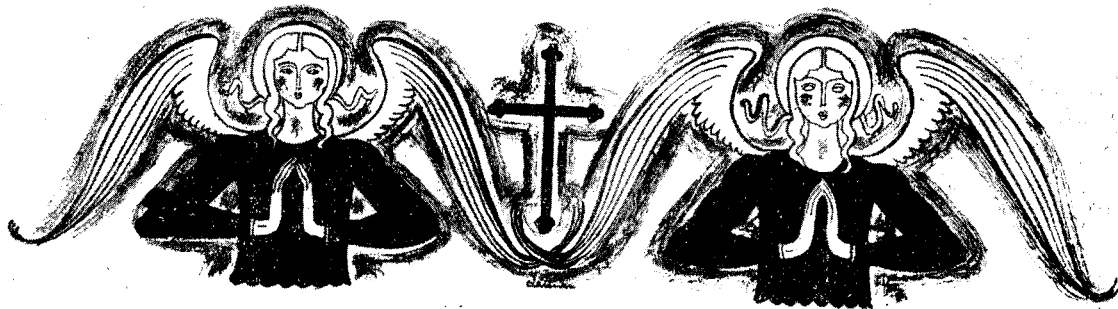
Mi-e teamă să încep un cântec nou
Și nu mai pot tăcea și azi ca eri,
O! suflute 'n căsuța ta de ou
Prea mult te chinui și prea multe 'mi ceri.

Prea mult te sbați ca vipera când mușcă
Și 'ntinzi bolnav aripile zdrobite
Ca vulturul cu ghiarele tocite
Rănit de om și 'ntemnițat în cușcă.

Tocmește-ți alte slugi din altă țară
Și adâncește-ți albia să 'ncapă
În ea, întreg prisosul tău de apă
Să nu mai curgă turbure 'n afară.

Croește-ți altă matcă, alte maluri
Și pierde-ți urmele în fundul zării,
Ca marinarii albi furați de valuri
Cu nave cu tot în volbura pierzării.

S O S E Ș T E F E R I C I R E A

DE

V. VOICULESCU

Coliba ta din vârful colinei i-o minune.
Apusul îi clădește un coif de pae noi,
Și aurind tristețea pustiilor pășune
Prelung surpatul Soare se uită înapoi.

Lucind ca o troiță mutată 'n bățatură
Iși 'nalță, lin, năluca fântânei cu vârtej
Găleata aninată de lanțuri peste gură
Se leagănă în umbră ca floarea pe un vrej

Lumina își dă duhul și'ți zace la picioare
Prelinsă în țărâna schimbată în chilim...
Un sânge cald de înger sclipește pe ponoare
Și calci cu teamă 'n iarbă, ca 'n fulgi de heruvim.

Iți simți un ceas profetic și nu poți sta în casă,
Ci ai porni 'mpreună cu Soarele spre mări :
Neliniștit trecutul ca un destin te-apasă...
...Când, răspunzând de-odată uitatelor chemări,

Suind domol poteca bătută de ispite,
Pe sub gutuii pustnici și sub uscații meri,
Cu gura 'mpodobită de zâmbete mâhnite
Sosește Fericirea — albită de dureri.

S A R A H A

DE

AURELIU CORNEA

Ușa cenușie, cu vopsea coșcovită, părea unsă cu glod care se crapă și se cojește ; în mijlocul ei se afla o fereastră mică și pătrată, în care pe un cartonaș alb, era scris negru și strâmb : „Sunați, sunt acasă”. Mirat că la o casă ca aceia se află sonerie, cum te-ai mira când ai vedea un lanț de aur de ciasornic la pieptul rufos al unui cerșetor, căutai pe ușori butonul negru în căpăcelul de porțelan alb. Oricât te-ai fi uitat însă, nu l’ai fi găsit. Cine știe unde era îngropat sau svârlit cu gunoiul.

Rămăsese numai șuşunița ceia de tablă în spirală, ruginită. Cum apăsa pe ea, numaidecât se auzea înăuntru o ușă râzând parcă sarcastic ; apoi o mână cenușie ca ușa și semănând cu o broască, dădea la o parte perdeluța, compromisă de muște, din ferestruică și în ea se așeza, privindu-te posomorît și suspect, fața ghicitoare Sarah. Încăpea atât de bine în cadrul ei încât îți venea să crezi că pentru a se face fereastra, a trebuit să se ia mai întâi măsură feții sale. Câte odată însă nici nu ajungeai să pui mâna pe mâner și ghicitoarea te și întreba cu privirile prin sticlă.

Dacă nu i s’ar fi mișcat ochii reci, dacă n’ar fi clipit din pleoapele palide și fără gene, ai fi crezut că-i o mască, atât de țapănă-i era fața umflată, din cauza unei alifii care-i întindea pielea până devenea sticloasă și o rumenea. Din această pricină, obrajii ei n’aveau nici o cută, nici o zbârcitură.

Se putea crede că numai râsul și plânsul i-ar fi putut anima ori bomba puțin. În cadrul ferestrei ei păreau o pictură, iar ușa o ramă după gustul unui nebun. Nu se pudra pentruca să le acopere cel puțin strălucirea aceia nefirească de porțelan, ca la obrajii unei păpușe. Un buton de păr galben, țapăn și spălăcit, eșit de sub broboadă, te încredința că poartă perucă, deși acoperea fruntea toată până la sprâncenele negre ca cerneala, făcute din vopsea unui creion care le trăsese așa cum a voit ea : subțiri și arcuite, bine înțeles. Numai ochii nu izbutise să-i salveze ; nu i-a putut nici înlocui, nici vopsi. Îmbătrâniți, decolorați și stinși, păreau și ei falși în fața cu aparență tânără, cu toate că numai ei erau neatinși.

Dupăce te măsură cu ochii din cap până’n picioare, Sarah se hotăra să deschidă, rămânând mereu îngrămădită în colț după ușă, lângă un topor nelipsit de acolo, pândindu-ți neliniștită mișcările, care se vedeau într’o oglindă, anume așezată să arăte pe cel ce intră. Ii vedeai fața de porțelan, prin perdeluța de broderie, privindu-te sticlos și fix.

— Treceți, treceți înainte — poftim, zicea „pictura” din ciudata ramă pe balamale, cu o voce târăgănată, parcă bărbătească, dacă vedea că mosafirul are toate semnele unui om inofensiv. Deschidea ușa încet, ca să aibă timp să te socotească mult timp în oglindă ; și dacă nerăbdător o

împingeai forțat, te asvârlea cine știe unde în ograda gunoioasă, împingând ușa și trăgând zăvoarele. În ferestruică, reapărea o clipă numai o parte a feței, cu un ochi și o jumătate de gură, niște dinți galbeni și falși, apoi peste perdeluță se închidea iute un oblon de lemn, în partea de sus cu o tăetură ca cele dela tejghele pe unde se dă drumul banilor ; neagră pe margini de vopsea sprâncenelor ghicitoare. Cum te zbăteau la ușa și cum umblai prin ograda, ea știa nu numai uitându-se prin tăetura făcută în oblon, ci pândindu-te și printr'o altă bortă, neobservată, făcută în perețele camerei de ghicit. Pe acolo te zărea când, înainte de a pune mâna pe mâner, îți și eșea întru întâmpinare.

Intrai într'o tindă lungă și îngustă în care, de-alungul păretelui din dreapta, zăceau înșirate scaune vechi, fotoliuri fără arcuri, cu plușul roșu de pe ele năpărlit, schioape, scofâlcite și deșalate ; o canapea, tot în aceeași stare și un garderob ; acesta te uimea însă prin calitatea fină și buna lui stare. Părea de curând adus din magazin.

— Treceți — treceți înainte, bodogănea prefăcându-se rușinată de spaima ei, eșind din gunoiul de după ușa într'un capot verde și păros ca un mucegai crescut pe un miez de pâne la umezeală (Nou fusese de bună seamă smălțat cu puncte roșii, dar din cauza spălăturilor eșise și nu se mai cunoșteau).

— Nu credeți că v'am luat drept un... Doamne ferește...

Nu-i vorbă că nici n'au ce căuta la mine. N'am ban chior în casă... cât e pe mine... Intrați... Cum aș putea să vă?!... Mă speriasem... Semănați bine cu o persoană care mi-a făcut multe neajunsuri... Pe aici, poftim....

— Unde să trec, întrebai atunci nedumerit, căci între mobile și perețele din fața lor, abia se deosebea o trecătoare pentru guzganii, nu pentru oameni.

— Colo... vă rog... la „fotel” ori la canapea ; fă-te subțire, insista înodându-și cordonul mai sus de talie, din cauza pântecului bombat, ori încercând zădarnic să-și încheie capotul de mucegai cu nasturi la spate, ca la copii. Cum te vedea plasat, dispărea pe ușa ceia — care de afară ai auzit-o râzând sarcastic — arătându-ți niște șolduri diforme și un spate ca o bucea, ridicând viu picioarele îmbrăcate cu nenumărate perechi de ciorapi bărbătești de toate culorile, niciunul teafăr în partea de dinapoi și lăsând să se vadă călcăile goale, de care se plesneau tălpile unor rămășițe de încălțăminte. (Avea pe cineva la ghicit, ori trebuia să mai deretice prin casă). Rămâneai să te uiți, cu genunchii la gură, la perețele cu tencuiala căzută, dar încărcat de tablouri cu rame de preț, la tavanul tot numai pânze colbăite de păianjen ; ori să te 'năduși aspirând mirosul greu al lucrurilor vechi și al mucegaiului. Când îți venea rândul să eși din „cutia de creioane” unde te lăsase și intrai în odaia de ghicit, mirosul acela de aer închis îl simțai și mai puternic. Te amețea și-ți provoca dureri de cap dacă erai mai anemic. Îți venea să crezi că acolo nu se aerisește niciodată. Iarna mai cu seamă — ca să nu intre frigul — eșea atât de repede pe crăpătura ușei, deschisă cu zgârcenie, încât nu-ți explicai de unde atâta agilitate. Te poftea pe un scaun în aceeași stare ca cele din uriașa cutie de creioane, iar ea cu ușurință, dintr'un salt, se cocoța pe o taburetă la o masă unde întindea cărțile roase să-ți ghicească, așezând picioarele turcește. N'aveai timp să vezi când a lăsat pantofii violeți, — foști altădată de stradă, cărora le tăiasă tocurele înalte, — când s'a asvârlit pe taburetă și când și-a așezat picicarele numai în ciorapi sub ea. Acolo fața ei se însenina, zâmbea chiar. Un câne slab, pipernicit, mic și ruginiu, cu părul ars pe spate, și se agăța tremurând de haine, cu niște ghiare ascuțite de mătă, uitându-și-se în față, cu ochii lui negri, vii, flămânzi și triști. Băga capul sub palton, înghețat de frig, lungea mâinile iute și căuta să se cuibărească sub haină.

Ea-i striga să plece, zâmbea și-și așeza mai bine dedesubt picioarele îmbrăcate cu niște jambiere negre de lână până aproape de glezne, acoperindu-le cu franjurile șalului din spinare. Javra însă, tremurând din ce în ce mai tare, continua să se agățe, ajungându-te până la carne cu ghiarele.

— Dece nu faci foc, doamnă? o întrebai înfiorat în spate de săgețile frigului, înlăturând cu silă cățelul și luând seama să nu te zgârie. Apoi, scuturând palmele și hainele de păr, continuai

indignat : Dumneata poți să te îmbraci cu câte vrei, dar el nu. E slab, cu părul scurt și are să înghețe.

— Marș tu... da de unde, ți se pare că's îmbrăcată gros ; de altfel e destul de cald... hai, hai, vin' la mama...

N'am decât o flanelă... Marș, Victor, când ți-am spus...

Cum, nu fac foc? L-ai mai vedea cu blana arsă până la piele în atâtea locuri? Cum vede focul în sobiță, cum se bagă sub ea și nu ese, bată-l norocul, decât atunci când cărbunii i-au intrat în carne — zău — pentrucă să vezi, sobița n'are cenușer. Dar e grozav de deștept, fără el aș fi moartă... Vin la mama, pușorule... Aude și pașii unui păianjen și, dacă simte pe cineva afară, zgrea-tină la ușă scâncind să-i dau drumul. Ia uită-te colo ce mi-a făcut. E așa de simțitor! Doamne!...

Și ea arată cu degetul, creș ca un verme, în partea de jos a ușei : în adevăr, era destul de adânc și des scrijilată de periculoșii spini de trandafir ai cățelului.

Nu știu de ce, poate pentrucă mai toate erau false, pe fața ei, ți se părea că i se mișcă ochii automat, nu comunicativ ca la toți oamenii.

Aveau în ei o răceală de metal și parcă nu spuneau ceiaze spunea și gura : fie că fața-i râdea, fie că-i era supărată, ei păreau străini ; își mențineau o nesfârșită strălucire rece și stranie. Gesticula mirată, supărată sau veselă, cu cărțile zoioase și roase în mână ; ori așeza trențele pe ea. Dacă-i repetai să facă focul, ea se dădea jos tot cu aceiaș iuțeață uimitoare și-l făcea de formă, în așa chip ca să se stingă numaidecât și să nu ardă cele câteva bucăți de lemn vârate în gura sobiței. Erai însă bucuros, pentrucă scăpai de cățeluș, care, chiar de l'ai fi chemat insistent, nu se dădea dus de sub sobița caldă. Rotind ochii împrejur vedeai tot felul de mobile, vechi și noi, ca și 'n tindă, îngră-mădite una 'n alta. Repede pricepeai că tot ce i-se părea eftin sau de ocazie, cumpăra, și le vâra la întâmplare pe unde nimerea. Așa, de pildă, lângă patul hodorogit, se afla o masă nouă de mahon și după ea o troacă veche și crăpată de spălat rufe! apoi — pasă-mi-te — un pian!...

Deasupra lui, într'o ramă era fotografia ei din tinerețe, în culori. Fusese o țărancă frumoasă ; dar, dacă nu-ți spunea că-i chipul ei, n'o recunoșteai, atât era de schimonosită de alifia ceia, de perucă și de dantura falsă, care-i scotea buzele 'nainte și-o arăta mereu supărată chiar când zâmbia. Un tablou de alătura, înfățișa tragerea pe roată a lui Horia. După inscripția de pe ramă : „Amintire dela Jac” se vedea că e dăruit. Data de lângă inscripție spunea că de atunci au trecut 25 ani. Nici o oglindă însă nu se vedea. Toaleta și-o făcea probabil într'o altă odae.

Ii plăcea să-ți facă cunoscut că singur pianul o mai distrează, când singurătatea o chinuește ; că de frica scandalurilor nu se mărită ; că locuința a costat-o un milion, bani făcuți numai cu ghicitul.

În realitate nimic nu era adevărat. Mânile ca niște broaște, parcă împrumutate dela o cerșetoare, mai degrabă credeai că săriseră prin niște mlaștini, decât pe clapele pianului aceleia, care nu-ți explicai ce caută acolo. Casa, deși situată în centru nu valora decât o sumă mult mai mică ; iar dacă te interesai pe la chiriași, aflai că banii îi făcuse cu tinerețea, frumusețea și zgârcenia ei ; și pricina pentru care nu se mai mărită, era chelia lustruită ca niște genunchi îndoți — ascunsă sub perucă — precum și celelalte însușiri mai sus pomienite...

Cam acestea s'ar fi putut spune de către clienții ei cu vre-o doi ani în urmă. Acum însă dacă ai vizita-o, cu totul altceva ai avea de povestit.

În locul ogrăzii gunoioase, se vede o grădină. În față pe un strat, care parcă-ți aține calea se află scris mare, cu flori roșii : „S a r a h a”, pe un fond din bumbișori albi. Împrejurul numelui ghicitoarei alte trei straturi mai mici își mișcă culorile. Pe unul stă, ca imprimat, cu litere din flori roșii : „Trecutul” ; pe altul : „Viitorul”, cu litere din flori galbene ; iar pe celălalt : „Prezentul” cu litere din flori albastre. Pricepi ușor că autorul gustului, a ținut cu orice chip să formeze tri-colorul României...

Celelalte straturi de flori sunt mai mici și reprezintă cărțile de ghicit. Între ele e nelipsit un om scurt, voinic și grăsuliu, cam de vre-o 50 ani : ori stropește, ori presară nisip pe cărăruși, ori plivește.

Ochii lui, strălucitori de sănătate, veselie și senzualitate, se învârtesc îndemnându-te să înaintezi și-ți arată pe unde, cu un zâmbet care, oricât de ușor este, îi ridică sângele 'n obraji.

Din ironia lui se vede că e un om încăpățânat și veșnic cu multă încredere în el. Bunătatea și sinceritatea îi sunt destul de transparente, pentruca dedesuptul lor să se vadă ura și mânia, gata să țâșnească în orice moment cu ușurință. În mișcări i-se citește o energie ce se cere mereu consumată, fie în bine, fie în rău. Pare gata să bufnească în răs, ori — cu aceeași ușurință — să răcnească furios ; iar gluma pe fața lui când e vesel, cu aceeași putere își joacă flăcărilor, cu care și le joacă cruzimea când e mohorât.

Treci pe o cărărușă în formă de „S” mare (inițiala numelui ghicitoare). E intenționat făcută așa, căci constați că ar fi putut foarte bine să fie și dreaptă. Înaintezi printre florile vesele și privind boabele de rouă de pe petalele lor fragede și frumos colorate, îți place să spui că sunt lacrimile răsului lor. Casa n’o mai recunoaști. I s’au înălțat și îndreptat pereții ; i s’au schimbat ferestrele cu altele înalte și largi, deschise veșnic ; iar acoperământul e ridicat din deșelare, tăbluit din nou și vopsit.

Deoparte și de alta a ușii sunt trase câte trei linii, în aceleași trei culori românești cu care e scris în straturi trecutul, viitorul și prezentul.

Îți stârnește un surâs un prea vizibil, căci îți amintești de susceptibilitatea ce se bănuiește în fața omului dintre straturi ; aerul lui de stăpân, satisfacția și așteptarea de a fi lăudat cu privirea, arată că el e autorul acestui gust năstrușnic. O insignă de la butoniera sacoului său reprezintă un steguleț cu același tri-color și te încredințează cu cine ai a-face.

Mai puțin uimit pășești spre intrare.

În locul ramei pe balamale dai acum de o adevărată ușă, vopsită cu alb, fără urmă de fe-reastră, măcar, ori de cartonaș. Pe ușorii albi și lucioși ca marmora, repede găsești butonul soneriei — în bună stare — și nu mai rămâi surprins ; căci clădirea, de astădată, e atâta de frumoasă și mai cu seamă curată, încât pare a fi păstrată sub o boltă de sticlă. Nu mai râde nicio ușă, iar înainte îți ese o femeie bătrână, cu grimea albă pe cap, dată cam mult pe frunte, împrăștiind cu hainele-i curate, un miros plăcut de aer proaspăt, ca acel al rufelor spălate, de curând culese de pe frânghie. E parcă obosită. Umblă cu încetineală și vorbește cu o liniște de călugăriță, care insuflă respect. Stânge în om orice glumă, ironie sau răutate și pășești după ea cuminte, ca pe-o aleie de amintiri. Cu toate zbârciturile dese de pe fața uscată, tot se mai cunoaște că odată a fost frumoasă. Trupu-i subțire, poartă un cap cu o tristețe mută care, tocmai pentru aceasta, impresionează. Pare o bătrână bună și înțeleaptă, pe care auzind-o vorbind, îți încordezi cu sfințenie toate puterile să nu-ți scape niciun cuvânt. E una din acele figuri ce mereu le vezi dând de pomană, care-ți stârnește gânduri duioase și te face să te retragi undeva în singurătate, pentruca să taci fără saț. Deși e tristă, zâmbește des, câteodată chiar ți se pare că fără motiv. Nu mai pândește nimeni după ușă. Toporul lipsește. Oglinda trădătoare deasemenea. Tinda, numai cu trei scaune, pare mult mai largă. Pereții zugrăviți și covorul bun de pe dușamelele curute și cernite, dau aspectul unei săli de așteptare a unui doctor. Aerul e proaspăt și larg.

Miroase doar puțin a vopsea, dar aceasta îți dă o impresie de nou și de îngrijire atentă. Odaia de ghicit de asemenea nu mai e de recunoscut. Și ea pare mai încăpătoare, neavând decât ceiace trebuie. În grinzi la icoană și la candela veșnic aprinsă, smocuri de busuioc îți zvârl în minte, cu mirosul lor, țărănci tinere și flăcăi pornind spre horă, ghidușindu-se ; livezi încărcate cu tot fel de fructe coapte ; câmpuri presărate cu căpiți de fân, cu zări brumării ; ori dimineți răcoroase, umede și senine cu păduri negre și cu ciocârlii care-și cântă trilurile, sfredelind sonor cerul, egal de albastru și înalt peste tot.

Cauți cu ochii în toate părțile pe Saraha și cum ea de nicăeri nu apare, te întrebi dacă nu cumva a murit, în timp ce bătrâna femeie așteaptă să arăți scopul vizitei :

— Doamnă, începi nedumerit, vreau să mi se ghicească.

E plecată în oraș, ori poate...

— Cine să fie plecată? ar întreba bătrâna femeie, mirată parcă de o astfel de întrebare.

— Ghicitoarea Saraha.

— Nu, ar răspunde apoi și mai nedumerită bătrâna cu glas subțire. Eu sunt, domnule.

Ai rămânea locului și ai privi-o fără să-ți vie a crede.

N'ai putea pricepe, oricât te-ai munci, care e cauza unei schimbări atât de mari : „Unde e diformitatea trupului său? unde-i sunt obrajii de porțelan? Ograda și casa, deasemeni atât de simțitor schimbate, ți-ar veni în minte și ai întreba-o : ce s'a petrecut între timp? cum s'au realizat toate acestea?

— Ai mai fost pe la mine? mă cunști? ar replica cu o însuflețire tremurată de neliniște.

La răspunsul afirmativ pe care i l-ai da, fața ei mereu zâmbitoare s'ar zbârci și mai mult într'o mâhnire adâncă.

În ochi, tristețea aceia mută și parcă moartă, ar începe să lucească, să izvorească din ei tot mai viguros, împrăștiindu-se în cutele obrazilor, strâmbându-le și mai mult și dându-le o înfățișare comună, de femeie simplă, năucită de durere, care nu oprește atenția atât de mult. Cu privirile în jos, după o tăcere destul de lungă, unde s'ar vedea că gândește la niște amintiri urâte, s'ar înfiora cu groază ; apoi mai mult pentru a alunga gândurile-i neplăcute, ar ridica viu capul și cu mișcări repezi în care ai recunoaște pe Saraha de altădată, ar începe să-ți întindă cărțile și să-ți spue ceiace ghicește în ele, mai mult pentru a schimba vorba și a scăpa de o apăsare dureroasă și înăbușitoare.

* * *

Imprejurările desfășurate în acest timp le pot arăta cu destule detalii vecinii ori chiriașii săi. Citindu-le, vom da dreptate ghicitoarei Saraha că nu se bucură, ci se îngrozește, amintindu-și de ele.

Iată-le.

Zi și noapte ea se gândea numai la măritat. Nu pentrucă-i era urât singurică. Prostituția o obișnuise cu pustiul și-i dăduse dispreț și ură pentru bărbați ; ci pentrucă-i era frică ; mai ales că banii nu-i depunea la bancă, neînțelegându-le valoarea decât sub forma imediatei lor prezențe. Spunea, nu-i vorba, la oricine, nepoftită, că-i trimite pe toți și nu are un cinci la ea, dar aceasta nu o putea liniști. Cumpăra ziarul, numai pentru a vedea ce crime și jafuri s'au mai făptuit în timpul nopții.

Se uita, bine-înțeles, cu destul interes și la reclama cu fotografia ei, dedesuptul căreia își arăta prin vre-o zece rânduri, cu fală, marile ei puteri și minuni. Bătrânețea a cărei brațe o cuprinseseră cu putere, îi izgonise nepăsarea de singurătate și-i trebuia numaidecât un bărbat în casă. Chiriașii o batjocoreau și nu-i mai luau în seamă cuvântul. Cauza pentru care voia numaidecât să se mărite, mai era și îngrijorarea sau, mai bine zis, cătrănirea sufletului, deoarece dela un timp, nici cei de care avea nevoie numai câteva momente, nu se mai prindeau la gestul ei de iubire făcut din fereastră.

Nemișcată ca într'o fotografie, așteptând cu coatele pe pervazul ferestrei, sub care pe o tablă vopsită cu alb stătea scris cu negru ceiace poate, părea reclama din ziar în mare.

Ba chiar fațada văruiată și dreptunghiulară, cu stropii de glod mărunți și deși care semănau cu literele, era leit un ziar, desfăcut și mototolit.

Întrebuințând crema aceia i-se mai lumină sufletul. Sacrifică numaidecât o odae — după sfatul unui doctor — pentru bae, costând-o mulți bani instalația. Nici nu suspină însă : era pentru păstrarea sănătății și a tinereții. Din alta făcu camera de toaletă, în care așeză o oglindă mare, din dușumele până 'n tavan. Incepuse chiar să frecventeze balurile mascate.

Totdeauna se deghiza în inger. Toată în alb, până și masca. Nu-i lipseau nici aripioarele dela spate, nici părul lung, blond și ondulat pe umeri. Diformitatea trupului însă și timbrul gros al vocii,

faceau pe toți bărbații să-întoarcă fața dela ea, iar cochetăriile ei să le ia drept maimuțăriile unui moșneguț cu'n picior în groapă, dar plin încă de spirit. În necazul ei, numai femeile se țineau de ea și încă pentru a-și bate joc. Vedeau că-i drăcos „moșneagul” și că le distrează destul de bine.

La un moment dat, un domino feminin simulând un gest nesocotit, îi smulse peruca și chelia i se arată în toată strălucirea ei. Sarah, scoase o exclamație, de parcă i s'ar fi asvârlit o căldare cu apă rece pe trupul gol, iar mâinile săriră mișcând din degete cu iuțeala unor paianjeni ca să o așeze la loc.

Faptul trecu aproape neobservat; doar câteva măști se adunară împrejurul ei râzând, însă repede se împrăștiară.

Rămasă singură, ghicitoarea se văzu față în față cu o doamnă nemascată, care, gâfâind, umflată de mânie, o trase la o parte pișcând-o și șoptindu-i înădușit dar apăsător, să plece acasă c'o face de râsul lumii, insultând-o ca pe-un bărbat în tot felul. Sarah, c'o mână dusă instinctiv la perucă nu înțelegea nimic. Iși amintea doar că pe această doamnă o văzuse mai înainte, căutând neliniștită cu ochi strălucitori de mânie în toate părțile și că de multe ori o fixa șocotind ceva cu încordare în mintea ei.

Crezu că e nebună și căută să fugă din fața ei, căci sufla atât de agitat și i-se ridica pieptul din ce în ce mai tare și mai des în așa fel, încât părea că-i pompează aer nemilos cineva dinlăuntru. Doamna însă o trase mai la o parte, ghiontind-o pe fușiș și, din ce-i mai vorbi, înțelese că o ia drept bărbatul ei. Deodată înfuriindu-se, o înfășcă de cozile blonde descoperindu-i din nou chelia. Uitându-se la luciul ei, în care se reflecta, văzându-se în miniatură, candelabrul salonului, ea continuă pe un ton mai sus și mai pentru toată lumea:

— Mai zi acum că nu ești tu Vicențiu. Am să te fac de râsul lumii... să știe toți că moșneagul bufon e un revizor școlar, strigă ea trăgându-i masca.

— E un revizor școlar? repetară glasuri.

La vederea feței de porțelan a ghicitoarei, cunoscută în micul oraș mai de toată lumea, uimirea și râsul celor adunați nu mai trebuiesc arătate. Căcoana îngălbeni, văzând capul de păpușă și recunoscându-și greșeala se muie deodată, căzând subit desumflată de mânia-i ridicolă, pe dușamelele ceruite și alunecoase ca ghița.

Saraha nu-și mai amintește cum a scăpat dintre oameni și cum a ajuns acasă. De atunci pierdu orice nădejde și renunță la baluri.

Cu averea ei găsisse destui bărbați, dar nu-i plăceau. Trăită atâția ani numai în brațele lor, îi cunoștea cum cunoaște geambașul caii. Dacă nu era prost, bețiv, bătăuș, bolnav, ori mână spartă, era bătrân și nu-i convenea deloc. Spera la ceva mai ca lumea. Și câtă nevoie avea de el!... Câte zile amare nu-i făcea una din chiriașele ei, o ungueroaică, fostă servitoare la un evreu bătrân, care-i închiriasc oca și venea la ea de câteva ori pe lună. Era surprinzător de frumoasă, atâta timp cât tăcea. Când vorbea, glasul ei antipatic asvârlit neglijent oricui, cu nepăsare, sfidare și cinism, îi strica mult. Măgulită mereu de bărbați și pizmuită de femei, se mândrea cu frumusețea ei ca și bogății cu averea. Increderea în ea, ori nepăsarea, lăsase liber și viguros să-i crească în suflet cruzimea.

Doă cozi groase și negre pe care Sarah grozav ar fi vrut să le aibă, stăteau încolăcite pe cap ca niște șerpi adormiți. Pelița fragedă și roză, era atât de transparentă încât prin ea la cea mai mică senzație se vedea cum aleargă sângele. În seriozitatea provocatoare și în mișcările mlădioase dar stăpânite, de panteră, se vedea clar femeia muncită de dorință și nu te lăsa să treci fără a o observa. Chiar te oprea pe loc, privindu-te încruntat ca o prietenă nu ca o dușmancă. Se vedea că adevăratul ei caracter e ascuns și că pisicuța aceea tăcută și zbârlită de-abea așteaptă ocazia să fie sinceră: sălbatecă și senzuală...

Avea un copil de patru ani pe care-l punea în fereastră să stea mai toată ziua și care era dresat de ea să bată în geam, de câteori vedea vreun țăran, servitoare, ori cocoană că vrea să intre la Sarahah și să le strige că nu-i acasă. Dintr'ou 'ntâi făcea asta din invidie și de ciudă că ghicitoarea nu voia să o învețe și pe ea meseria ghicitului, dar apoi de mânie că-i evacuase dintr'ou odae amanții, care țineau locul bătrânului evreu.

Erau trei unguri foarte leneși și, mai cu seamă, încruntați la plata chiriei.

Mult timp ghicitoarea n'a știut că-i gonește mușteriii, căci ura și cruzimea ungueroaicei, crescute în sufletul ei fără frică, erau meșteșugit ascunse de viclenie. Punea o atenție și o patimă atât de mare încât și noaptea când se trezea, gândurile-i fugeau toate la Sarahah și adormea cu ele înfipite în cap, în așa chip încât în somn le simțea înțepăturile, iar dimineața când se scula i se părea că are niște cuițe în creier. Invinețită și încordată de ură, ținea mai cu seamă că nu afle de unde îi vine răul pentru ca s'ou poată păgubi cât mai mult, în care timp se purta cu ea cum nu se poate mai frumos. Când scăpa vreun client la ghicit înăuntru, bătea copilașul cum dorea s-ou bată pe Sarahah. De aceia, mica ființă era văzută de multe ori ciocănind în geam cu lacrimi în ochi și strigând : „nu-i acasă”, plângător. În cazul când copilașul se îmbolnăvea, ea se posta în stradă dinaintea porțiței, făcând totodată moșnegilor cu ochiul și arătându-le în acelaș timp răsul acela silit care-i descoperea prea mult gingiile-i roșii.

Sarahah, tot mai nedumerită de ce nu-i mai trece nimeni pragul dela un timp, dădea de câte patru și cinci ori pe săptămână reclama la jurnal, însă zadarnic. Când într'ou zi o prinse pe ungueroaică la porțiță, ghicitoarea perdu brusc culoarea feții și era să se surpe ca și cocoana revizorului școlar la bal. Cu siguranță că dacă ar fi fost iarnă ori timp ploios și tălpile ar fi alunecat lesne, cum au alunecat ale doamnei pe parchetul ceruit, pățania s'ar fi întâmplat ușor. Dar era o zi de vară atât de frumoasă încât și ghicitoarei i se făcuse urât în casă și eșise la plimbare, dupăce se moșăise mult în fața oglinzii punându-și pălăria cea mai frumoasă.

Ridică sprâncenele până la breton, căscă gura lungindu-și fața și înțepenită locului, începu să tremure.

— Ce aud Doamne?! îngână după un timp. Tu mă sărăceai, Ruja?! Pofțiți, pofțiți doamnă, sunt acasă...

Și eu care te țineam numai în cafele și chiar eri te-am tratat cu plăcintă!!... Nu sunt acasă?!! Hai?!!...

Pofțiți doamnă, să nu vă mai potriviți la oricine...

Lasă că mai vorbim noi, Ruja... Intrați doamnă... Uite cine mă sărăcia!... mai urlă ea cu spume la gură, ridicând fața și mâinile în sus. Apoi către doamna, care se necăjea să intre în ogradă, cu glasul mai îndulcit : Lăsați, nu știți cum se deschide porțița.

Unguroaica, fără un pic de rușine, cu nepăsarea aceia de bogătașă, începu să se apere atât de bine, de rece, batjocoritoare și sigură pe cuvinte, încât se vedea clar că se pregătise demult pentru un asemenea caz. Glasul ei precum și privirea aceia cum s'ar uita la un câne râios, o îndemna pe Sarahah, cu toată frica ei, să-i dea palme.

Ruja, ghicind aceasta, i se întări mușchii feții. Ciuda că i-s'ou înfundat — până atunci stăpănită — năvăli în ea, ca un puhoi :

— Cum? mi-ai dat o cafea la o lună și țandăra ceia de plăcintă, care n'ou putut să ț-i-ou mănânce javra ta pârlită?

Nu te lega de mine, strigă ea îndoind mâna în sus și amenințând-ou cu degetul, bagă de seamă, înțepă ea veninos, vărându-i-se în față. Cască ochii mai bine, că eu nu știu multe... Sunt datoare să cunosc dacă ești sau nu acasă? Am spus ce-am crezut...

Și ea duse mâinile la șerpui adormiți de pe cap ai coadelor, ca să-i prindă mai bine în spelci. Fața-i fragedă și transparentă în care năvălise sângele-i clocotit, se făcu roșie ca un trandafir.

În această stare, de asemenea, frumusețea ei era neștirbită.

Saraha intimidată oarecum, se adresă doamnei, întorcând spatele Rujei, mai mult ca să nu i-se vadă teama :

— Lăsați s'o deschid eu, dor zăvorul o încurcă și, încercând să deschidă cu mâinile tremurătoare, continuă fără voia ei, în ghiarele mâniei, uitându-se cum trebuie să procedeze cu zăvorul :

— Prefăcuto, mai vorbim noi. Să știți, vă rog, când veniți la mine, să nu mai dați atenție la o damă ca asta...

— Ceeee? strigă sfâșietor Ruja, cu amândouă mâinile încremenite la coc, cu roșata dispărută din fața, acuma albă, dar tot ca un trandafir de frumoasă : Daaamă, eu?... Lasă că te reglez eu capră înzorzonată și bătrână. Dacă ai fost tu, crezi că și... apoi, luând mâinile dela coc și întinzându-le spre Saraha ca pentru a o sugruma, se adresă cucoanei, care se necăjea și ea să deschidă porțița, mai mult pentru a nu se uita la ele. Ah... am să mor cu mâinile pe gâtul ei... și mai voi să vorbească, dar se înecă. Ah... răcni iar amintindu-și de insultă și se repezi la ea, cu mișcările-i vii, mlădioase de panteră ; dar stăpânindu-se, înădușită de mânie, se întoarse scurt și porni spre orăș, repede, într'un mers soldat, voinicesc, asvârlind cu putere în urmă pumnii strânși nervos, cu ura cu care ar înfige niște cuțite. Cocul i se desfăcuse și cozile lungi până aproape de tocurile înalte ale pantofilor de pânză, începură a se desface din împletitură.

— Am să-ți beau sângele, mai urlă ea, oprindu-se pe loc, cu ochii mari și fulgerători, strângându-și părul pe cap, cu mișcări scurte și repezi.

— Eu ți-s nașul de-acuma, mormăi stirb c'o replică între dinți.

Clienta și Saraha bârjbâiau mereu la porțiță, grozav de grăbite, dar fără nicio izbândă. Curând mânia, mirarea și frica, o făcură pe ghicitoare să conducă doamna înăuntru cu o iuțea și mai uimitoare.

Până a doua zi, ea avu sonerie la porțiță și la ușă, însă ungueroaica le strică. Acea dela ușă, din cauza grabei cu care o strivise, tot mai făcea servicii. Deatunci se văzu cartonașul alb din ferestruica ușii, pe care era scris negru și strâmb : „sunați, sunt acasă”.

Cam în această vreme, Saraha făcuse și fereastra aceea, de multe ori neobservată, la odaia de ghicit, în perețele din spre ogradă, pe unde te vedea când vii. Să reclame la comisariat nu folosea nimic, pentru că cei de la poliție erau prieteni cu ungueroaica. Nici nu avea curajul. Mai ales că refuzase pe comisar cu un bilet de bal pe care el îi ceruse 400 lei și o amenințare că „o are în vedere”. Pentru că să nu mai poată face clienților la geam copilașul — construi un gard înalt ca un paravan, prin mijlocul mocirlei, dela porțiță până la geamul cu pricina. Unguroaica de ciudă îl murdări cu glod în lipsa ei și scris mare și cât era gradul de lung : „Nu sunt acasă”.

Saraha, emoționată, cu respirații rare și adânci, puse de-l vopsi tot cu păcură, să nu se cunoască otrăvitoarele cuvinte.

Dar servitoarea nemai putându-și ține sub masca liniștei sfidătoare, ciuda și ura de mai înaintem le scris din nou, chiar în fața ei, cu cretă. Se întâmplase că tocmai atunci ghicitoarea gustase cam mult dintr'o sticlă cu rom ce-o căpătase și astfel în acea zi de vară, tot așa de frumoasă ca și aceea în care-și descoperise dușmanca, se luară de păr. Saraha nu țipa că avea perucă și spre marea ei mirare constată că rivala subțirică e o jucărie în mâinile ei. Unguroaica însă, urla ca arsă de vie. Inspăimântată oarecum de puterea surprinzătoare a ghicitoarei ea o izbea disperată cu pumnul în care ținea strâns peruca, în piept, în obraji de porțelan în capul lucios ca un chilug și, cu cât mânia, ura și frica o năuceau și mai mult, cu atât îi puteai admira mai bine frumusețea. Inspăimântată de „hora” pe care n'o credea să fie atât de vijelioasă, ea prinse a mușca și a rupe hainele de pe ghicitoare în fâșii, cu dorința lacomă de a o nimici. Mișcările-i elastice, chiar în desordonarea lor, păreau măsurate. Zgâria și urla.

Saraha, surprinsă și ea de puterile ei, căpătă curaj și nu-i dădu drumul de cozile — pentru care o pizmuia atâta — decât când zări țâșnind dela ungueroaică, unul din cei trei unguri, rupt și greu mirositor, pornit s'o sugruma. Ii mai dădu câteva ghionturi, o zgâlțâi și-o izbi drept în fața

ungurului, în timp ce trupul ei rotund, desgolit în parte de ungueroaică, zbură cu ușurință spre ușă. Intră și o închise; înainte însă de a se uita cu o jumătate de față pe gemușor și a închide oblo-nașul, un pumn al ungurului îl făcu țândări și mâna lui întredusă în spărtura păroasă, o căută oarbă dar vie în toate părțile. Saraha, ascunsă în colț lângă topor, se îndesă tremurând și se supse cât putu ca să fie mai subțire; dar când mâna rece, ca un șarpe, îi atinse întâmplător gâtul, se tulbură într'atât că nu mai știu ce se întâmplă cu ea. Frica îi deschise gura și țipă, dar nu-și auzi glasul și nici nu știu că, în acelaș timp, sărise din colț cu repeziciunea unei lăcuste, departe, cu toporul în mână. Ii era capul greu și îi țiuia. O pălise o amețală atât de mare, încât mâna rece parcă n'o atinsese pe gât, ci o apucase de cap și o învărtise ca pe o rufă când se scoate afară la stors. I se păru că se află pe un postament învărtitor; țiuitul din cap se prefăcu pe nesimțite într'un marș infernal de bandă muzicală, asemeni acelor care se aud la cășori...

Acest început de halucinație însă, n'o făcu să uite pericolul. Inghițind tot mai des saliva, care nu se mai termina, trezită cu toporul susținut deasupra capului, cu amândouă brațele, voia să lovească mâna care se învărtea odată cu ea și umbra s'o apuce. Mimica feței era neînțeleasă și schimonosită. Obrajii țapeni se boțiră și căpătară niște cute — poate pentru prima dată — exprimând o groază veselă, dacă se poate spune așa. Semăna cu masca unui călău debutant, în momentul execuției. Chiar strălucirea, rece și metalică, a ochilor, chelia și toporul ținut în sus, o făceau să semene în întregime el. În timp ce se aținea să lovească, se întreba dacă nu-i prada unei nălu-ciri; ori dacă nu cumva o fi băut sticla întreagă de rom și ceia ce s'a petrecut și se petrece încă, e numai în mîntea ei arsă. Nu-și explica, mai cu seamă, de ce cântă ca la cășori și e învărtită ca o uriașă placă de gramfon. Izbiturile în ușă, înjurăturile ungurului, urletele de panteră rănită ale ungueroaicei și mâna care-o căuta tot mai furioasă și mai rea, îi măriră groaza — și izbi...

Mugetul înăbușit de afară și mâna care rămăsese pe loc, albită ca varul și paralizată, cu degetele încârligite, o încredințară că lovitura n'a dat greș și se încordă să mai ridice odată toporul în sus.

Iși simți însă brațele de plumb și se smuci în zadar să miște toporul, cu sfortările neputin-cioase cu care ar fi smuls o cicoată din pământ. Ii tremurau picioarele și de sub breton șerpuiau pe față broboane mari de sudoare. Mâna nu stătu mult timp albă căci, cât ai clipi, se înroși împroș-când cu sânge și se retrase ca un fulger; dar izbiturile în ușă păreau, din acel moment, să fie ale unui trup de bou, nu de om. Afară urletele ungueroaicei se întăriră de parcă o trăgea acuma toată lumea de păr. Părăiturile scândurilor ușii o înghețau, dar amenințările și văicărelile nu le înțelegea pentrucă se învărtea din ce în ce mai repede. Un moment, văzu fața păroasă, crispată de durere și vânătă a ungurului uitându-se la ea, parcă răsând prin gemușorul pătrat și fără sticlă. Atunci ceva tremură gădilitor în Saraha și fără să vrea prinse a râde. Ungurul mugea scrâșnind și clănță-nind din dinții albi și sănătoși, văzuți prin mustața neagră și zbârlită de răsufările-i puternice, lungi și apăstate. Injura în limba lui și voia să vâre capul înăuntru.

— „Omoar-o... omoar-o... omoar-o Iancș, izbuti să deslușească în urletele ungueroaicei.

Brusc postamentul învărtitor se răsturnă, muzica se prefăcu într'un hureit asurzitor și se perdu într'o ușurare plăcută, usturător de plăcută...

* * *

Dar chinurile ghicitoareii abia de aici încep cu adevărat...

Chiriașii o uitaseră. Grupați în jurul ungurului leșinat de durere îl bandajară, apoi aduseră o trăsură și-l transportară la spital.

Saraha, zăcea trântită jos, cu toate simțurile amorțite. În acest timp veni un bețiv mustăcios, cu fața nerasă de multă vreme — poticnindu-se — să i se ghicească. Sughițând și cftând, apăsa pe șuşunița de tablă ruginită a soneriei. La repetările zbârnăiturilor, ca o reptilă turbată, se des-

fășură un vis în creierul ei. Se făcea că e trasă pe roată așa cum era Horia în tabloul din casă. Intinsă și legată, n'avea nici o putere să se miște ; și roata se învârtia repede, țărâind ca aceia a norocului de la hală ori din grădina publică, unde ea perduse destui bani. Țărâitul acesta însă nu era numai enervant ci mult mai chinuitor. Il făcea parcă nenumăratele cuțite cu vârfurile în sus de care i-se ștergea, năprasnic de dureros, trupul, de câte ori roata o scobora în jos. Din cauza învârtiturilor iuți parcă nici nu exista intervale. Avea senzația că e târâtă fără întrerupere pe aceste vârfuli, care zbârnâiau scăpând din carnea ei.

Durerea o amortise acum și simțea cum se împietrește toată.

O senzația de frig îi sgârcea și-i înlemnea mușchii pe trup. Usturimea aceia a frigului, era și mai nesuferită.

Neprimind niciun răspuns, bețivul prinse a bate cu pumnul în ușă și a striga, ironizând-o în tot felul.

La gemetele ghicitoarei, mustăciosul vârî capul în spărtură să vadă ce se petrece înăuntru și, văzând-o cum se zbate și se muncește în somn, începu să râdă cu hohote :

— A-ha, surioară! mormăi el, rânjind. Ai întrecut măsura după cum văd... Nu, nu zău, nu-i bun!... Și eu beau, dar nu!... până aici!... chiar așa!... ha-ha-ha...

La aceste cuvinte, ea deschise ochii. Capul bețivului păros, râzând în cadrul pătrat al fereștrucei, era leit al ungurului în momentul când, mort de durere, căuta s'o apuce. Mâna bețivului umbla după ea ca și aceia a ungurului și două fioruri reci dela coapse porniră pe amândouă părțile în sus, unindu-se în vârful capului. Nu încetau de a se urca și parcă-i trăgeau pielea în sus, ca niște ghiare.

Crezu că e mâna care a izbutit și cu un urlet plin de groază sări și închise oblonul. Răsucind belciugul, frica îi zgârci în așa chip întregul trup și răcnetul îi era atât de neomenesc, încât s'ar fi putut crede că-și răsuțește inima. Terminând, se depărtă de lângă ușă cu aceiaș iuțeață cu care sărise întâi ținând toporul în mână și credea că e aceiaș scenă la început cu ungurul, care nu se mai termină. În căpul ei îl văzu cum aleargă la o bårdiță, cum sparge ușa și o ucide : „omoar-o, cmoar-o... i se păru c'o aude pe unguroaică, strigând afară și duse mâinile la cap răcnind și alergând în lungul tindei. Făcea aceasta și cu o șiretenie curioasă, nu numai pentru că era îngrozită, ci și pentru a înspăimânta. De la un timp chiar îi plăcea cum răcnește de puternic și dădea drumul gâtlejului cu satisfacție.

De atunci, zadarnic sunau clienții la ușă ; nu le răspundea nimeni. Dacă bătea cu pumnul, se auzeau răcnete de amenințare ca ale unei fiare. Parcă erau ale morții care se făcuse stăpână acolo înăuntru. Alteori zbucnea un răs strident și asurzitor ; acesta înfiora și mai mult.

Avea momente când, câte un vârtej de amintiri o amețea și o pironea locului pe pat, ori pe vreun scaun. Dacă se afla în picioare trebuia să se așeze jos atât era de copleșitor. O învârtea întocmai ca atunci când i-se părea că se află pe o uriașă placă de gramofon. De multe ori auzea chiar și muzica aceia ca la căișori. S'ar fi putut spune că viața ei sfârâmată și împrăștiată în toate părțile, o culesese ungurul din răz bunare și puținele bucăți găsite le legase la întâmplare fără șir una de alta și acum i le trece pe dinaintea ochilor, ca o bandă de film : s'o chinue.

Câteva clipe, vedea cum Jac, primul și singurul ei amant — cel care-i dăruise tabloul — îndreaptă crengile copacilor tineri din livada ei să crească încâlciți unul în altul, pentru că după gustul lui așa era frumos. Ea se împotrivea argumentându-i că nu vor mai da rod. Apoi repede, fără nici o legătură, i se arăta cum zace într'un spital bolnavă și ochii i-se închideau, mereu clipind, din cauza soarelui puternic venit prin sticla ferestrei. Și cât ai scăpăra, vedea altfel : cum aleargă pe niște străzi glodoase pe-o vreme urâtă, ca să scape de fratele ei. O urmărește s'o bată pentru că nu vine în sat să se facă femeie muncitoare și cinstită. Iar muzica chelălăia mereu și ea clănțănea din, dinți tremurând toată, de parcă toboșarul nu bătea în darabană cu bețele, ci în spatele ei cu

pumnii. Dacă se întâmpla ca tocmai atunci să sune cineva, ori cățelușul să curme săriturile pe trupul ei și să se repeadă la ușă sgâriind-o și lătrând, nu mai vedea nimic, așa cum se întâmplă cu spectatorii dintr'o sală de cinematograful în beznă când se rupe filmul ; și se acoperea cu plapoma plângând în hohote. Alteori vecinii o auzeau urlând ori râzând.

Râsul țâșnea cu totul fără voința ei. Mușchii pântecului se umpleau de o gădilitură usturătoare și ceva între abdomen și pept tremura. O plăcere nemotivată de nimic i se răspândea dulce în suflet.

De obicei, această stare nervoasă se termina cu o amortire a unei jumătăți de trup ; ori slăbiciunea îi dădea leșin. Clipele de liniște și îmbărbătare îi erau rare și de scurtă durată, căci frica o făcea să alerge cu toți porii pe ea deschiși dela geam la ușă, ori să pândească ochii, urechile și toate mișcările cățelușului. Repetarea deasă a acestor mișcări ale ei prin odaie, pela ferestre și ușă, îi dădură îndemânarea și agilitatea monotonă a pasării zbuciumate dintr'o colivie. Era o coardă gata la cel mai mic zgomot să sară țiuind ; până și oboseala sau foamea o lăsau într'o stare de semi-inconștiență. Avea ochii închiși și nu putea să se miște. Deși stătea ca moartă, ea auzea în acele momente mai totul, prin pânza unor dureri de cap provocate de gândurile înfipite în creier, care n'o lăsau să se piardă cu totul. Sufletește nu suferea însă, căci nu putea să închege și nici să reție nimic.

Intr'o seară, răzbită de foame, furișându-se pe după gardul înalt și negru, cu multă precauție și ezitare, eși să-și târguiască ceva. La vederea mezelurilor și a pâinei cumpărate, gura îi lăsă apă și mușchi abdominali iară se înfioară tremurând și provocându-i râs. Mânca și râdea pe stradă fără să se poată stăpâni. Infiea dinții în pâne parcă furioasă și molfăia cu lăcomie animală. Gemea și avea în mișcările mânei ceva din graba cu care asvârlim căldări cu apă peste un lucru care arde. Potolindu-și foamea, o învioreare neașteptată o împuțernici. Frica îi fugi în parte, iar capul n'o mai duru. Cu această ușurare ajungând în casă, un somn de plumb o învinse și rămase în pat așa îmbrăcată, cu o bucată de pâne în mână. De patru zile nu mâncase și nu dormise.

Trezindu-se, se simți aproape tot atât de bine ca mai înainte, și se sculă începând chiar să deretice prin casă. Amintindu-și de cățel îl strigă să-i dea să mănânce. Dar el de nicăeri nu eșea.

Repezindu-se prin colțuri, ca o scânteie, și negăsindu-l prinse a căuta sub sobiță, pe sub scaune, în dulapuri, sub troaca de spălat rufe și chiar în pian ; nu era nicăeri. Rămase cu gura uscată locului : „Pentru care scop mi l-au furat” ? se întrebă.

„De rasă, frumos, ori gras, nu era!... Atunci pentruce, pentruce? răcni ea înfiorată. Intrându-i în cap, că peste noapte va fi jefuită și omorâtă, căzu în genunchi ca o vită înjunghiată după cap și prinse a se ruga și închina.

Constată că n'are icoană și-și aminti de o cruciuliță de argint aflată într'un sertar al oglinzii mari din odaia de toaletă. Se sculă tremurând și fugi acolo să și-o pue la gât. Deschizând ușa, o ființă omenească, înspăimântătoare, o opri în prag.

Avea o față lungă, suptă, neglijată și zbârcită.

Obrajii arătării erau cenușii și scămoșiți ca și mâinile care îmbrățișau aerul. Sprâncenele îi lipseau, iar în frunte avea o cicatrice mare, veche și vânătă, în spre care încrețiturile dese de pe față se târau parcă să intre înăuntru, ca niște râme fricoase într'o bortă. Hainele îi erau rupte și murdare, iar capul luciu, fără un fir de păr.

Saraha se repezi oarbă și surdă, cu toată frica și ura clocotitoare în ea de atâtea zile. Inspăimântătoarea ființă se asvârli și ea cu aceeași furie. Izbea, mușca și strângea mai mult de groază. Dar spre marea ei mirare, fiecare pumn, avântat asupra oribilului spectru era sfâșiat de niște înțepături năprasnice, ca ale unor vârfuri ascuțite, sângerându-l, și auzea un zgomot de sticlă spartă, în care timp arătarea dispărea sfărâmată : era însăși Saraha, reflectată în oglinda mare...

Toate acestea, dintr'untâi speriară pe chiriași, care priviau la ea pe geamuri, dar apoi, repetându-se cazul, s'au obișnuit. Nu reclamau la comisariat pentru că le era comod să n'aibă cui plăti chiria.

De la o vreme, ei observară că nu se mai aude nici un zgomot de viață înăuntru ; și, oricât pândeau să vadă dacă proprietărea sa mai ese seara după hrană, nu izbuteau. Veghia altădată un-guroaica și noaptea întreagă, dar zadarnic. Pe geamuri când se uitau vedeau odăile pustii. O cre-deau moartă de foame, de sete și de frică, mâncată în vreun colț de guzgani, dată în putrefacție și miroseau pe la crăpăturile geamurilor și ale ușilor. Nu le venea însă în nări miros de cadavru, ci de lemn putred.

Erau pe cale să facă cunoscut poliției, când, într'o dimineață, un-guroaica în hohote de râs le aduse o veste care îi surprinse pe toți : o văzuse dormind sub un gard, în cealaltă parte a orașului.

Trezind-o vardistul pus de ea, Saraha prinse a fugi mărunț întorcând des capul, în urmă, fri-coasă. Deoparte și de alta a cefei avea adâncituri negre așa cum au copiii slabi. Se uscaser într'atât că nu mai era de cunoscut. Obrajii bombați și strălucitori, altădată ca de porțelan, slăbiseră de nerecunoscut. De sub broboada neagră nu i se mai vedea nici bretonul. Era trasă pe ochi să nu i se zărească cicatricea din frunte, făcută cu o sticlă svârlită asupra ei, de către Jac : întâiul și ul-timul ei amant, care-i furase banii și dispăruse. Numai ochii erau mai la ei acasă, din toată fața.

O înădușise casa. Prefera acum să doarmă și să trăiască oriunde, numai la ținta ucigașilor nu. Iși luase banii toți asupra ei, închisese casa și plecaseră.

Cu priviri repezi, controla orice colțișor pe unde trecea, cu inima mică și neagră de gânduri.

De multe ori se oprea scurt pe loc, speriată de vreun om, asemănător cu cel pe care-l loviseră. La întreținerea străzilor, încetinea pasul și se temea să înainteze de frica un-gurului, pe care-l credea ascuns și gata să sară asupra ei. Dacă auzea pe cineva fugind în urmă, ea dădea un țipăt așchiat și-și întorcea viu trupul, cu mâinile într'o mișcare copilărească de apărare. În scurt timp, o cu-n-cu tot orașul și băeții de prăvălie, școlarii, ori frizerii, o speriau înadins, pentru a râde de baba care mergea tremurând din tot trupul, clănțănind din dinți, ori paralizată de vreun picior, sau de vre-o mână.

Mulți îi dădeau de pomană, crezând-o cerșetoare și ea primea numai de frică să nu o creadă cu bani. Odată se întâlni față în față cu un-gurul, care se plimba fără nici un gând rău, cu brațul bandajat și spânzurat de gât.

Căzu mută la pământ, moale ca un om mare de cârpă și nu se trezi decât în spital, între cearceafele rupte, gardiențele ursuze și doctorii indiferenți, plictisiți și acri.

Insă mult mai liniștită.

Nu mai avea dușmani ; grija cea mare pentru bani îi fugiseră ; uitase chiar de ei. Nici măcar noțiunea lor n'o mai avea. Nu știa care hârtie e de o sută și care de douăzeci.

Nu-și mai amintea că e ghicitoare și nici că are casă și chiriași. Când i se spunea aceasta, privea cu mirare și neîncredere. Dacă i se repeta, se convingea ușor și zâmbea naivă. De se uita cineva urât la ea, se încrunta și pleca vinovată capul în pământ. Când nu era întrebată, săptămâni întregi nu scotea niciun cuvânt.

Intr'un rând fu trimeasă pentru încercare, cu bani mulți, să cumpere ceva dela o prăvălie unde se făcuse cunoscut aceasta. Ea dădu toți banii pe un lucru neînsemnat. Nu putea trăi singură între oameni și fu trimisă la un ospiciu. S'ar putea crede că ea a murit uitată și neștiută de nimeni, acolo. Soarta însă voi să se întâmple în bine, cu totul altceva, și aproape de necrezut.

Ameliorându-i-se boala îi dădură drumul...

* * *

Era toamnă cu cerul pustiu. Strada, oamenii, casele, colbul, toate, se vedeau ca printr'o sticlă galbenă. Cu gura uitată deschisă, Saraha zâmbea fără motiv, privind la toate, fără voia ei.

Din când în când, își mai alunga zâmbetul nepoftit, dar cum uita de el, iarăși i-se așeza pe față, fără ca ea să prindă de veste.

Asculta cu plăcere cuvintele oamenilor și zgomotele felurite ale străzii galbene, dar nu se necăjea să le înțeleagă. Citea firmele colbăite, șterse și ruginite, ale prăvăliilor, ca cineva care nu cunoaște limba aceluia oraș; privea la oamenii care parcă alergau să se ascundă, arși de razele soarelui, se speria de vre-o mașină, dar nimic nu rămânea întipărit mai mult în mintea ei și la nimic nu se gândea. Nici măcar pietrele mari ale drumului, pe care pășea și care o zdruncinau fără întrerupere, nu izbuteau să o facă să gândească mai mult la ele. Un miros de covrigei fierbinți îi gădilă nările și ea repede dădu cu ochii de tarabă. Erau lucioși, de culoare roș-galbenă și plesneau dinaintea pităriei în care patronul, c'o mână se scărpină la ceafa roșie și grasă, iar cu alta număra în tăcere niște bani privindu-i cu ochi încețoșați. Gura femeiei se uscăse decât stătuse căscată și înghiți în sec. Gândi că ar simți mare plăcere să mănânce ceva. Era poate primul ei gând de când mergea. Intinse atunci o mână să ia covrigi, dar se văzu prea departe și până la tarabă merse cu ea întinsă. Inhăță câțiva și începu să-i mănânce acolo pe loc, fără măcar să se gândească să plătească. Negustorul întoarse doar puțin capul, uitându-se mai mult cu albul ochilor bulbucăți la ea, apoi își văzu iar de treabă numărând; însă cu voce tare de astădată. Saraha, după ce-și mai alungă pofta, uită că mănâncă. Era ca într'un somn. Vedea totul împrejur și nu știa ce vede; nici nu voia să știe. O durea tot mai mult ochii când clipea și lenea de mai înainte se îngreuia mereu. Chiar dacă ar fi văzut pe cineva ridicând o mână asupra altuia ea nu ar fi stat curioasă cu privirea și mintea să priceapă. Un balot de tablă căzu dintr'o căruță făcând un șcymot neobișnuit, ea nu se întoarse să-i constate cauza. Cineva o întrebă despre o stradă, dacă o cunoaște, dar nu voi să se necăjească să înțeleagă ce vrea. Se uită la persoana aceia molfăind cât mai absentă. Decădată, o durere usturătoare dela un deget al mâinei cu care mânca o trezi. Il băgă în gură și, gemând stăpănit, plecă de dinaintea tarabei. Usturimea împrăștiie lenea din, ea asemenea soarelui ceața; și plecă.

Ochii oboșiți ai negustorului se deșteptară strălucitori. Băgând cu amândouă mâinile banii de pe masă în buzunări, strigă după ea și eși afară, atingând niște covrigei, care începură și ei să alerge pe jos odată cu el. Saraha se opri mirată, mișcând viu din pleoapele, ușurate de durere ca prin minune, strângându-și cu mâna teafără degetul mușcat din nebagare de seamă.

— Trebuie să-mi plătești, gâfâi dolofanul negustor, când o ajunse. Apoi își ridică pantalonii și-și strânse cureaua.

Dacă înainte de a-și mușca degetul ar fi întreat-o astfel, ea nu s'ar mai fi ostenit să priceapă ce vrea, cum făcuse cu persoana care-o întrebăse dacă cunoaște strada. Nedumerită, întrebă pentru ce să plătească.

— Hai, nu te mai prefacă că mi-ai plătit, gâfâi iar negustorul, uitându-se înapoi cu ciudă la covrigeii împrăștiați.

Ce nu știi?! Pentru consumație...

— Era nespus de frumos, l-am cunoscut într'o seară de Mai, auzi Saraha în acelaș timp un glas de femeie și se miră că a înțeles atât de clar și repede.

— Pentru consumație? întrebă ea, amintindu-și că trebuie să plătească. Bine... cât costă?...

— Am leafă destul de bună, auzi iar lămurit pe lângă ea Saraha, un glas bărbătesc, în care timp prinse și răspunsul negustorului:

— Un leu covrigul, ce nu știi?!

— Nu, răspunse ea asvârlindu-și ochii pe o firmă și în acelaș timp înțelegând ce citește. Era scris pe ea cu litere mari groase și negre: „Ferărie”. Apoi continuă privind firma: eu acum am eșit din ospiciu!...

Ochii bulbucăți ai patronului luciră la acesteă și mai sticloși; ridică viu capul la ea și o ținti cu privirile, surprins, cercetând-o cu frică, apoi dispăru de dinaintea ei. Saraha luă ochii de pe firmă și-l căută cu privirile să-l întrebe cât a mâncat, dar negăsind în fața ei altceva decât un castan

căruia-i cădeau frunzele, late și ruginite, se gândi că negustorul s'a prefăcut în castan ; viziune care de multe ori i se arătase în ospiciu — și întrebă copacul :

— Dar câți covrigi am mâncat?...

Neprimind niciun răspuns, îl mai întrebă cdată, întinzând și o mână spre el. Cu toate insistențele ei castanul nu-i răspunse și Saraha privi din nou împrejur nedumerită. Cu mirare văzu pe negustor în ușa prăvăliei uitându-se când la ea tulburat, când la covrigeii împrăștiați pe pământ. Ochii lor întâlneau-se, dolofanul care tocmai făcuse un pas pentru a se apleca să ridice covrigeii țâșni în prăvălie, închizând ușa cu zgomot.

— Se înspăimântă lumea de mine, gândi Saraha cu capul pe-un umăr și cu o mână uitată în buzunarul dela rochie între bani. Apoi o luă înapoi spre ospiciu, c'o hârtie de 20 lei în mână. Nu știa ce strânge între degete dar își dădea seama că nu trebuie să desfacă degetele, căci perde ceva de valoare. Voia să ajungă cât mai repede. Pustiul din suflet și lenea aceia de mai înainte care îi începoșa judecata nu-i reveniră. Cercetă gura să vadă de e uscată ca să știe dacă a ținut-o deschisă. În acelaș timp însă o năpădiră și alte gânduri și uită de aceasta. Era întreruptă însă des de priveștiștele și zgomotele străzii :

„Când scutură mâna, n'o mai ustură tare degetul...

Cât de mare poftă a avut să mănânce covrigei!...

Oare n'are să se vindece cdată, să nu mai rădă oamenii de ea?!... Săracul, îi cădeau pantalonii... și cum a fugit de dinaintea ei!... Dintr'untăi ochii lui — când număra banii — erau pînjenți și stinși ca ai acelora în agonie, dar apoi, cât de tare străluceau!... De ce strigă negustorul cela așa subțire : bomboane?!... parcă ar fi o femeie!... Și cât de scurt și gros are trupul!... Parcă-i un butoi de bere!... Un cotiugar trece asurzitor pe lângă ea și ea nu-l aude! Era să o calce... Nu cumva avea iarăș gura căscată?... Ba chiar așa trebuie să fi fost... Da de unde, e umedă... Doamne! de ce uită să scuture mâna? Ah, ce dureros scheaună cănele cela..."

— Cine l'a lovit? întrebă, întrerupându-și aceste gânduri și zbârcindu-și obrajii cu durere, pe un negustor ambulant.

— Nu știu, îi răspunse acesta și, alăturându-se de ea îi arătă marfa dintr'un paner pe care-l purta pe braț, unde erau așezate cu atenție, în niște cutii de tablă, tot felul de bomboane : rahat, susan, alune și altele. Reașeza bucățelele cu două degete atât de delicat, încât credeai că umblă cu materii explozibile și o îndemna mereu să cumpere. Saraha prefera mult rahatul. Dimineața îi plăcea să înghită și câte o jumătate kilogram dacă avea. Prinse a lua câte două bucățele deodată, molfăindu-l cu o copilărească lăcomie.

Durerea dela deget și marea ei poftă îi aducea într'una aminte de frica și fuga negustorului și începu să mănânce mai cumpătat și să-și repete în gând că nu trebuie să uite să plătească și mai cu seamă să nu spue că e eșită proaspăt din ospiciu.

„Deasemenea nu trebuie să uite să-i ceară rest dacă-i plătește cu o hârtie mare... Dar de ce o privește atât de atent butoiul ăsta de bere?! Parcă i-ar fi spus și lui că a fost nebună!... Cu părul alb, dar cu ochii plini de draci moșneagul!... Strălucește încă umed în ei un rest de ștregărie, chiar când nu zâmbește!... Bun rahat... Ar lua și un chilogram dacă drăcosul ar avea în paner... Nu e nici o cofetărie pe strada asta și înserează.... Soarele de mult a căzut după case și curând se va vedea ca printr'o sticlă neagră... Trebuie să plece..."

— Dă-mi rest, zise ea scuturându-și palmele de zahăr, uitând că nu-i plătită niciun ban. Bunducul, care până atunci privise la ea ca la cineva presupus cunoscut, se miră și bufni în răs. Saraha pricepu că iar a făcut pozna și-și ceru ertare de mintea ei slabă. Ii plăti printr'o hârtie mare și pentruca să-i dea rest, bunducul trebui să pue panerul jos. Ea numără cu atenție încordată ceiace i-se înapoe, nu atât pentru ca să nu fie înșelată, cât pentru a se putea lăuda când va fi singură ; apoi plecă. Dar vânzătorul se luă după ea cu mâinile goale, fără a mai lua panerul lăsat pe pavaj. Saraha crezu că cine știe ce altă șotie mai făcuse și așteptă îngrijorată.

— Nu te cheamă pe dumneata Mimi? întrebă ambulantul cu ochii micșorați și capul pe-un umăr, îmbujorat de palmele unei veselii impuse, dar destul de însufletită. Ea își aminti repede de numele adoptat în timpul prostituției și părăsit când își schimbase profesiunea cu aceia a ghicitului. Acela adevărat, pus de părinți, era Maranda.

— Da, răspunse. Mulțumirea că nu mai făcuse vre-o boroboacă, îi luă curiozitatea de a ști cine-i acel care-o cunoaște și-și continuă drumul, fără să-l ia în seamă.

— Stai, îi strigă negustorul fără a se urni din loc dar ridicând capul de pe umăr c'o semeție voit caraghioasă. Odată cu capul ridică și o mână în sus. Avea ceva din mișcările vii și scurte, de mașină, ale militarului. Pe mine nu mă cunoști? mai zise zâmbind cât putu mai drăgălaș și punând un picior înaintea lui, pe vârf. Se vedea că vrea să ia una din atitudinile acelor acrobați, ori dansatori, care primesc aplauzele, pentru a o înveseli cu firea lui spirituală. Numai n'avea brațele repezite în lături și nu se apleca mulțumind. Era însă atât de sincer și natural în schimonoselile lui încât, dacă nu i-s'ar fi văzut pe față ironia, n'ai fi crezut că se preface. Saraha voi să zică: „nu”, fără a se mai chinui să-și amintească de el; dar se gândi că aceasta numai un om cu mintea proastă poate s'o facă și se opri locului, uitându-se la trăsăturile feței lui.

Nu erau urâte. Fața grasă îi făcea gura mică de tot și cum îi era rasă și mustața, părea tânăr moșneagul. Ținea capul în sus parcă uitându-se la cer și zicând: „ia priviți cât sunt de frumos”. I se vedeau sub barbă smocuri de păr neras, ceiace dovedea că se bărbierise singur. Zâmbetul îi mărise strălucirea aceia umedă a restului de ștregărie din ochii vii încă și drăcoși. Hainele-i erau vechi, dar curate; n'avea guler și prin cămașa deschiată se vedea un piept roz și păros. Se munci ea din greu, dar nu-și putu aminti.

— Dragă, țipă bunducul stricându-și poziția și uitându-se cu o mirare mai mult prefăcută la ea, care-i rotunjise ochii și gura.

Uită-te bine la mine! și făcu doi pași spre ea, după care se opri așteptând rezultatul. Neprimind niciunul, sări în sus, și dându-și c'o mână șeapca albastră de stofă pe ceafă, murdărind-o de zahăr pisat, roșu la față de mirare și de surpriză, strigă:

— Cum?! nu-ți amintești?...!...

Saraha, cu gura puțin între-deschisă zâmbi, muncindu-se cu mai multă înverșunare să-l recunoască, pentru că, fără să-și explice de ce, se temea de el. Prea erau înfocate sinceritatea și bunătatea lui și se bănuia că lesne, cu aceiași putere, ar fi rău și crud. Mișcările-i consumau energia prea cu multă risipă și, pentru anii lui, ea părea excepțional de mare. Ceiace o opri locului de astădată, mai fu și curiozitatea. Strălucea de veselie, senzualitate și sănătate. Flăcările ironiei jucau pe fața lui în așa chip încât se ghicea că are multă încredere în el și încăpățănare.

— Stai, mai strigă acesta, după ce se uită o clipă îndărăt, la panerul cu marfă în spre care se îndrepta un porc gras și mare.

Ai să-ți amintești numaidecât. Se apropie de ea, dansând parcă, și-i ridică broboada neagră de pe frunte. Apoi îi zise:

— Îți mai amintești cine ți-a făcut cicatricea asta?

Cuvintele lui zguduiră sufletul ghicitoarei. Apucată de un tremur, îl privi o clipă fix în ochi; apoi parcă speriată de-o detunătură, duse fulgerător mâinile la cap; se dădu câțiva pași îndărăt și strigă sâsâit și sfâșietor:

— Ja-a-a-a-c...

Țipătul țâșni gătuț, lung și schilcd.

Un strein n'ar fi știut ce strigase. Jac numai, deduse că i-a pronunțat numele. Prăvălirea pe spate cu mâinile la cap, amintea de mișcarea făcută, când o lovise cu sticla de bere în frunte în localul de noapte. Persoana aceasta, aproape ștearsă în sufletul ghicitoarei, reapăru deodată prin surprindere cu cortegiul ei de amintiri urâte și frumoase. Acestea se desfășoară brusc, cu'n pocnet, așa cum se învârtește cu repeziciune de-asupra capului un harapnic. Pocnetul

aprinse senzibilitatea ei amorțită de multă vreme și începu să ardă viu și sălbatic. Flacărele mistuiră grabnic oboseala ce-o încătușă și-i împrăștiară ceața din minte ; iar sufletul, în acest timp, și-l simți împrășcat de o duioșie țâșnită parcă în pulsații dintr'o arteră tăiată.

— Tu ești?! băigui ea apoi, cu mâinile mereu ridicate la cap, cu fața inundată de bucurie și uimire.

— Da, întări acesta, aplecându-se de șale, eu ; mai afirmă curajos și iar se aplecă, privind-o c'o mutră comică.

Jac, zis și „Broasca Țestoasă”... Nu-ți vine să crezi? și se repezi la ea. Când se simți cuprinsă și smuncită de mâinile lui, gura i se strânse învinețindu-se, capul i se plecă în jos cu fruntea încruntată, iar ochii uscați, închiși cu tărie, stoarseră anevoios două lacrimi reci, care parcă o usturau. Uitându-te la fața ei, te mirai că lacrimile nu-i sunt roșii, de sânge.

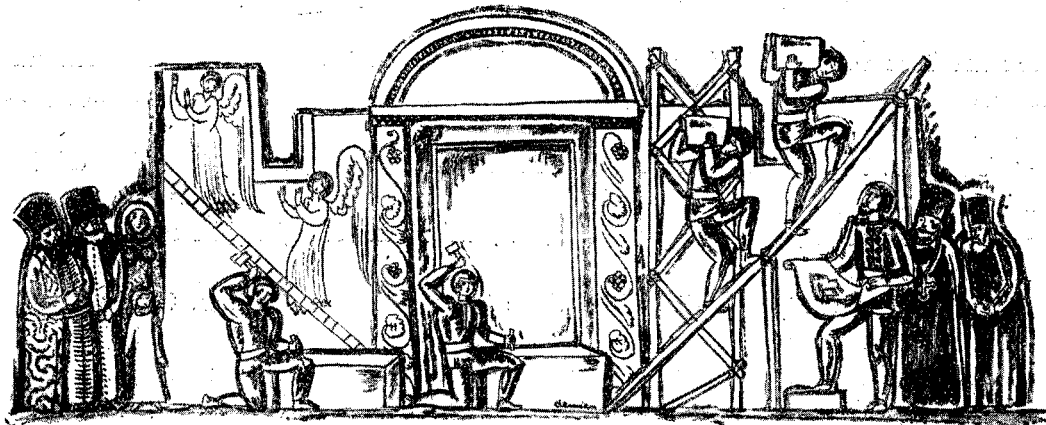
Privind-o, bunducul se depărtă de ea dintr'o săritură și prinse a râde lovindu-și genunchii cu palmele :

— A-ha, că bine-ți mai șade. Stai, că am o oglindă... Na, uită-te... nu-i așa că ești frumoasă, ha, ha, ha... Hâideă, hâideă, brânca dracului, strigă apoi repezindu-se la paner, văzând că porcul își băgase râtul în marfă.

— Nu s'a schimbat prea mult, gândi Sara. Tot așa sgomotos râde, zguduindu-și tot trupul ca boerii cărora le place să mănânce bine și mai cu seamă să bea. Din mișcările și vorba lui încă se mai vede veselia ceia dinainte, care se cere potolită, dar care nu se mai termina. Ca el nimeni nu dansa mai frumos. Când rugămintele admiratorilor se înmulțeau și simțea că respingerile lui aspre se muiau, sărea cuprins de ceva dulce și un vânt parcă îi oprea respirația. Atunci, cu fața încruntată, dădea ordin lăutarilor să cânte și înșfăca o femeie la întâmplare. Inventă figuri necunoscute în joc de nimeni și nici chiar de el până în acel moment și le executa cu o siguranță care te făcea să crezi că mult timp le învățase. Nimeni nu mai juca și toți priveau la el uimiți...

Acum Jac o înfășcă de mijloc și începu a se învârti cu ea. Sarahă uită că e bătrână. Se lăsă moale, cu o durere plăcută, în brațele lui, simțindu-se cu 25 ani în urmă, și se regăsi apoi, definitiv, într'un plâns ușurător și lin — ca un cântec...

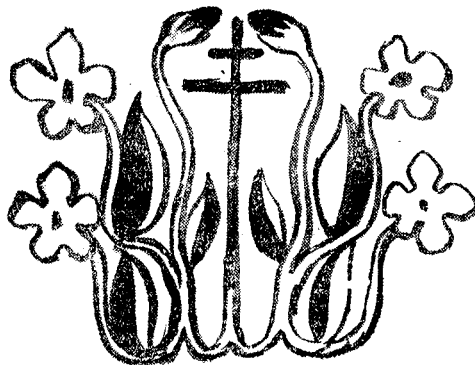
S C H I T U L

DE

G. LESNEA

S'ar spune că din vale cândva la deal pornit,
Vrcind spre Sfântul Munte să-și facă singur drum,
Ne mai putând să urce la mijloc s'a oprit —
Și stă pe coasta asta de-atunci și până-acum.

De-ai zăbovi cu anii pe-aici, nu poți s'auzi
Decât cocoșii, toaca și clopotele lin,
Ce bat deopotrivă și pentru maici și duzi
Și pentru Domnul nostru Isus Hristos. Amin.

V E R S U R I

DE

ȘTEFANIA ZOTOVICEANU

B L E S T E M U L

Floare de foc, floare de foc,
Fălfăitoare peste sufletul meu fără de noroc,
Când îți vei înceta odată crâncenul tău joc?
Tu îți spui floare, eu te știu foc ;
Eu te știu tortură, tu îți spui joc ;
Eu te știu noapte, tu îți spui amiază ;
Tu îți spui dragoste, eu te știu groază.

Floare de foc, floare de foc,
Cine te-a aprins peste sufletul meu fără noroc
Să stingă mereu în jur lumina zilei,
Ca o noapte spăimântătoare de ură, zorile milei.
Să se scufunde în întuneric cu viața lui toată
Ca o piatră în mare, în mare aruncată ;
Să nu mai poată în jur băjbăi cu pasul
Și de întuneric când o striga
Să nu-și recunoască glasul.

Viața toată din preajmă să-l ciocnească cu ură
Și statul pe loc să-i fie o crâncenă tortură,
Pentru ca învins să ceară dela tină lumină din lumină,
Și eu să-i te-arunc întreagă, smulsă din rădăcină.

P R I M Ă V Ă R Ă

Rună spartă 'n piatră
Colțurată,
Zgârie lumina desprimăvărată.

Rana aburește, 'i caldă;
In deschisul ei abrupt văzduhul,
Glezne moi își scaldă.

Rună spartă 'n piatră
Nu jeli! E Primăvară,
In adâncul tău
Veni-vor mici lăstuni
Să-și facă cuibul
Intr'o bună seară!

D E S C Ă N T E C

Cal bălan
Cal nășdrăvan,
Cal uriaș
Cal nărăvaș.
Sfărâmă drumul cu copitele;
Scapără scânteii grele ca ispitele,
Și 'nalță-te cu mine dincolo de nori,
Dincolo de stelele flori,
Și asvârle-mă de mai înainte din înalt
Pe tărâmul celălalt,
Ca să nu mai ajung ziua cu cernit hotar,
Când iubitul se va întoarce dela mine, iar.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

SEMNIȚAȚIA LUI BĂRNUȚIU

SIMEON BĂRNUȚIU a avut un destin nedrept. Prin fanatismul lui logic și printr'o structură de mare animator a fost la un moment dat purtătorul de cuvânt al unei mari mișcări protestatavă (Adunarea de pe Câmpia Libertății), ca să treacă, apoi, pentru generațiile următoare în uitare, aproape, definitivă. Semnificația și caracteristica profundă a personalității lui constă în aceea, că pentru prima dată durerile și aspirațiile nelămurite ale Transilvaniei au fost concretizate într'un sistem logic, într'o doctrină unde au fost strânse toate argumentele de drept natural — *dreptul firei*, cum îl numește în româneasca lui arhaică — și de istorism juridic, care puteau pleda pentru cauza Românilor și a popoarelor conlocuitoare în ținuturile de peste munți. În Manifestul dela 25/13 Februarie 1842 și în opera lui lăsată ca profesor de dreptul natural, dreptul ginților și dreptul public la Universitatea din Iași se găsesc elementele unui sistem și ale unei sinteze, o viziune generală asupra Dreptului și o dialectică specială a Filosofiei Statului din monarhia austro-ungară, în corelație cu interesele Ardealului.

Cu Simeon Bărnățiu se pune pentru întâia oară la noi în circulație, cu un arsenal relativ modern, problema dreptului natural și a istorismului luat ca bază în considerarea fenomenologiei juridice. El este părintele Filosofiei Dreptului și Statului în România. Într'o terminologie latinizată și deseori greoaie, cu întortocheri stilistice de cronicari și de tiradă cicero-niană, într'o armură de cărturar ardelean netrecut prin focul izbăvitor al poeziei și literaturii, care dă elasticitate și strălucire, Bărnățiu ne prezintă materialul brut al unei doctrine juridice din secolul al XIX-lea. Nu poate fi despărțit din punct de vedere psihologic și ca aspect general de străduința scriitorilor ardeleni pe care Istoria i-a strâns sub eticheta „școlii latiniste”. Stilistic și ca viziune asupra lumii

aparține acestei direcții, având prea puține puncte de contact cu cealaltă direcție a beletristicii transilvane din acelaș veac, reprezentată de periodicele lui Bariț și poveștile pline de humor ale lui Ion Barac sau de epopeea lui Budai-Deleanu, în a cărei linie se înscriază mai târziu poezia plină de grație a lui George Coșbuc. Direcția „școlii latiniste”, în care se înglobează Simeon Bărnățiu reprezintă fanatismul logic, solemnitatea și gravitatea sacerdotală împodobită cu laurii erudiției și ai elocvenței academice. E un gen ce trăiește, încă, dând culturii românești un aspect inedit.

Problemele de istorism juridic sunt caracteristice veacului al XIX-lea. Veac al naționalităților unde prin luptă politică și culturală se capătă conștiința de sine, istorismul era chemat petru a da o justificare ideologică unei acțiuni și unei forme de viață. În veacul următor, evident, că problema capătă aspecte și factori noi. Accentul pus pe istorismul juridic, rămas bun asimilat și metodă parțială de cercetare, poate cădea acum pe alte aspecte. În veacul al XIX-lea rămâne, însă, criteriu hotărâtor și fir roșu al doctrinelor elaborate.

Până la Bărnățiu teoretizarea drepturilor ardelenști se făcuse pe latura istoric-filologică. Statutul de servaj din 1714, elaborat de Curtea din Viena sub incitația aristocrației ungare, a Sașilor și Secuilor privilegiați, prin care condițiunile de muncă erau echivalente cu sclavajul, toată seria de legi din 1742 și 1747, precum și regimul stabilit de Maria Tereza la 12 Noembrie 1769, reconfirmat la 6 Iulie 1774, puneau o serie de chestiuni politico-juridice, care își așteptau interpretul și apărătorul român. Jacqueriile intermitente din jurul Brașovului dela 1774 și 1781, ca și răscoalele țărănești în stil mare din 1784 ale lui Horia puneau concluzii sângeroase în locul concluziilor scrise. Lupta pentru drepturi politice și pentru admitere în dieta Transil-

văniei, dusă cu atâta înverșunare de episcopul unit Ioan Inocențiu Klein își cerea urmași. Unul din acești luptători cu pregătire teoretică a fost Simeon Bărnuțiu.

Românii au fost cu rare excepții — pecetluite la stâlpul „infamiei rênegate” — contra uniunii Transilvaniei cu Ungaria, căutând protecția Vienei. Inglobarea de fapt a provinciei în sfera de influență și de administrație maghiară nu putea avea decât rezultate nefaste în ceea ce privește autonomia lor culturală. Dreptul maghiar plin de resturi medievale și avantajele nenumărate ale aristocrației lor nu îngăduia acel minimum de libertate și egalitate socială, caracteristic veacului al XIX-lea. Când Montesquieu face o vizită în 1729 în Europa Centrală — cu această ocazie a luat cunoștință și despre Valahi, despre care relatează în ale sale „Voyages” a fost ciudat impresionat de persistența medievalismului în Ungaria. Formele cele mai înapoiate și structura eminentemente feudală a unei societăți la 1729 nu se putea găsi nicăieri mai puțin alterată ca aici. Evoluția social-juridică dela 1729 până la 1848 în Ungaria a fost extrem de redusă. Conservatismul ei își găsește explicația în situația dominantă pe care o avea față de celelalte naționalități. Părăsirea unor poziții avantajoase tuturor straturilor sociale pentru a ține pasul progresului nu ar fi avut niciun scop. Se aseamănă în această privință cu Anglia. (Aristocrația maghiară a întreținut de-altminteri totdeauna raporturi excelente cu aristocrația engleză). La baza unei generale prosperități se afla muncă și venituri coloniale. Conservatismul era binevenit și favoriza dezvoltarea societății lor restrânse, fortificată cu privilegiile. El e un efect politic, iar nu un caracter național. Imediat ce cauza a dispărut, mișcările transformiste își fac apariția. (Laburismul englez și experiența comunistă maghiară). O serie de aparițiuni psihologice, ca: intoleranța, concepția cavaleriască a existenței și orgoliul erau legate de faptul dominanței. Conservatismul și medievalismul juridic intrau în complexe identice, nefavorabile Românilor, care se afiliu de predilecție și cu ostentativă fidelitate Coroanei habsburgice.

Josef II, fiul Mariei Tereza, caracterizat printr-o pornire nestăvilită de reforme în favoarea supușilor săi oprimați, protectorul într'un anumit sens al Românilor pe care îi vroia utilizați împotriva aristocrației maghiare a fost animat de credința necesității despotului luminat și progresist. În concepția-i de domnitor al unei Împărății, neomogene în componentele ei primordiale se amestecau izvoare de iluminism european pregătitoare ale Marelui Revoluții cu teoria despotului din toate vremurile pe care o colora cu oarecare catolicism. Dela el datează o anumită Filosofie a Statului în Austria pe care intelectualii ardeleni — în special Simeon Bărnuțiu — au îmbrățișat-o cu ardoare. Conștient de pericolul elementelor centrifugale și de struc-

tura neunitară a Statului său, Josef II era convins că printr'o distrugere lentă a diverselor „constituții” și privilegiile medievale acordate de predecesorii claselor și popoarelor dominante va putea întări poziția Coroanei și va menține unitatea împărăției. Era o filosofie egalitară, aplicată în concepția Statului, capabilă să modernizeze viața socială și politico-juridică a Austriei. Ea convenea de minune teoreticianilor ardeleni, de aceea filosofia dreptului natural cu aplicații libertar-egalitare în problema Statului este așa de răspândită în Transilvania veacului al XVIII-lea, pentru ca în secolul XIX și XX să se așeze aproape exclusiv pe terenul drepturilor naționalităților. Pentru Josef II, independența incomodă a claselor superioare ungurești și aspirarea pe care o exercitau în calitate lor de seniori feudali erau de natură a-i contrazice profund concepția sa de despot luminat și de înțelept conducător creștin. Ideologia din preajma Revoluției franceze pe care nu o accepta în întregime, dar care lucrase subteran în formația personalității lui, îl îndrepta să inaugureze o nouă politică a Casei domnitoare, continuată și de Leopold II. Această politică a făcut parte din patrimoniul doctrinelor politico-juridice ardelenesti. În numele acestei politici s'a început mișcarea lui Horia, ce pretindea, că într'o audiență din 1780 la Viena ar fi primit din partea lui Josef II un document cu pecete imperială și îndemnuri la răscoală. Acest document împărătesc arătat tainic de Horia fraților săi de cruce și luptă (a cărui existență formală e improbabilă) are un înțeles simbolic. Pecetea și documentul arată alianța tacită dintre aspirațiile ardelenesti și noul curs din statul austriac. Cu toate greutatele teoria iluministă a Statului pătrunde și structurează administrația și organizația politică a împărăției. În numele ei s'a redactat de către Bărnuțiu Manifestul dela 25/13 Februarie 1842, care face parte dintr'o serie întreagă de memorii și manifeste adresate Vienei de către Transilvania.

Reformele lui Josef II au fără îndoială un caracter umanitar-iluminist. El a schimbat condițiunile feudale dintre țaran și senior, căutând să facă dintr'un iobag un cetățean liber, acordându-i drepturi și libertăți. Dintr'un *res* a făcut *persona*, desființând servajul printr'un decret dela 22 August 1785, dându-i posibilitate de a putea cumpăra și vinde pământ, de a-l transmite, libertatea acestor operațiuni fiind garantată de legi; se răpește seniorului dreptul de a-l izgoni sau muta după voie din domeniile sale, în sfârșit o serie de reforme tinzând la protecția țaranului asuprit și la abolirea privilegiilor medievale. Justiția și principiile lui Egalité fac parte cu diferite restricțiuni din concepția generală asupra reorganizării Statului avută de Josef II. Edictul *revocatio ordinatum* din 1790 prin care se încerca a se retrage părțile prea înaintate aflate în reforme nu a putut opri răspândirea acestor idei pe care Ardelenii le-au considerat ca drepturi câștigate și arme de luptă în zestra lor spirituală. În-

fluente enciclopedismului liberar francez introdusă pe cale monarhică a fost ulterior întărită de tinerele forțe ardelenesti, care în școlile din Viena, Budapesta și Roma primiseră botezul suflului al Revoluției dela 1789. Se scot ziare noi și se fac proiecte ale unei enciclopedii, asemeni lui Diderot și D'Alembert.

Concepția generală era, așa dar, la Bărnuțiu (și la toată teoria ardeleană a Statului) monarhismul cu o vagă coloratură iluministă. Modul cum vedeau poziția monarhului (monarhul era numit de către popor „drăguțul de Impărat”) față de popor e o apariție interesantă și specifică Europei centrale și Germaniei, depărtându-se de problematica franceză iluministă. Karl v. Rotteck este unul din teoreticienii germani de unde s'a inspirat Bărnuțiu pentru a defini raporturile suveran-popor, care interesa așa de adânc Transilvania.

Concepția lui Rotteck de corectare a voinței monarhice uneori șovăitoare și imperfecte printr'un sistem de reprezentare al poporului, care să lumineze și să asiste pe monarh, era de natură să concorde cu nevoile locale ardelenesti. Nu este la Rotteck obișnuitul liberalism francez, răspândit și în Germania. Reprezentanta populară nu este un corelat al Drepturilor Omului și ale cetățeanului, ci un mijloc tehnic prin care se caută a se înlătura anumite dezavantajii ale monarhiei. În concepția iluminismului pur cetățeanul alege prin faptul, că este om și cetățean. Deci, un complement natural al personalității. În opinia lui Rotteck nu mai este un rezultat al omului considerat în sine, ci un mijloc excelent de a îmbunătăți un regim cu imperfecțiuni: principele dela conducere, împreună cu sfătuitoarii săi, lingușitori și neonești, nu sunt în stare de a vedea exact nevoile poporului. Pentru aceasta este nevoie de o reprezentanță pentru a-l asista.

În Transilvania, regimul monarhic era unica sursă dela care se putea spera oarecare dreptate. De-aici prestigiul imens de care se bucura Impăratul, atât în conștiința populară, cât și la intelectuali. Monarhismul era o premiză în sistemul lui Rotteck, cât și în concepția lui Bărnuțiu, care teoretiza o serie de fapte și situațiuni din Transilvania pentru a le indica, apoi, remediul. Dar monarhismul habsburgic nu-și împlinea atribuțiunile în măsura cuvenită și nici în mod egal pentru toți supușii săi. Mijlocul tehnic de a îndrepta incongruențele acestui sistem, dela a cărui premisă se pleca în ambele concepțiuni, era o reprezentanță. În cazul Transilvaniei o dietă. În cazul lui Rotteck, teoria unui parlamentarism în anumite condițiuni și restricțiuni, care să lumineze pe principe. Impăratul Austriei în mâinile căruia se găsea soarta Românilor aflați veșnic în conflict cu națiunile conlocuitoare și privilegiate cu prea puține excepții — cazul lui Josef II, fiul Mariei Tereza și al Impărătesei însăși, numită de episcopul Grigore Maior „mama noastră” în panegiric dela 3 Decembrie 1780 — și-a îndeplinit datoria cu fidelitatea arătată de Români, casei lor. Când

Avram Iancu, nebun și cerșetor, chemat să vadă încă odată pe Impărat, a refuzat spunând: „ce-ar putea să vorbească un nebun ca mine cu un mincinos ca el”, era expresia dezamăgirii seculare în confiența nemărginită acordată Impăratului. Pentru a remedia aceste dezamăgiri din partea monarhului și pentru a întări totdeodată principiul monarhic, Karl v. Rotteck și Simeon Bărnuțiu găsesc soluția într'o reprezentanță populară, care are misiunea de a asista și a lumina pe monarh.

Precursorii lui Bărnuțiu, în lupta de dobândire a drepturilor naționale, formează o lungă serie. Sub episcopatul lui Ioan Inocențiu Klein s'a dus pentru prima dată o luptă tenace pentru obținerea de drepturi politice și pentru schimbarea regimului juridic, care regula raporturile dintre neamurile conlocuitoare ale Transilvaniei. Ioan Micu fusese numit episcop la 25 Februarie 1729 dintr'o listă de trei prezentată Impăratului, dintre care el era unicul român. Deși nu avea pregătirea teologică terminată, a fost ales pentru a umili încă odată scaunul episcopal al Valahilor. I s'a retras cu ocazia acestei numiri simptomatice două drepturi: nu mai depindea direct de Papă, ci de un arhiepiscop maghiar, fiind obligat să primească și un supraveghetor teologic.

Pe lângă Ioan Inocențiu Klein, Paul Aron, un precursor al lui Bărnuțiu mai este Petre Dobra, jurist, înalt funcționar al guvernului transilvan, făcând parte din puțina noblețe românească, nu atât *noblesse d'épée*, cât *noblesse de robe*, fiind un fel de procuror general, traducător în limba latină al textelor de drept canonic valah. Juriștii au jucat în general un mare rol în Ardeal. Cunoscători ai legilor și ai drepturilor politice erau cei mai calificați a conduce lupta. Avram Iancu — de pildă — a lăsat prin testament averea sa pentru înființarea unei Academii juridice. Simeon Bărnuțiu a fost și el unul din marii jurisconșulți ai Transilvaniei.

Punctul culminant al carierei lui Bărnuțiu se află în activitatea depusă pentru organizarea manifestării depe Câmpia Libertății și în discursul memorabil ținut cu acest prilej. Vasile Rațiu (25 Decembrie 1783—12 Decembrie 1870) „a prezidat consfătuirea premergătoare a marei Adunări naționale de pe Câmpia Libertății de la Blaj la 3/15 Maiu 1848”. (Ioan Georgescu, Dr. Ioan Rațiu, 1928, pg. 12). Acest Rațiu făcea parte din vestita familie Rațiu, nobili români, din care principii Ardealului își alegeau cu predilecție solii în diferite chestiuni diplomatice pe care le aveau cu Moldova. (Un Petru Rațiu a fost solul lui Ștefan Bathory pentru a cere ajutor în 1575 Pașei din Moldova contra lui Gaspar de Békés). Vasile Rațiu făcuse o parte din studiile elementare la călugării catolici piariști, ca și Bărnuțiu, apoi studiasse la Cluj și Viena.

Suflul mișcării dela 1848 a fost, însă, Simeon Bărnuțiu.

Manifestele, întrunirile, serbările demonstrative și adunările populare în genul celei depe Câmpia Li-

bertății trebuiesc înțelese nu numai în caracterul lor protestator și pretinzător de drepturi, ci ca aparițiuni prin care conștiința comunității de interese spirituale lua socoteală de sine însăși. O comunitate organică are o serie de simboluri prin care se arată contopirea și solidaritatea elementelor sale.

Epoca pozitivistă dela sfârșitul veacului al XIX-lea, cu prelungiri multiple în vremea și cultura noastră a pierdut înțelesul profund al simbolului aflat dincolo de rațiune, dincolo de înțelegerea pe latura săracă a cunoașterii raționale. Iraționalitatea simbolică prin care ies eruptiv la iveală adevărurile și aspirațiunile tainice ale comunității nu mai găsește astăzi comprehensiunea necesară. Forme de viață esențiale, incapabile de a intra în tipare logice, simbolurile își duc existența lor pe alt plan decât cel rațional. Uniunea dintre atomii comunității nu se face de cât prin această țesătură subtilă și forte. Mecanicizarea teoretică a unor *trăiri* și a unei substanțe pline de suflul misterios al vieții e eroarea gravă a doctrinelor românești de după Bărnuțiu și Kogălniceanu, o influență nefastă a pozitivismului în România, reprezentat astăzi cu nefericită strălucire de curentul neocriticist¹⁾.

Conștiința de comunitate și de Stat, aflată în marș victorios de un veac de când s'a părăsit la noi inerția și divizarea atomizantă se manifestă în afară prin simboluri: steag, imn, demonstrațiuni, vibrații solidaritate pentru o cauză importantă, locuri sacrate de amintiri istorice, etc. Aceste uniuni presupun de-obicei elanuri iraționale. Sunt trăiri, iar nu reflexii critice. Reflexia critică ucide și dizolvă. Ea are posibilitatea și știința suverană a separațiunii de fluidul fecund al vieții. Inchistează și provoacă vidul. Aplicată în filosofia Statului, filosofia criticismului izolează elementele prin atomizare și mecanizare. În creație — care este elan și curgere irațională — criticismul usucă. Uniunea elementelor unei comunități nu e posibilă pe bazele unui simplu utilitarism, insuficient pentru a explica fenomene atât de complexe. De aceia nu are simțul pentru nuanțele lor infinite și pentru viața variată a simbolurilor populare. „Inapoiere”, „prejudecat”, „grimază”, sunt numai trei etichete dintr'o garderobă verbală bogată cu care se stigmatizează realitatea presupusă inferioară a simbolului irațional.

Adunarea de pe Câmpia Libertății nu poate fi interpretată în sens pur politic, adică manifestare populară prin care se cerea doar anumite îmbunătățiri materiale și câteva drepturi. Simbolica ei depășește aceste țeluri imediate. Prin ea se înfăptuia integrarea într'un organism a unor elemente omogene. Adunarea dela Blaj era un simbol și o forță dinamică pentru Românii Transilvaniei veacului XIX. Câmpia Blajului devenise dintr'odată Câmpia Libertății. Acolo a fost semnalul luptei pentru obținerea autonomiei culturale și începutul unei acțiuni politice. De ea se

1) Ne referim — în deosebi — la *Tarul nihilist* și la splendida pletadă jemanfiștă care-l înconjoară.

leagă amintiri și conține inclus în numele ei o forță propulsivă. În formule mnemotehnice popoarele își concretizează pasiuni, speranțe și caracteristici suflatești.

Formarea acestor complexe de psihologie colectivă e o operă de „integrare” statală, după o expresie sezizantă a Filosofiei juridice de ultima oră. Conceptul de integrare (care explică însăși esența Statului în sistemul lui Rudolf Smend) are ca substrat fenomene de psihologie colectivă, mari emoțiuni ale colectivității, grupate în complexe unitare.

Un complex al psihologiei colective ardelenesti a fost strâns legat de Câmpia Libertății. La cristalizarea sentimentelor în jurul acestei formule integrative Simeon Bărnuțiu are o contribuție hotărâtoare. Alegerea Blajului pentru Adunarea din 3 Maiu 1848 era binevenită din mai multe puncte de vedere. În primul rând de Blaj se legau primele legături oficiale cu Viena. Acolo se strâneau firele prin care Românii comunicau cu o formă de Stat, unde erau obligați să trăiască. Biserica unită avea un punct comun cu Casa de Austria: catolicismul. Habsburgii tindeau să ralieze pe Români la fidelitate pe baze religioase. Școlile înființate — unde și-a făcut educația între alții și Simeon Bărnuțiu — aveau pecetea catolicismului. Ei însăși fervenți catolici, Habsburgii și curtea lor au priceput calitățile eminamente de ordine și ierarhie — deci, monarhie — ale Bisericii papale. Intrarea valahilor ortodocși în cercul de influență al universalismului ordonator catolic era un mijloc de intimidare al pretențiilor maghiare de independență, plus asigurarea fidelității necondiționate față de Coroană. Blajul era centrul acestor legături. În Blaj era pentru Români Statul în embrion așa cum îl doreau: sub steaua Vienei, fără influență absorbantă maghiară. În Blaj era cultura. Prin școlile lui era centru de atracție și mândrie națională. În Blaj era intimidarea Ungurilor și începutul unei independențe românești. Într'un cuvânt în Blaj se începuse *integrarea* în sens național. Alegerea lui pentru adunările populare dovedește instinct infailibil. Data fixată întâiu făcea apel la simboluri și la subconștientul popular: prima Duminecă după Paști, adică prima sărbătoare după Inviere. O nouă înviere trebuia pregătită.

Cum se integrează ideile lui Bărnuțiu în peisajul ideologic românesc? L-am putea denumi un punct de intersecție între iluminism și istorism, un amestec — (iar nu o sinteză, fiindcă o sinteză este imposibilă) — de ideologie inspirată de către Revoluția franceză, plus ecouri din dreptul natural medieval catolic, la care se adaogă istorismul lui Savigny. O mixtură ingenioasă determinată de interesele momentului și de morfologia social-juridică dintr'o anumită epocă și dintr'un anumit loc. Valoarea ei este în primul rând documentară, iar pentru teoria Dreptului în România Bărnuțiu reprezintă precursorul.

Sub steaua lui Bărnuțiu trebuie înțeleasă și activitatea lui Aurel C. Popovici, criticul pasionat și intransigent al democrației și liberalismului, expresia pură și înaltă a doctrinarismului ardelean navigând între Habsburgii antidemocrați și așteptând mântuirea prin „octroi” sau conjunctură politică.

În istoria doctrinelor românești se află în luptă necurmată integrarea statal-culturală pe baze organico-istorice și organizarea pe baze mecanicisto-raționale. O luptă vizibilă, încă, din secolul trecut la Bărnuțiu și Kogălniceanu — două personalități cu o extraordinară asemănare în ideile lor, asemănare dictată de momentul istoric și de o înrudire structurală, — continuată și în vremea noastră sub egida lui N. Iorga pe deoparte, iar pe de altă parte de către neocriticul românesc. În problema Statului două poziții: Statul integrativ și Statul mecanicist rațional.

Două direcții ale culturii moderne se opun Statului rațional-mecanicist prin revendicarea aceluiaș termen *communio*, fără de care nu pot exista valorile și criteriile necesare: filosofia Statului cu rădăcini și teoretizare religioasă-creștină, cu premergător în Fericitul Augustin — „De civitate Dei” — și grandioasa mișcare a marxismului european, elaborată în vremea lui Bărnuțiu, devenită realitate imensă în urma ultimelor revoluții, ambele văzând în comunitatea organizată scăparea de sub teroarea hazardului individualist și libertar. (În Franța a fost vorba odată de alianța sindicalismului sorelian cu maurrasismul pentru dinamizarea Republicii iluministe). În ambele direcții Statul este o *tehnică*, unde valorile și criteriile pot exista și se pot realiza; o *formă de viață*, fără de care individul nu poate trăi; o *implinire* a destinului uman și un *simbol* al ordinii.

Statul atomizant și ultraindividualist nu poate face educația cetățenească, deoarece taie legăturile dintre tot și parte, reducându-le la forma unui contract, nu poate crea atmosfera și solemnitatea în mijlocul cărora membrul primește darul regal al drepturilor și se leagă la executarea datoriilor. Dependența individului față de stat nu se bazează pe un contract formal, nici pe unul tacit — de vreme ce nu poate ieși din comunitate, decât sub pericolul pieirii lui, ci pe raporturile reale derivate din natura lucrurilor. Agnosticul estetizant întins la totalitatea planurilor sufletești, aplicat în teoria Statului duce la o nerecunoaștere a veritabilelor și formidabilelor legături pe deoparte conștiente, de cele mai multe ori inconștiente, care se întrepes între individ și stat. Explicările diverse asupra semnificației Legei — Legea este creația principală a Statului — au o adâncă motivare psihologică și se referă la acelaș țel: aruncarea punților între individ și puterea legii (în specie a Statului). Orice explicare

încearcă să arate și să întărească această relație. Supunerea la lege se face mai ales atunci, când din voință proprie se lasă puterii ei coercitive respectând-o și când are conștiința de a fi colaborat la elaborarea ei. Această solidaritate cu existența legii poate deriva sau dintr'un contract — pentru a da o explicație teoretică — pe care individul îl semnează la intrarea în colectivitate (ca în direcția atomizantă a individualismului juridic) sau din convingerea existenței unui spirit al comunității, deasupra individului și cu tărie de constrângere pentru conștiința lui (ca în principiile și explicațiile istorismului și colectivismului juridic). Oricare ar fi punctul de vedere în fața acestor fenomene și motivarea propusă, țelul lor unitar subsistă. Se pot defini ca încercări de uniune voluntară a fundamentelor și aspirațiilor eului cu forța obiectivă a legii. Aceste încercări țin seamă de structura psihologică a celui care se supune legii. Constrângerea pură nu se poate exercita decât în cazuri excepționale și legiuitorul înțelept preferă să codifice tendințe preexistente de ordine. Alegând elemente din sufletul membrilor comunității ce sunt în armonie cu forma și direcția însăși a comunității precum și cu necesitățile momentului, va prescrie legi și dispozițiuni la cari trăsăturile psihologice ale individului vor fi utilizate. În acest mod se poate obține convingerea de a fi participat la creierea lor. Punțile dintre eu și lege sunt astfel lansate, iar siguranța observării legii e ineluctabilă în cazurile de neexcepție.

Aceste reguli ale legislațiilor valabile pentru viața modernă sunt identice — cu toată aparența contradictorie — și acelor legi din dreptul mai vechiu. Analizând componentele în deosebi religioase ale sufletului acelor vremi se poate observa supunerea la lege ca o parte esențială dintr'o concepție asupra lumii unde Ordinea — prin reprezentanții ei temporari și pământești — e instituție și comandament de origină divină. Increderea în creatorii legilor era o tacită colaborare prin renunțarea la o prerogativă pe care o lăsa unui membru — rege, principe sau voevod — din considerente în ultimă substanță tot psihologice.

Teoria rațională a Statului nu lucrează cu interdependența de fapt dintre individul izolat și lege, luată ca forță obiectivă și inevitabilă. Ea este pur mecanică, descompunând raporturile factorilor în raporturi de unități independente, adăunându-le și multiplicându-le ca într'o operație elementară matematică. În soluțiunile propuse pentru a pune mecanismul Statului în funcțiune se găsesc rămășițe de norme pe care rațiunea le aplică lucrurilor neînsuflețite și materiale, confundând lumea neologică cu cea cosmo-logică.

PETRE MARCU-BALȘ

BALCESCU IN NOUI EDIȚII

ZVONUL care s'a făcut în jurul lui Bălcescu, în zilele când poporul s'a adunat din toate părțile la Alba Iulia pentru sărbătorirea marilor răscoale liberatoare, l-a descoperit din nou editorilor. „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul” nu se mai găsea nicăeri. Astăzi avem deodată două ediții. Ele pleacă deopotrivă dela textul lui Odobescu și nu aduc nicio schimbare, nici de manuscris, nici de note. De aceea nici una nici alta n'a crezut că trebuie să aibă un îngrijitor, sau un cuvânt de introducere. Cititorul trebuie să ghicească singur izvorul și criteriile.

Ediția „Cărții românești” (383 p., operă completă, ediția III 96 lei), e o reproducere întocmai. Ea aduce aminte de vechea tipăritură a lui Socec de odinioară, pe care plângeam acum treizeci de ani nenorocul marelui voevod și nenorocul scriitorului. Alături de ea, răsfoiam, în aceeași editură, Scrisorile din pribegia dela 1848, în care focosul și neastâmpăratul Bălcescu ne plimba cu el prin istoria acelei vremi până cădea în genunchi, cu cântecul epic al lui Mihai pe brațe, doborât de oftică. Era parcă mai mult al nostru decât astăzi. Visase de un vis pe care îl visam și noi mai departe.

Urmăream zilele trecute, cum de pe toate drumurile care duc la Alba-Iulia, se scurgeau fără sfârșit țărani Ardealului spre Cetatea lui Mihai. Veneau în haine de sărbătoare, cu femeile alături, în pas ostășesc. Dealuri și luncă se mișcau odată cu ei. Mă gândeam fără voe la Bălcescu, fugăr la 1849 în haine de Moț, cu o căruță de ciubere, pe aceleași locuri și căutând pe Mureș în jos, pe la Deva și mai încolo, printre svaț-ghelbi și ruși, o ieșire din Transilvania. Viața lui se făcea una cu a voevodului iubit, după două sute cincizeci de ani de atunci. Duhul lui, cel puțin în amintirea celor cari nu-l pot uita, se întorcea și acum, și era martor schimbării. Așa își va fi închipuit și așa o zugrăvise, în scrisul, jumătate de cronicar vitejesc și jumătate de cronicar biblic, intrarea ceadintă a Românilor în cetate. Mi-aduceam aminte nedeslușit de episod, înaintea zării eroice cu pintenul vânat al Craivei și cu toată fierberea primăvărată a văii. Il caut acum acasă, în alcătuirea dintâiu, și îl redau pentru mulți cari îl vor fi uitat. Cei cari au fost de față la marea adunare vor judeca dacă am sau n'am dreptate când scriu că între noi s'a găsit acolo și Bălcescu. E începutul capitolului XXVI din cartea despre Unitatea Națională (C. R., p. 180): „Intr'aceea Mihaiu-Vodă, ridicându-și tabăra dela Sibiu, înaintă cu încetul spre Alba-Iulia. Prin toate orașele pe unde trecu prin cale, locuitorii alergau înainte-i cu daruri, trăgând puști în semn de veselie și primindu-l cu mare dragoste și entusiasm. Apropiindu-se de Alba locuitorii orașului și ai județului îl întâmpinară la cale de o leghe înainte cu multă cinste și daruri. În capul lor era episcopul catolic Dimitrie Naprazdi, înconjurat de tot clerul său. El felicită în numele poporului pe domn de sosirea sa, urându-i tot felul de fericiri, o domnie

veșnică asupra Ardealului ce el dobândise cu sabia, o viață îndelungată și izbânzi multe care să se adoaie unele peste altele. În aceeași zi, Luni 1 Noembrie (s. n), Mihaiu Vodă intră cu mare pompă în capitala Ardealului. Dorința ce adesea avea d'a face întâipărire asupra popoarelor printr'o strălucită privesc, adăogându-se la vesela îmbătare a unei izbânzi de atâta vreme dorită, făcu pe Mihaiu de puse în această intrare triumfală o podoabă neuzită în părțile noastre. Intrarea s'a făcut prin poarta Sfântului George. Dela această poartă până la palatul domnesc stau înșirați ostași de ambe părțile căii, în mai multe rânduri, în dosul cărora se grămădesc mii de mii de popor”. Visul s'a făcut adevă. Bălcescu ne mai mișcă și astăzi, dar altfel decât pe rândul de oameni care-l citea sunt acum treizeci de ani. Pleoapele s'au deschis și visul pus de el dedesupt, iată-l pe drumuri și sub bolta bizantină a cerului primăvăratec. Magul și mucenicul s'au desfăcut în sfârșit de vreme și au urcat în firida lor de istorie.

Două lipsuri are ediția „Cărții românești”. Intăia e aceea, dacă nu a unei prefețe, cel puțin a unei însemnări de picior de pagină din care cititorul să poată să se dumirească de anumite taine. Cartea începe, cum se știe, de cunoscători sau de școlarii din cursul superior al liceului, cu „Precuvântarea” lui Odobescu. Deși destul de luminătoare, stăm cu toate acestea înaintea unei ediții prime, cu un caracter aproape științific, și un cuvânt de început n'ar fi fost nelalocul lui. Precuvântarea lui Odobescu e dela 1877 și vorbește și despre lucruri, care acum, la peste cincizeci de ani, stărnesc vie încă dorința cetitorului celui nou. Testamentul, manuscrisele, făgăduiala Academiei române să dea într'o ediție mai vrednică de autor și de subiect, această operă, făgăduială care s'a uitat, toate cer astăzi o mică aducere la curent. Tipărirea aidoma, după un text scos cam repede la acea vreme și fără nicio revizuire de-atunci, nu mai poate mulțumi. O mare editură a clasicii români, care are destule merite cu întreprinderea în sine, ar trebui să și-l adauge și pe acesta, și să însărcineze un istoric sau un istoric literar, după caz, cu actualizarea unor ediții. Pe lângă interesul științific, poate nu atât de convingător, e unul curat comercial, foarte real. Fără asemenea împropătări din când în când, clasicii noștri sunt amenințați să stagneze și mai departe. Incercarea, făcută de Benvenisti cu ajutorul d-lui E. Lovinescu, ar trebui să deștepte luarea aminte a interesaiilor.

A doua lipsă e a unui portret al lui Mihai Viteazul. Bălcescu l-a cerut în fruntea lucrării lui și făcuse cercetări anume ca să descopere cât mai multe și pe cel mai veridic. Mi-l aduc aminte încă pe cel cu privesc aproape dureroasă și întoarsă spre noi parcă de rămas bun, din ediția de de mult a lui Socec. Oricâte altele, văzute după aceea, nu l-au putut șterge, osos, răscolitor și îndepărtat, și el se ridică neschimbat

la orizontul amintirii când numele marelui voevod trece din nou prin lume.

Pânza dela Viena a lui Francken, care a făcut atâta vâlvă din pricina propunerii de schimb cunoscute, cu toată puterea ei, nu e nici ea în stare să-l înlăture. O priveam acum câteva zile în cea mai bună reproducere pe care o avem. N'am mai văzut-o în original dinainte de războiu, în peretele muzeului imperial. N'am știut s'o căpătăm pe altă cale, dacă socoteam că ni se cuvine în adevăr, și acum am vrea să dăm pe ea acei Cranachi pe cari ne-am trezit că-i avem, fără înțelegerea să-i și păstrăm. Considerațiile de artă în sine și de pinacotecă în pregătire dau îndărăt în fața considerațiilor documentare și istorice. Vom pierde pe Cranach și-l vom câștiga pe Francken.

Cea mai bună copie din țară are și un mic istoric. Ea a fost făcută de Costin Petrescu, prin 1905, când era bursier al Statului la Viena, și-i împodobește unul din pereții atelierului. Locul ei ar fi în altă parte. Chiar dacă am primi originalul el n'ar fi îndestulător. Așezat la București, Ardealul își va dori la rândul-i cel puțin un exemplar, și o copie bună își va păstra totdeauna valoarea. Aceasta despre care vorbesc face netăgăduit parte dintre ele.

Costin Petrescu primise însărcinarea din partea unei case de editură din București să dea o schiță după portretul lui Mihai din „Cresus (Rudolf II) își arată oaspeților comorile”. Era nevoie de o autorizație. A cerut-o prin contele de Lichtenstein, care tocmai îi „poza”. Pentrucă însă contele, care era mădular al casei împărătești, în loc de o autorizație obișnuită, i-a pus la îndemână chiar tabloul, ridicat din sală și adus în acest scop într'o odaie de lucru, pictorul s'a gândit să folosească din plin prilejul neașteptat. S'a apucat atunci cu tot răgazul de copia strălucită pe care o avem. A crezut că i-ajung trei săptămâni și abia a isprăvit în trei luni. Mi se părea că toată colorația, mai ales aceea căzută în mijlocul grupului, pe Domnița Florica întoarsă spre privitori și pe mantaua Voevodului, ar fi prea vie. Pictorul, ca să mă convingă de exactitatea în totul, mi-a povestit această întâmplare, și apoi tot felul de amănunte tehnice și de lucru, cum își potrivea culoarea așezând-o chiar pe model, de unde o lua apoi, și cum a reproduș până și greșelile și ștersăturile originalului. Artistul mai târziu a intrat în decorativ și în subiectele sau frescele academice. Focul tinereții și dragostea de artă de-atunci cântă însă întregă din această copie. Ea face în acelaș timp parte din averea strânsă în jurul lui Mihai, înviat între noi de Bălcescu și nu mai poate fi despărțită nici de unul nici de altul. Dacă Statul nu se gândeste s'o ia pentru colecțiile lui, din singurătatea unui atelier de pictor, el ar trebui, în acest an de sărbătorire a Unirii și, de-aceea, și a lui Mihai, s'o împrumute pentru expunere într'un cadru potrivit. S'ar vedea mai bine de public și înțelesul luptei dintre Cranach și Francken, sau dintre punctul de vedere artistic și cel istoric. Am fi chiar datori să-i dăm aceste nelipsite elemente de judecare.

(Ceeace e ciudat în această luptă e că un istoric, mort astăzi, s'a împotrivit la schimb, iar un istoric de artă îl sprijină mereu, cu entuziasm. Noi suntem de partea mortului).

A doua ediție a lui Bălcescu a scos-o „Librăria Nouă”. N'are nicio strălucire, dar vrea să se menție în granițe corecte. Intâmpină și ea cu aceleași lipsuri, care sunt legate de absența unui editor literar. Volumul nu e decât o treime din operă, dar n'o arată prin nimic. Din notele, care însoțesc fiecare carte, unele au căzut, fără să se spue sau să se vadă de ce. De pildă, la Cartea II, erau două note, numerotate 1 și 2. Una din note s'a lăsat pe dinafară, deși din nebagare de seamă cifra cea veche de indicație există încă. Singura îndrăzneală, destul de sfioasă, e fragmentul care deschide volumul, din apelul pentru o statuie lui Bălcescu, la Alba Iulia, făcut cu prilejul serbărilor de zece ani dela Unire. Apelul e neis-călit, dar el a fost scris de Liviu Rebreanu. Liviu Rebreanu nu era de loc dator să nimerească cel mai potrivit ton de asemenea zguduire a publicului; faptul e însă el singur destul de vorbitor. Editura n'a știut-o, și era datoare. Fără semnătură, apelul n'are niciun înțeles, n'are aici, în fruntea noii ediții a Istoriei Românilor sub Mihai Vodă Viteazul (239 p. 50 lei). Glosarul, foarte sărac, se silește să arate că Mirislăul ar fi un sat în județul Alba, că sol vrea să zică trimis, că dădii și dare sunt tot una, că, în sfârșit, gâde în-seamnă calău, și alte naivități. Bălcescu avea dreptul, în anul acesta, la ceva mai mult. Scrisul lui e plin de flacără și de iubire. Tocmai cu flacără și cu iubire n'a mai știut nimeni, dela Odobescu încoace, să se apropie de el.

Poate că Academia Română își va aduce în cele din urmă aminte de o datorie, peste care cei cincizeci de ani, de când de bunăvoie a luat-o asupra-și, stau ca un scrum de apărare a jarului, și nu de înăbușire. Bălcescu e cel mai reprezentativ Muntean pe care îl cunoaștem, din aceleași părți ale Muscelului și Argeșului de unde au ieșit, nu atât teoreticienii cât înfăptuitorii Statului român, noii descălecători de țară. Drumul nu trebuia tras din nou, ci numai reluat. Urmele lui vechi, dela o mie treisute, așteptau. Cu mai puțin stil în patos și în scris decât un cronicar sau un om politic moldovean, și cu mai mică patimă a documentului, care închide orizontul și înlănțuște de arhivă, decât un istoric ardelean, Bălcescu a trecut ușor printre amândoi, cu ce era mai potrivit cu viața din însușirile amândouă, depășindu-i. A fost până acum soarta Țării-românești în mănunchiul celorlalte pământuri ale neamului. În alte părți s'a visat sau s'a săpat la temelile faptei; aici, lăsând poate ceva din stele și părăsind umerii de stâncă prea la adânc puși, s'a clădit. S'a clădit uneori vremelnic; dar parcă ce suntem noi, decât o pulbere de vremelnicie, aurită numai puțin de răsfrângerea unui soare care nu ne va lumina nici-odată!

EMANOIL BUCUȚA

CRONICA LITERARĂ

„VEDENIA”, nuvele de GIB. MIHĂESCU.

„CRAII DE CURTEA VECHE” roman de MATEIU CARAGIALE

FACÂND dela început dovada unui talent care depășia măsurile obișnuite, scrisul d-lui Gib Mihăescu a fost unanim acceptat, înainte chiar ca el să fi fost adunat în volum: arar debutant, întâmpinat de o primire mai mărturisit favorabilă și lipsită de reticențe, ca autorul „Grandiflorei”.

Apărut târziu, când d. Mihăescu avea deja răspândită o bogată activitate literară, primul său volum, exceptând procedeele literare, voit diverse, se înfățișa suficient de unitar, prin unghiul sub care autorul își considera eroii și peisagiul în lăuntrul căruia ei erau situați: târgul provincial și, cel mult, periferia marelui oraș. D. Mihăescu își alegea anume acest mediu, propriu psihologismului nuvelor sale.

Spriijinită, în fond, pe o anecdotică simplistă, literatura d-lui Gib. Mihăescu impresiona și reținea, în primul rând, tocmai prin contrastul dintre tensiunea interioară a personajilor sale și nivelul redus al vieții în care se găseau angrenate: brazdă din care ele țâșneau, asemeni unor lujere arcuite sub povara unei flori grele și amare.

Din întregul volum, două nuvele se detașau îndeosebi și te urmăreau stăruitor: aceia care dădea chiar titlul volumului și „Urâtul”. Prima zugrăvia drama omului care se bănuia înșelat, prelungită în nevoia lui de revanșă și reabilitare. A doua, peregrinările unui student, îndoit interior sub povara unei sensibilități excesive și, egal, sub aceia a unor umiliri continue ale vieții.

D. Emanoil Bucuța a vorbit, într’una din conferințele „Gândirei”, despre nota „olteană” a literaturii d-lui Gib Mihăescu, întemeindu-se, între altele, pe aceea *dărză* rezolvare a celor mai multe conflicte cu viața, ale eroilor săi: fără să fie general aplicabil, punctul acesta de vedere are îndoitul merit de a fi nou și just.

Intr’adevăr, în momentul când are precis conștiința că a fost înșelat, Manaru, personajul principal din „La Grandiflora”, *reacționează*: rușinea sa va fi a tuturor; și Manaru repetă fiecăruia din târg, ceea ce el pățise personal.

La fel și eroul din „Urâtul”: când părea definitiv supus sub genunchiul vieții, el găsește totuși puterea de a se ridica și denunța minciuna celorlalți, salvându-se astfel pe sine.

Aceiaș fermă notă olteană se regăsește și în acest de curând apărut, al doilea volum de nuvele, al d-lui Gib Mihăescu, de pildă în „Squarul”.

Inginerul Rărunc a luat în antepriză construirea unui squar în mijlocul unui oraș de provincie. Căsă-

torit cu o femeie frumoasă și mult mai tânără decât el, Rărunc își teme și urmărește pretutindeni soția. În fiecare ins, care se apropie de ea, el vede un adorator; mai cu seamă în ajutorul de judecător local, de când, întorcându-se dela București, soția lui a venit cu el în acelaș compartiment de tren. De atunci bănuelile lui au prins temei.

Intre timp, lucrările squarului merg dificil: torturat de gelozie, inginerul nu-și mai are capul la ele iar, pe de altă parte, locuitorilor orașului li-se par prea mari sumele cheltuite. La toate acestea, se mai adaugă și bănuiala că, așa cum e tăiat, squarul împiedică scurgerea naturală a apelor spre Olt și că, deci, la întâia ploaie, târgul va fi inundat.

Ceea ce se și întâmplă. O furtună violentă cade asupra orașului. Apele se adună în săpăturile squarului și amenințau să înecă tot centrul. Lumea vrea să linșeze atunci pe inginer. Toți sunt împotriva lui. Singur ajutorul îi ia apărarea și dovedește mulțimii valoarea lucrărilor squarului. Mulțimea aclamă pe inginer. Acesta rămâne la început nepăsător, apoi un gând se limpezește puternic în el: ajutorul i-a luat apărarea din recunoștință, fiindcă e amantul nevastei sale:

„Ochii i se umeziră când mâna fu scuturată de aceia a ajutorului. Dar deodată, o roșeață vie îi aprinse obraji, căci ochii ajutorului păreau că spun acum: „Avea niște sâni madam Rărunc... și niște șolduri...” Și imaginea doamnei Rărunc... goală dinaintea acestui slăbănog la fel de gol, îi clăti deodată mîntea din loc. Un fior îl străbătu pe deantregul ca o energică scuturătură electrică.

Mâna i se ridică greoaie și două palme pocniră ca două dopuri de șampanie în tăcerea solemnă, ce se lăsase.”

Drama soțului încornorat constituie, dealtfel, una din temele cele mai proprii literaturii psihologice și, deci, firesc, a scrisului d-lui Gib Mihăescu. În afară de „Squarul”, regăsim această problemă și în alte trei nuvele din acest volum: „Sfârșitul”, „Intre Portelanuri” și, mai ales, în „Vedenia”.

Ca și în „La Grandiflora”, eroii acestei cărți din urmă a d-lui Gib Mihăescu, sunt adânciți în viață la o linie de plutire, nu totdeauna obișnuită literaturii românești. Din această pricină, deseori ei nu se pot surprinde într’o proiectare precisă. Trebuie reconstituiți printr’o adunare diversă și atentă, logica gestului lor rezidând de cele mai multe ori intim și nu în economia anecdotei.

Toată literatura d-lui Gib. Mihăescu face negreșit vizibilă această străduință : de a subordona întru totul materialul exterior stărilor de suflet ale diversilor eroi ; vibrația momentului lăuntric păstrându-se până în cea mai depărtată cută a frazei. Deaceea, plastica sa formală nu se împacă numai cu limitarea sa la un efect de scris izolat, ci se suprapune perfect unui rost interior, crescându-l.

În dozarea elementelor literare ale nuvelei, d. Gib. Mihăescu înlătură sever excesul. Evită tot ceea ce n'ar putea adăoga întregului o semnificație în plus. Însăși descripțiile peisagiilor din afară, ale naturii mai cu seamă, se adecvează după erou și moment ; iată, de pildă, cum vede colorat militar până și cerul nopței, căpitanul Naicu, din „*Vedenia*” :

„Domnul căpitan îl primi în auz fără luare aminte, căci era furat de priveștița stelelor, cum soseau din adâncimi de nemărginire una după alta, ca niște militari la datorie, ocupându-și locul știut în constelații, ca în niște curioase formațiuni de manevră. Incepuseră să se înghesuie acum cu duiumul, ca soldații în câmpul de instrucție, dimineța. Se așezau în linie, în linii de grupe, prin flanc, câte una, în trăgători... Colo, unele parcă au rupt rândurile și au pornit în pas alergător, pâlind în negură ; dar un ofițer mai strălucitor le chiamă brusc și îndată prind lumină, revenind din întuneric și aliniindu-se. Un adevărat câmp de exerciții, cerul ăsta!”

sau :

„Hotărât, în noaptea asta domnul căpitan era osândit să nu poată dormi de loc. Cerceta acum un alai de steluțe ce isvorau grămadă și necurmat de după culmea dealului din față. Gândul său ordonat, obișnuit numai cu coloana de marș și cu linia de plutoane pentru defilare, nu se putu împăca de loc cu această harababură, care-i aminti o gravură din cărțile de școală cu fuga evreilor din Egipt. „Trebuie să fie drumul robilor!” socoti domnul căpitan și fu foarte bucuros că a nimerit, văzând cingătoarea de lumină, înfășurând toată culmea cerului.

„Ce frumoasă armată în *derută*”, gândi el mai de parte, amintindu-și retragerea lui Napoleon, dela Berzina. Domnul căpitan oftă cu tristețe, căci amintirea înfrângerilor lui Napoleon îl întrista totdeauna. „Uite-l și pe el, își spuse, oprindu-și privirea pe pe Vega”... „Ba nu, parc'ar fi celălalt!” se încurcă apoi cumpănind între puterea de lumină a Vegii și a lui Altair.

Strălucirea celor două stele, una împăratul și cealaltă marele său general, în puzderia de steluțe, târșindu-se umile în praf de lumină al drumului ceresc, cum se târa oștirea napoleoniană în prăfuirile de viscol pe nesfârșitele drumuri înzăpezite ale Rusiei, semăna în cugetul domnului Naicu imaginile cele mai sumbre.”

Intr'o literatură lipsită de năzuinți psihologice susținute, cum este aceea a noastră, d. Gib. Mihăescu

continuă, astfel, să rămână, alături de autorul „*Sinfoniei Fantastice*”, unul din foarte puținii scriitori autohtoni preocupați de problemele lăuntrice ale omului și de nevoia realizării lor cu cât mai demne mijloace literare...

* * *

Ca și d. Gib. Mihăescu, numele d-lui Mateiu Caragiale circula literar cu mult mai înainte de această apariție laolaltă a „*Crailor de Curtea Veche*”. Fapta tipografică a cărții n'a înlesnit, în fond, decât puțința unei cunoașteri de ansamblu. Scriitorul exista. D. Caragiale a fost dintre acei puțini care se consacră definitiv, cu un fragment.

E drept că, anterior acestui roman, d. Caragiale mai tipărise o plachetă, cu titlul curios „*Remember*” : imprimată însă într'un număr restrâns de exemplare și în teascurile unei edituri, prea merituoasă ca intenție ca să nu fie nefericită ca destin comercial și rezultat practic, placheta d-lui Caragiale este multora inedită, chiar și azi.

Dealtfel, curios și neobișniut la d. Mateiu Caragiale, n'a fost numai titlul primei cărți. Ci singularitatea în care scriitorul însuși s'a ferecat dela început : distanța dintre el și contemporani și, deopotrivă, distanța dintre literatura sa și realitatea actuală.

Căci viața încăpută în romanul d-lui Matei Caragiale nu ne este apropiată și familiară. Dimpotrivă : o simțim cu mult îndărătul nostru și ne este, în mare parte, necunoscută ; e descrierea unor locuri neîntâlnite de ochiul de azi și a unor oameni, care s'au stins.

Dar care, negreșit, au fost.

Presupunem aceasta, pentru complexitatea sufletelor și pitorescul locurilor, cu meșteșug despăturite din amintire : prea sincere și vii, ca să fie pedeantregul inventate.

Ceia ce trădează însă, mai cu osebire, autenticul lor, este dragostea cu care autorul li s'a atașat. De aci imposibilitatea lui de a se stăpâni și face rezerve în descripție, în prezentarea lor *completă* : cu toate virtuțile și, mai ales, păcatele.

Excepție făcând pentru persoana întâia, aceea care povestește, eroii cărții sunt — pe numele lor nou și vrut de autor — trei : Pașadia, Pantazi și Gore Pirgu ; terțet glorios în care ultimul întruchipa geniul negru, ahriamanul tuturor fărădelegilor sau — spre a folosi un cuvânt al d-lui Arghezi — splendidul porc-de-câine al grupului.

Pașadia descindea din rădăcina unui aventurier celebru ajuns mare armaș, Pantazi avea în vinele lui sângele unei mari familii boerești în declin iar Pirgu, fără identitate precisă, era un amestec de slujnicar și chefliu fără pereche : tus-trei adunați la un loc de aceeaș îndoită pasiune a băuturii și femeilor.

Fiecare întâmplare și regăsire nouă constituia, pentru ei, un prilej repetat de chef și, nu odată, chiar timpul era un îndemn :

..... „Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi.

Deși nu plouase totul era ud : șghiaburile plângeau, ramurile copacilor desfrunziți picurau, pe tulpine și pe grilaje se prelingeau, ca o sudoare rece, stropi groși. „Asta e timpul care îndeamnă cel mai mult la băutura!”

D. Matei Caragiale face, în fiecare pagină, astfel, apologia acestor trei vieți, când considerându-le retrospectiv și izolat, de unde și impresia de static, când în împletirea lor monstruoasă și contradictorie, dar totdeauna iluminându-le cu o amintire sau cu un gând bun : crin crescut, răscumpărător, în glastra acestei hăde tovarășii.

Circulă deasemeni, în toată cartea d-lui Mateiu Caragiale, sub alternarea unor lumini vii cu mari fășii de umbră, o sumă de alte siluete, cum sunt : Pena Corcodușa, Poponel, Rașelica și familia Arnotenilor ; toate viguros și plastic creionate.

De aceea, tot romanul are un aspect de frescă epică : d. Caragiale își privește eroii de la sine spre ei, nu din lăuntru lor spre noi ; viața lor intimă nu este înfățișată decât în măsura în care ea se rezolvă exterior.

Dar ce izbutește, evident prețios, autorul „*Crailor de Curtea Veche*” este faptul că îmbracă, de la început și până la urmă, pe acești trei muschetari ai chefurilor, într-o lumină simpatcă, legitimându-le viața, pe care o duc, prin blestemul unui sânge nepotolit și biciuitor.

Alături de această artă, stă, deasemeni, marele meșteșug de inspirat cioplitor verbal, al d-lui Matei Caragiale ; cum, în aceste rânduri :

„Străjuiau pe înălțimi ruine semețe în falduri de ederă, zăceau cotropite de veninoasă verdeață surpături de cetății. Palate părăsite așteptau în paragina

grădinilor unde zeități de piatră, în veșmânt de mușchiu, privesc zâmbind cum vântul toamnei spulberă troiene ruginii de frunze, grădini, cu fântâni unde apele nu mai joacă. Beteala lunii pline se revărsa peste vechi orașele adormite ; pâlăiau pe mlaștini vâpăi sglobii. Puhoiul de lumini poleia noroiul metropolelor uriașe aprinzând deasupra-le ceața ca un pojar. De funinginea și de mucegaiul lor fugeam însă repede ; la zare neaua piscurilor sângera în amurg. Și plecam să cunoaștem amețeala aprigă a culmilor, lăsam în urma noastră înflorite poiene, urcam prin brădet, adulmecați de șoapta pâraielor resfirate sub ferigi, urcam, beți de aerul tare, mai sus, tot mai sus. La picioarele noastre, între costișe pleșuve și dâmburi încomate de codri stufoși, văile se așternreau dealungul albiei șerpuite a râurilor ce se pierdeau departe, în aburul câmpiilor grase. Un lung freamăt se înălța ca o rugăciune. În pacea singurătății nemărginite, priveam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii, iar noaptea ne simțeam mai aproape de stele. Dar curând începea să viscolească și să geruie și coboram către miază-zi în ținuturile cu dulci nume unde toamna lăncezește până în primăvară, unde totul, suferința, moartea chiar, înveșmântă chipul voluptății. Mireasma florilor de oleandru se așternea amară deasupra lacurilor triste ce oglindă albe turlle între funebri chiparoși.”

Dacă numele reale ar fi fost păstrate, „*Craii de Curtea Veche*” ai d-lui Mateiu Caragiale ar fi trebuit, de bună seamă, să fie considerați, prin viața și autenticul lor, ca alcătuind, lângă cartea d-lor Dianu și Dan, prima încercare de „vieți romanțate” a literaturii noastre...

AL. BĂDĂUȚĂ

D R A M A Ș I T E A T R U

„OM și SUPRAOM” de GEORGE BERNARD SHAW

„ORICE încercare de a face numai artă nu mi-a isbutit niciodată... De aceea nu aș scrie niciodată vreun rând numai de dragul și pentru plăcerea artei”... Iată ce mărturisește undeva, în opera sa G. B. Shaw, cel mai reputat și jucat dintre poeții dramatici englezi, de astăzi!

O fină și ascuțită sensibilitate unită unei inteligențe tăioase, clare și vecinic la lucru, au dat din Shaw, încă de la începutul carierei sale de publicist, un minunat critic. Această perspectivă necesară criticului, Shaw n'a putut să o reducă niciodată, prin temperamentul său, pentru a ajunge la subiectivitatea aceea caracteristică ori cărui creator, care într-o paroporție sau alta, după natura artei pe care o practică și după propria sa natură, se confundă la un moment dat, fie numai tangențial cu opera sa. O repulsiune de neînfrânt pentru abandonul romantic l-a făcut pe Shaw să nu depășească o anumită bară, de unde prin lungi rachete,

a încercat să creeze departe de el un monumental foc de artificii. Și a isbutit.

Dar tot ceea ce aiurea e făcut — în legătura dintre autor și opera sa — din fibre aproape organice, aci e pur și simplu un mănunchiu aerian și fantasis, dealungul căruia se fac cele mai ciudate și neașteptate împletituri.

Poziția cucerită încă de mult, în credința neclintită a personalității sale de către Shaw, în care el se menține și astăzi este, fără îndoială, aceea a socialismului său. Acestui socialism organic i se adăogă mănuierea abilă și personal colorată a tuturor problemelor și ideologiilor venite de la încheerea celor două veacuri al XIX-lea și al XX-lea și firește observația precisă a oamenilor și a evenimentelor.

Iată pe scurt materialul, în linii mari, în prelucrarea laboratoriiilor personale, care va sluji la înălțarea operei. Trebuie însă neapărat adăogată și o anumită clovnărie,

un gust, un spirit al ei, care ține de originea irlandeză a celebrului umorist.

Astfel înarmat, Shaw face și el — mai mult dintr'o ironică obligație, până și în această largă atitudine, ironia e la locul ei — ocolul marilor teme cari se pot pune unui scriitor vestit, sau cel puțin pe cale ca să ajungă.

Cu „Om și supraom”, poetul se oprește în fața dragostei: John Tanner e eroul, experimentator și demonstrator al egalității: Supraom = (în cele din urmă) cu om; după cum om = (în clipele primelor generozități teoretice) cu Supraom.

Intocmai ca cei vechi, greci și latini, și în special ca alexandrinii dintr'o parte și ca cei din epoca de argint a literaturii, de alta, Shaw prelucrează mai puțin viața și se ține mai puțin în contact cu ea, și repauzează mai mult — în al doilea grad, ca o critică activă și creatoare, în principiu cel puțin, de forme și supravaliuri deci — pe un fel de mitologie modernă, pe o creațiune mai veche, care îi merge înainte.

Această mitologie modernă e vastă, de valori neegale și asemuitoare numai, în această întrebuințare cu cea veche. Incolo ea cuprinde atitudini diferite, părți materiale și imateriale, gânduri, acțiuni, oameni, numai forme politice, poate clipe istorice, criticii, revoluții, literatura sau literaturile mai dinainte create ale unui sentiment, sentimentul însuși sau analiza lui... și astfel infinitatea lucrurilor din spațiu, din timp, de sus și de jos.

E o orchestrare haotică și ea ar semăna grozav cu o evadare romantică (tocmai de ce are mai mult groază G. B. Shaw) dacă n'ar fi o capitală diferență între cele două sensuri ale mișcării: romanticul evadează, își părăsește în bună parte locul de plecare, se topește în obiectul care îl cheama, pe câtă vreme Shaw evadează în multiplicitatea înconjurătoare pentru a se reîntoarce și a aduce toate lucrurile la sine.

Astfel în problema dragostei din „Om și Supraom” putem găsi toate variantele și arabescurile: rezistența individualistă și pe speță — zoologică aproape — a lui John Tanner în fața femeii și legăturii pe care o aduce cu ea; șablonul romantic plat și nătâng, pe Mendoza; tiparul clasic, pe don Juan Tenorio, individul incolor și mijlociu pe Hector Malone...

Nimic din actualitatea epocii la care a fost scrisă piesa nu este uitat: Nietzsche crează într'un anumit fel fundalul — și este pomenit — după cum viteza automobilelor și obrăsnicia șoferilor nu este uitată.

De asemeni, în Sierra Nevada, banda lui Mendoza dă un tablou viu din colecțiile de stânga. Fără îndoială că marea pasiune pe care o creiază Shaw pentru el și opera sa, e datorită chiagului de humor și fantezie cu care adună pietricelele acestui prețios mozaic. În valoarea acestei ironii stă valoarea lui Shaw. În afară de ea el creiază dificultăți, în urmărirea sa, tocmai din cauza acelei mitologii — ca să scriem astfel — pe care supra-construește.

În teatrul său nu se poate vorbi decât de episodul dramatic, redus, câteodată, până la o simplă svăcnire dramatică, autorul călcând mai dinainte ori ce regulă arhitecturală. Oricând face plăcere un spectacol shawian: peisagiul acesta arbitrar, cu piesele ce-l alcătuiesc permanent mobile, cu un drăcesc fir de legătură, cu ascuțiri și cu valori întoarse... Reprezentarea lui Shaw, are totdeauna mai mult prețul unei înfățișeri a spiritului decât a dramei moderne.

Domnul Soare a desfășurat iarăș decoruri frumoase și, mai ales, inteligente. Actorii însă i-au scăpat în bună parte din mână. Era și greu.

Singurul de care Shaw nu se poate mândri, că a fost, păcălit e d-l Bulfinski.

Shaw e greu de condus: nu e un cal de paradă, ci o himeră.

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M A R U N T A

DIN turnul ceasornicului, sau dela oricare din largile ferestre ale palatului prefecturii, sau de pe atâtea locuri ale înaltei Sighișoare vederea se deschide în voe peste văi și peste dealuri. Pe dedesupt se rotesc porumbieii albi ai vechilor streșini, ca o așezare de orizont pământesc peste care cetatea medievală germană se ridică aeriană și ascuțită. Un localnic de lângă tine învie cu amănunte toată această topografie.

La o cotitură, pe un fir de apă care coboară cântând către Târnavă Mare, e coasta unde în Iulie 1849 Ungurii revoluționari au fost înfrânți de Ruși. În munți spre Apus făcea de strajă Iancu. Una din slăbiciunile armatei ungurești era și această răscoală de lănceri, de buciumeni și de tăciunari, pe una din laturile lor. Oamenii cari se luptau aici nu ne erau prieteni. În

frângerea lor militară trebuie mai curând să ne bucure. Dacă între ei nu s'ar fi aflat și un mare poet, pierdut atunci fără urmă în învălmășeală! Petöfi a căzut aici și o vânătoare coardă dela lira secolului trecut s'a rupt zbârnâind. Uităm istoria, ca să suferim de această năprasnică tăcere.

În fața ferestrei de unde mă uit peste poalele de pădure pline acum optzeci de ani de ostași învălmășii și de suluri grele de fum, stă un soclu gol. Vulturul gândului ar putea să poposească din când în când pe el. Până la 1918 ținea bustul puternic, de poet soldat, în luptă cu dușmanul și cu viața, al lui Petöfi. Trupele ungurești în retragere l-au luat cu ele. Mi 'nchipui că privea spre locul care de-aici se vede așa de liniștit și de veșnic, unde a căzut. Sunt încredințat

că l-am fi lăsat să privească și mai departe. Dar ai lui au crezut altfel. Se gândeau atunci la o întoarcere și n'au vrut să lase între străini pe camaradul cântăreț. El e în exil astăzi la Budapesta, fără rostul pe care l-a avut când a fost gândit și cioplit. Câmpul bătăliei dela Sighișoara, cu focosul aghirotant al lui Bem, nedespărțit de general, nu-l mai vede înaintea ochilor. Ochiul acela s'au tulburat. Soclul rămâne gol. Vreo pasăre, câte odată de înălțime și de mare furtună și alteori de porumbar de deasupra pieței, se înșală și se lasă pe el cu aripi închise. Se înșală în adevăr? Și nu e gândul, înzestrat ca un arhanghel dela o harfă a cerului, care se întoarce? Privirea, de sub alte sprâncene, care se reface?

Merg după acea privire, pe șoseaua mărginită când de un castel în ruină de nemeș, gătit de toată floarea pomilor și a fetelor unei școli de gospodărie, când de vreo căsuță de „boactăr” lângă bariera căii ferate lăsată, și caut locul. Automobilul are smucituri și nu descopere drumul lăaturalnic până la pâlcul de copaci ai amintirii. Acesta stă nemișcat în vânt, pe o ridicătură lină, cu verdele greu și ieratic al pinilor. Un vultur de piatră plutește deasupra, ca și cum ar căuta un loc unde să se așeze. E vulturul monumentului, ascuns astăzi în frunzișul crescut sălbatec, parcă anume ca să închidă de o lume fără înțelegere semnul episodului dedemuit. El e la altă răspântie. Greutatea găsirii unui drumeag până acolo, în susul unui fir de apă, are și un înțeles mai adânc.

Intru în îngrăditura de lemn, în mare parte sfărâmată de putregaiu sau de vite, printre bănci fără laviță și spătar, pe sub copaci părăginiți. O coloană rotundă de piatră vorbește în această singurătate acoperită de rugină, despre bătălia nenorocită. Adevăratul monument al lui Petöfi e aici, și, dacă el n'a fost clintit, cu atât mai puțin i s'ar fi adus vreun rău celuiualt, mult mai discret, în linie, și în văzul tuturor. Pustiul domnește pretutindeni. Nu numai noi, dar și ai lui l-au uitat. Câte un fum se ridică iute din poala pădurii. A căzut o ghiulea rusească? Are să învie ziua luptei? Dinspre Sighișoara scapără ceva, ca o mișcare de solzi sau niște plăci de argint venind prin soare. E statul major al corpului expediționar țarist? Vulturul mestecă sus în plisc o sabie coclită. Nu mai e nimic, decât ruină și uitare.

Dar dacă ai lui nu se indeamnă destul, iar ai noștri se feresc de ciudățenia și răstălmăcirea faptei, e în țară o corporație din care, ideal, Petöfi face parte și care poate — e datoare să se ridice peste susceptibilitățile vremelnice. Mă gândesc la Societatea Scriitorilor Români. Ce-ar fi dacă ea ar lua asupra-și îngrijirea pumnului de pământ unde se odihnește unul din marii poeți lirici ai lumii? Dacă ar drege împrejmuirea, ar curăța aleile, ar rări copacii, ar pune puțină iubire peste atâta nepăsare? Că Petöfi ar fi și un simbol de altceva decât de avânt poetic? Sau că Ardealul nu e destul de împăcat? Sau câte s'ar mai putea aduce

împotriva, de chibzuința fără orizont sau de răutatea mărunță? Comunitatea scriitorilor e în stare să nu se lase oprită de întâmpinările de ordin prea politic. Sunt destule organe care să le pună în cântar și să le poarte încruntate pe la forurile competente. Un scriitor ca noi, și mai mare decât noi, prin talent și nenoroc, e dat cu mormântul lui în seama noastră. Zace pustiul într'un parc sălbătăcit. Cum putem să trecem pe-alături și să întoarcem capul? Fiecare scriitor român trebuie să-și simtă o răspundere față de un așa de mare coleg, răsturnat de soartă pe o brazdă românească. Cu dreptul cântecului și al morții el așteaptă în manta ostășească și în mândrie mută. Împlinirea a optzeci de ani de-atunci se apropie. Cine are să plece întâiu, cu florile verii în mână?

MEȘTERUL de istorie, N. Iorga, ne-a dat o nouă icoană a Ardealului. Ea se chiamă „Faptă și suferință românească în Ardeal” și a fost zugrăvită „La zece ani dela cuprinderea lui supt steag românesc”.

Tonul e de povestire domoală, cu scăpărările însă pe care le cunoaștem. Ascultătorii erau închipuiți să fie tot poporul de peste munți, acelaș care, năvălit în gara dela Alba Iulia în ziua serbărilor dela 20 Maiu, își petrecea cu urale din piepturi bărbătești, îmbătate puțin de steaguri și de soare, istoricul care se depărta mișcat în ușa vagonului. Cred că acei ascultători mulți, deprinși cu limba cărților sfinte și a calendarelor, vor urmări mai anevoe o carte plină stup numai cu presupuneri de cunoștințe de amănunt și cu salturi luminoase peste oameni și epoci. Cine altul putea îmbrățișa toată istoria, de atâtea ori ca răurile din ținuturi de calcar, pierite în adâncime, a ramurii vânjoase din neamul românesc rămas sub stăpânire străină aproape o mie de ani, în trăsături așa de sigure și în rânduri așa de puține? Uneori ți-e necaz că un epitete nu s'a schimbat în medalion biografic, și un parentez în mare frescă a vremii. Istoricul trece, cu debitul lui, voit tăiat în fragmente de raccourci. E ca un înotător, care despică valurile. Marea rămâne deadreapta și deastânga, învinsă, deși infinită și nici încercată.

Cu două imagini am întors încet cele 73 de pagini ale cărții.

Intâia era a povestirii celeilalte istorii a Ardealului, nu ca acum, poate unui stenograf roșcovan, ci unei săli fremătătoare, vestitei săli numărul IV dela Universitatea din București, din ajunul răsboiului. Istoria a ieșit apoi în două volume. Dar se poate asemăna documentația liniștită din cartea tipărită, cu focul care ne frigea pe toți dincolo, când ieșea din cuvintele și se învăpăia în ochii profesorului cu rosturi de profet? Eram și eu în băncile ticsite și erau atâția Ardeleni refugiați, cari au trecut apoi în Moldova și Basarabiă, iar mai târziu s'au întors acasă în cele mai înalte ro-

sturi. Atâția din ei se pare să fi uitat că s'au împărțit, în acele zile de sânge la toate hotarele, din azima jertfei naționale, frântă la catedră de unul din cei mai mari Români. Eu n'am uitat. Și cartea aceasta, în alt format și în alt spirit scrisă, la 15 ani după cealaltă, înseamnă o împlinire, făurită nu numai de nație și de vremuri, ci de autor deopotrivă. E cartea Ardealului, dar e și a lui. Un catehism al vechii credințe naționale, schimbat în psaltire de bucurie, cu lirismul nu în cuvinte, ci în fapte. Ce înseamnă că poporul nu înțelege? Atâtea cântece de mărire din biserică îl depășesc, fără ca el să se pătrundă mai puțin de ele.

A doua imagină e a unui neîntrecut maestru de ceremonii, care mă urmărește. Iorga e un optimist și un entuziast. Ca vechile fregate, care n'așteptau decât vântul ca să-și desfășure complicatelor și mândrele pânze și să ia largul, așa e și istoricul, literatul și oratorul cu marile aniversări. Multicentenarele lui Dante sau Molière dau versuri și opere de teatru, întoarcerea întâmplărilor de demult, zguduitoare cuvântări și cărți. Iorga e organul prin care vremea noastră își spune înduioșarea sau cutremurul către generații. Nimeni și nimic nu-i scapă.

REVISTA „Gândirea” e mai împletită în istoria noului Ardeal decât s'ar crede la întâia apropiere de o asemenea afirmare. Cu prilejul serbărilor de zece ani dela alipire nu o dată lucrul a fost răspicat spus. A fost spus și scris, și de condee care n'au avut niciodată sau foarte rar legătură cu revista noastră.

În întâia enciclopedie a Ardealului, alcătuită tocmai ca o formă de comemorare și de reculegere în fața întâiului popoas mai mare făcut în cursul istoriei repede curgătoare, disciplinele spiritului își au locul bine hotărât. Ba încă un loc precumpănitor. Din cele aproape două mii de pagini de mare format, jumătate îmbrățișează cadrul istoric, cel cosmologic, cel economic și cel etnografic și social administrativ, iar jumătate, ea singură, cadrul cultural. Aici, pe lângă studiile despre biserică și învățământ de tot felul, se găsesc cercetări despre limbă, literatură, arte plastice, muzică. Intre ele, ca un steag de încredere din întâile zile, fâlfăe și „Gândirea”. A amintit-o la început Liviu Rebreanu, caracterizând, poate prea sumar, „Scrisul mai nou Ardelean”. A stărui, trecând în revistă presa și publicațiile periodice ardelene din ultimii zece ani, Ion Băilă, poate într'o cronică prea gazetărească, cu puterea de rezistență a rozei lui Malherbe. Amândoi au ardelenizat puțin, scoțând în relief cu oarecare răceală, caracterul românesc de dincoace de munți al revistei, prin întemeetor și bună parte din colaboratori. Cred că n'au destulă dreptate. Dacă revista nu se poate zice ardeleană numai pentru că a ieșit mai întâiu la Cluj, ea nu poate fi privită nici ca

străină de tradiția și spiritul Ardealului, din pricină numai că a fost realizată de un scriitor moldovean bucureștenizat și aflat în trecere sau în exercițiul profesiei lui, în capitala noului pământ românesc. Dovada n'o fac desvoltările dialectice; o face revista însăși, așa cum era atunci, și, așa cuteza să zic, și așa cum e astăzi, deși de atunci, steag rămânând, cu aceleași culori și podoabă de fir și prins bine de același catarg neclintit, ea a arătat bătaia vântului, venit, ca în orice atmosferă vie, din diferite răsponții ale orizontului. Cele mai frumoase nume ale noului Ardeal, și amintesc numai pe Blaga și Demian, sunt legate de „Gândirea”. Nu spune aceasta destul, pentru trecut și pentru acum?

Dar mai e un semn al legăturii dintre „Gândirea” și Ardeal, cu toate că de ordin mai puțin literar. Pregătirea acelei părți a serbărilor, care este singură menită să rămână, a fost încredințată exclusiv unor colaboratori, sau chiar mai mult decât atât, ai revistei. Mă gândesc la Cezar Petrescu, care scoate un mare volum de caracter antologic. Și apoi, chiar această enciclopedie, amintită dintr'un mic punct de vedere mai sus. Ea ar fi putut să apară ca un supliment al „Gândirii”, aproape cu aceleași drepturi cu care publicația amintitoare a cincizeci de ani de viață românească a Dobrogii, a ieșit anul trecut ca un supliment al „Analelor Dobrogii”.

LEGI care să privească pe scriitor sau opera artistică n'avem multe. Cea mai însemnată și care îmbrățișează mai mult e fără vorbă legea proprietății artistice. Ticiuită de un jurist, cu prea puțină participare a interesaților, ea a ieșit macrocefală și aproape inutilizabilă. E prea bună. Cred că nu s'a uitat nimic, la fel ca într'o păpușă cu toate mădularele și resorturile calculate. Copelia aceasta se mișcă, râde, iubește, dar rămâne tot cetățeană a țării păpușilor. Am vrut iară să facem ceva mai acătării și decât străinătatea cu evoluție și împrejurări întrecându-ne cu atâta, și n'am izbutit să dăm un lucru potrivit și viu pentru noi. Legea românească a proprietății artistice e o colecție de chichițe. Ea nu interesează pe nimeni, nu pe artiști, cari sunt obiectul ei, dar nici pe Stat, făcătorul și supraveghetorul ei.

În schimb, lumea artistică și politică din toate țările, e tot mai preocupată de problemă. Chiar acolo unde ea a fost introdusă de curând pe un fâgaș juridic, starea nu e privită ca definitivă. Anul trecut s'a adunat la Roma o conferință cu această ordine de zi, de caracter diplomatic și guvernamental. România a fost și ea reprezentată. Am auzit că reprezentantul nostru, un atașat de presă în legături cu literatura, a trimis un documentat și prețios raport. El trebuie să zacă, împodobit cel mult cu o rezoluție, în arhiva Ministerului Artelor. Nu știu să fi fost adus la cunoștința

vreunei societăți de scriitori români și să fi fost discutat. Evenimentul a trecut, oficial și anacronic, fără niciun folos practic pentru Muzele române. Se ivește un al doilea prilej pe care nu trebuie să-l mai scăpăm.

Încă dela începutul anului, Societatea scriitorilor francezi a pus la cale o adunare a scriitorilor, prin delegați ai lor din toate țările la Paris, ca să discute și să ajungă la o hotărâre tocmai asupra legii dreptului de autor și a proprietății literare. Nu trebuie să se uite că Parisul e și sediul Institutului Internațional de cooperare intelectuală, care are în program problema și rezolvarea ei. Colaborarea între societățile libere de scriitori și acest corp internațional nu s'ar putea nicăieri realiza mai ușor și mai eficace. Data adunării, hotărâtă întâiu pentru Iunie, s'a amânat în Noembrie. Toate corporațiile de scriitori români au fost invitate. E o adunare de breaslă dela care mai ales nu trebuie să lipsim. Poate că păpușa noastră legală își va pierde călții și talajii.

EMANOIL BUȚUȚA

AUTOBIOGRAFISM și coloare locală exotică. Iată două din cele mai evidente aspecte romantice care se permanentizează, încă, stăruitoare, în proza italiană contemporană. Cel puțin în proza care asigură marele succes de librărie, pe care o definește simbioza cu ziarul de mare tiraj.

Cotidienele italiene — fără excepție — au, zilnic, o pagină literară. Nici unul nu se poate lipsi de nuvelă; iar nuvela aceasta, scrisă pentru nevoile ziarului, nu scapă decât întâmplător de consacrarea volumului. Foiletonismul este astfel înfloritor, prin îngăduința nuveliștilor cari se improvizează gazetari și a gazetarilor cari se recunosc nuveliști. Iar pentru că aceleași cotidiene nu se pot lipsi de serviciile „cronicarilor externi”, această literatură este din abundență exoteristă.

Raffaele Calzini, alături de mulți alții, o reprezintă expresiv. De aci interesul pe care-l poate oferi ultima sa culegere de povestiri „Polonaise e altre avventure” (Milano, Treves, 1929): o etapă de gen, în epica italiană a zilelor noastre.

Autorul e ziarist peregrinat de profesie prin metro-polele și întâmplările lumii; e și dramaturg (iscusit în „La tela di Penelope”); e și nuvelist, cu apreciable posibilități de vervă și humor, de colorism și sensibilizare cinetică; dar e mai ales ziarist, cu posibilități de fixare efemeră pe cele mai variate meridiane.

Iată etapele volumului de față: Milano — Varșovia —

Vistula — Cehoslovacia — Macedonia românească — Salonica — Spania — Ungaria — Algeria — Londra... Iată și lumea „aventurierilor” săi: „...Aventuroasele-mi vise de tinerețe nu imaginaseră niciodată atâta coloare de mediu. Trei chinezi la o masă; patru ruși studenți revoluționari la alta; doi români cu armonica și vioara: alte persoane fără note caracteristice”... „...Magda, București; Marilli, Genova; Rosario, Madrid; Princine, New-York; Lisy, Londra; Jeanne, Paris; etc...” De aci, consecințele contactului fugar cu această continuă dispație: colorism convențional; notație psihologică de periferie; fragmentism; afectare de mondenitate feminină (ca punct de plecare și de sosire, în acelaș timp) prea de aproape concurentă cu frivolitatea lui Guido da Verona, ori Pitigrilli; specularea promiscuității „balcanice”, semnalată autorului de succesul unui Panait Istrati. Rezultatul pentru editor și critica curentă: o literatură amuzantă, care se face cu predilecție citită.

O literatură simpatică, dovedind cu prisos simțul înăscut al povestirii facile, atmosferizată de-o exuberanță voioasă care-i convine fără afectare, calificată în plus de ingeniozitatea prezentării „subiectelor”, de firescul dialogului, de dinamismul reprezentării verbale.

Povestirea „Actrița roșie” se resimte de vădita încălcare a lumii psiho-patologice a lui Pirandello; „Epopee” dovedește virtuozitatea stilistică a lui Calzini; dar „Îngroparea iernii” și, mai ales, „Cântecul lebedii” rămân mărturie despre calitățile sale de povestitor, în sensul neprofesional al cuvântului.

Cea de-a doua povestire, cu toate rarile-i calități (pe care zădarnic i le solicită „Rapsodia ungurească”), sugerează o dureroasă constatare: propaganda budapestană s'a insinuat nu numai în ziaristica italiană, dar până și în acea literatură care nu s'ar cuveni să se sacrifice pe sine pentru satisfacerea unei solicitări șovine. Viața poporului ungar de astăzi poate forma, desigur, material de contemplație artistică, la fel cu viața oricărui alt popor. Cu o condiție: să se cristalizeze în operă de artă.

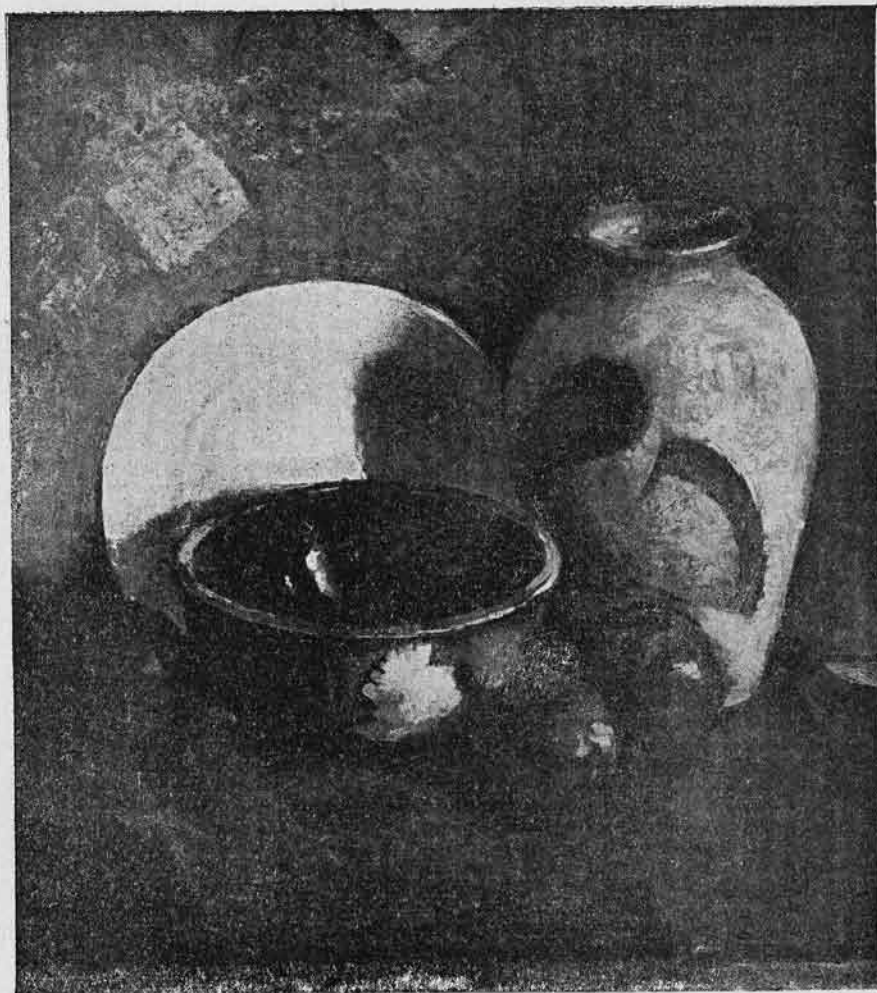
Pentru moment, unele din povestirile lui Calzini de „mediu unguresc”, pot aspira cel mult la meritul de-a fixa un punct înaintat pe diagrama penetrației ungurești în spiritualitatea italiană.

Nu e mult de când editura „Corbaccio” din Milano a pus în circulație cele dintâi volume ale colecției „Hungarica”, în care va apare, sistematic tradusă, întreaga literatură ungurească, de care s'ar putea servi cu demnitate cauza unei propagande de revizuire viitoare.

AL. MARCU

CRONICA PLASTICĂ DESPRE „SALON” IN NUMĂRUL URMĂTOR

Secretar de Redacție: Al. Bădăuțu

ADAM BĂLȚATU

STUDIU

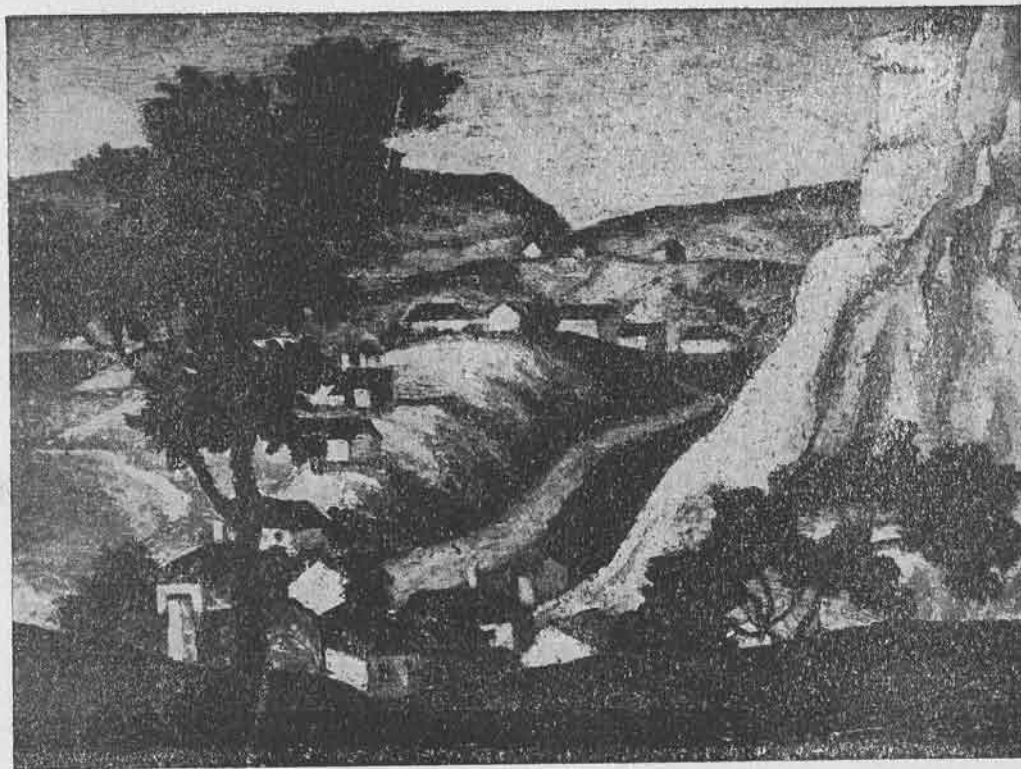
GANDIREA

V. AGAPIESCU

ARDELEANCE

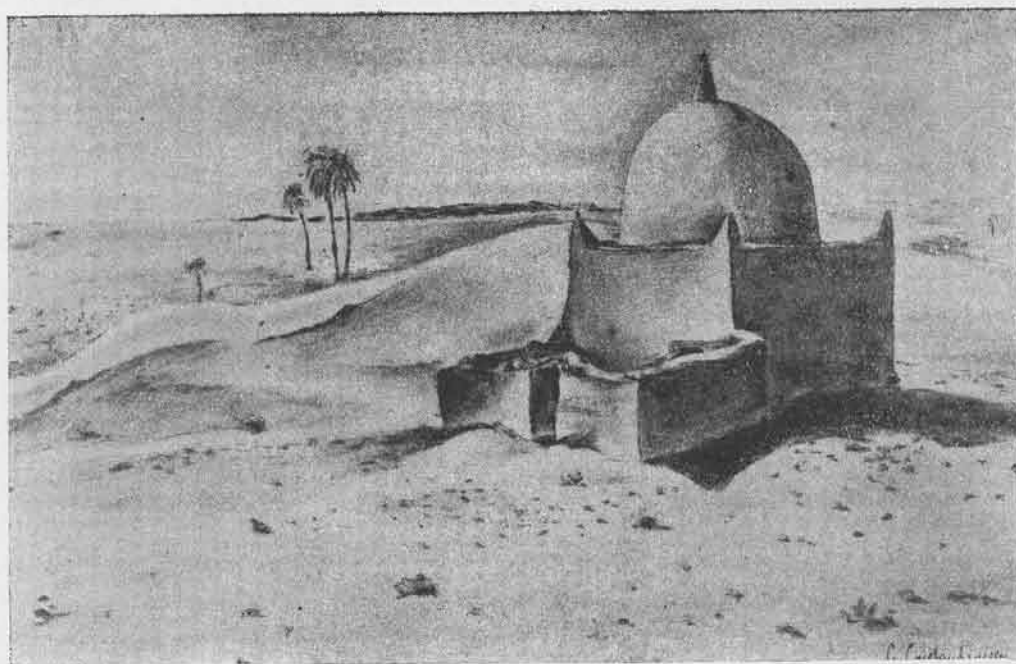
●ANDIREA

LEON VIORESCU

PEISAJ DIN BALCIC

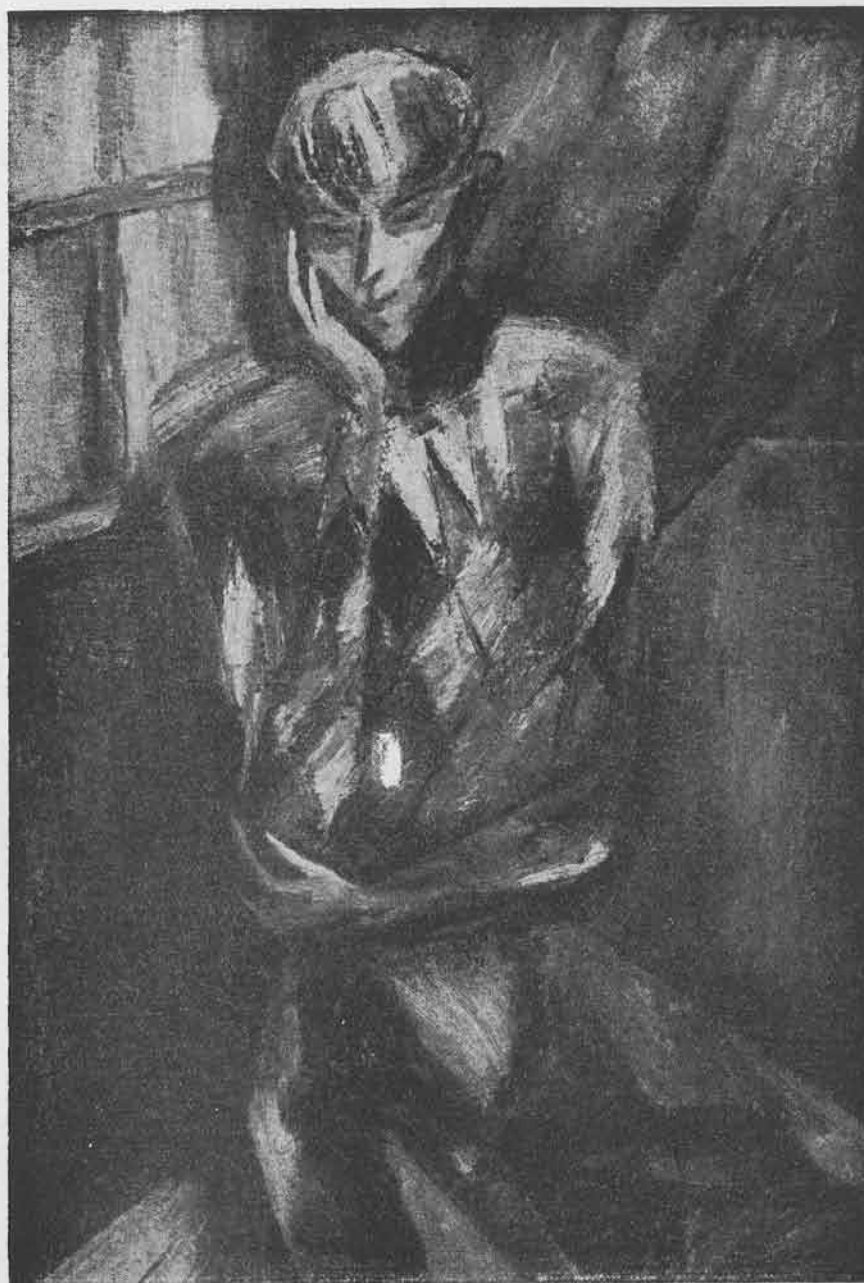
©ANDIREA

C. CONSTANTINESCU

TOMBEAU

GANDIREA

BABIC DANIEL CORNELIA

ARLECHIN

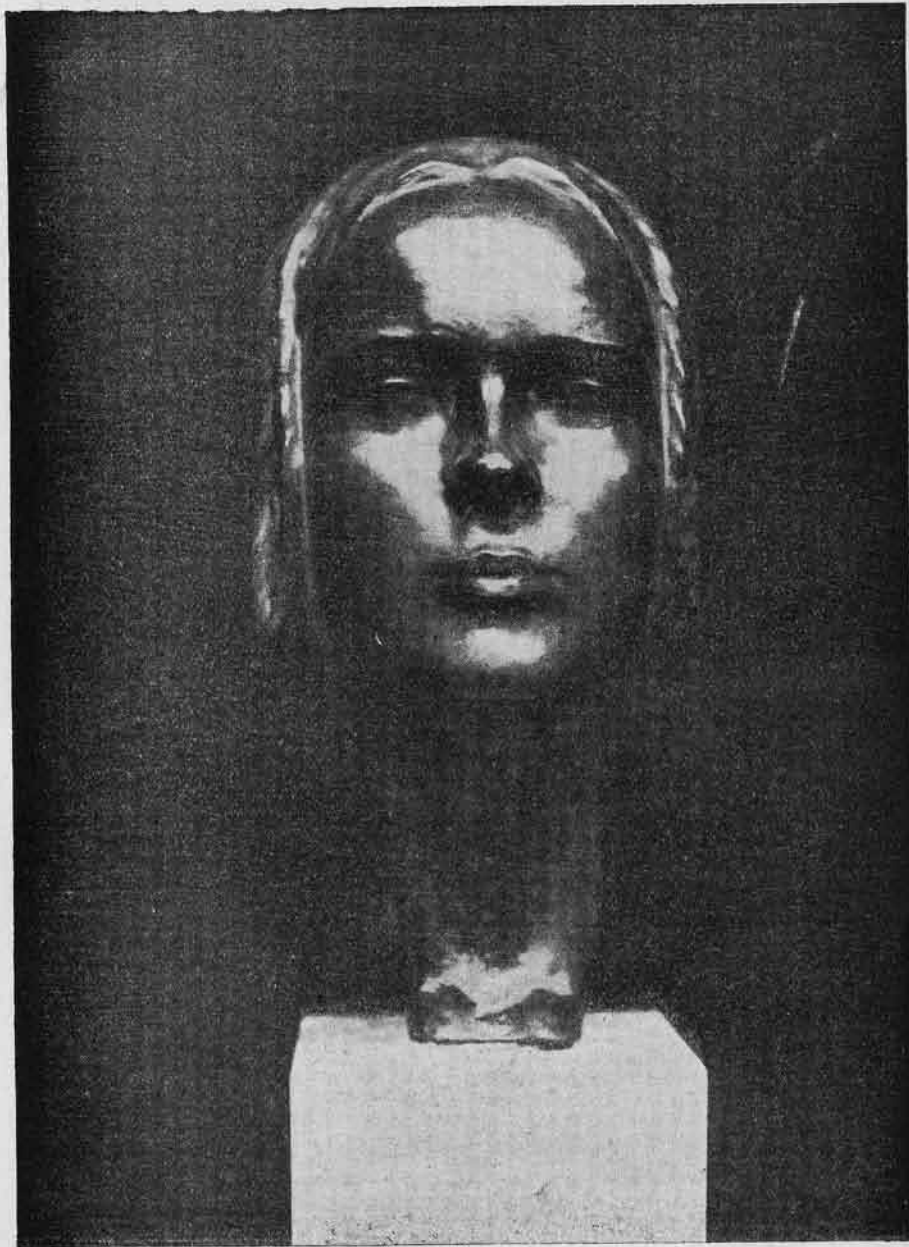
GANDIREA

AUREL JIQUDI

DESEN

GANDIREA

AL. CĂLINESCU

TINEREȚE

GANDIREA

C. PETRESCU DRAGOE

TURC LA CAFEA

GANDIREA

A APĂRUT :

CEZAR PETRESCU

SIMFONIA FANTASTICĂ

R O M A N

Editura „Națională” S. Ciornei

Prețul 75 lei

A APĂRUT :

CEZAR PETRESCU

„INTUNECARE”

ROMANUL GENERAȚIEI SEMĂNĂTORISTE ȘI AL RĂZBOIULUI
2 VOLUME

Epuizându-se prima ediție, s'a pus sub tipar, în Editura „Cartea Românească”, Ediția II-a.

A APĂRUT ÎN „COLECȚIA GANDIREA” :

LUCIAN BLAGA

LAUDA SOMNULUI

V E R S U R I

Editura „Cartea Românească”

Prețul 42 lei

A APĂRUT ÎN „COLECȚIA GANDIREA” :

GIB. I. MIHĂESCU

V E D E N I A

N U V E L E

Editura „Cartea Românească”

Prețul 90 lei

A APĂRUT :

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

V E R S U R I

Ediția III.

Editura „Cartea Românească”

Prețul 60 lei

A APĂRUT :

MATEIU ION CARAGIALE

CRAII DELA CURTEA VECHE

R O M A N

Editura „Cartea Românească”

Prețul 60 lei

EXEM-
PLARUL
LEI 30. —

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30. —

APARE ODATĂ PE LUNĂ

GRUPAREA REVISTEI: AL. BĂDĂUȚĂ, VASILE BÂNCILĂ, LUCIAN BLAGA, G. BREAZUL, EMANOIL BUCUȚA, AL. BUSUIOCEANU, G. CĂLINESCU, V. CIOCĂLTEU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, DEMIAN, RADU DRAGNEA, MIRCEA ELIADE, O. HAN, NAE IONESCU, ADRIAN MANIU, ALEXANDRU MARCU, PETRE MARCU-BALȘ, GIB. I. MIHĂESCU, SORIN PAVEL, CEZAR PETRESCU, ION PILLAT, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, ION MARIN SADOVEANU, ZAHARIA STANCU, SANDU TUDOR, PAMFIL ȘEICARU, FRANCISC ȘIRATO, T. VIANU, V. VOICULESCU

REDACȚIA: NICHIFOR CRAINIC, STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI

No. 5

M A I 1929

CUPRINSUL:

VASILE BÂNCILĂ: Șcala Regelui Mihai	165	EM. BUCUȚA: Bălcescu în noui ediții	203
V. CIOCĂLTEU: Joc de aur, Nocturna, Coloquiul Trist	173	CRONICA LITERARA	
V. VOICULESCU: Sosește Fericirea	175	AL. BĂDĂUȚĂ: „V. denia“ de Gib Mihăescu. „Craii de Curtea Veche“ de Mateiu Caragiale	202
AURELIU CORNEA: Sarah	176	DRAMA SI TEATRUL	
G. LESNEA: Schitul	192	I. M. SADOVEANU: „Om și supra- om“ de George Bernard Shaw	204
ȘTEFANIA ZOTOVICEANU: Bles- temul, Primăvară, Descântec	193	CRONICA MARUNTA	
IOEI, OAMENI & FAPTE		EM. BUCUȚA și AL. MARCU	205
PETRE MARCU-BALȘ: Semnifi- cația lui Bărnuțiu	195		

ILUSTRĂȚII

COPERTA: D. Ghiță
DESENE IN INTERIOR: Demian.
REPRODUCERI IN INTERIOR: Al. Călinescu, Aurel Jiquidî, C. Petrescu-Dragoe, Babic Daniel Cornelia,
C. Constantinescu, Adam Bălțatu, Leon Viorescu, V. Agapiescu.

ABONAMENTE: 1 AN 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI PENTRU INSTITUȚIUNI
ȘI AUTORITĂȚI, 500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 1000 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. TEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 10

EXEM-
PLARUL
LEI 30. —

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30. —

1050 FUNDAȚIA CULTURALĂ REGELE MIHAI I, IMPRIMERIA